MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

EGLĖ BOBELYTĖ

AKCIZŲ REIKŠMĖ BIUDŽETO SURINKIMO PROCESE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

Lekt. A.Visockaitė

VILNIUS, 2010

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
FINANSŲ IR MOKESČIŲ KATEDRA

AKCIZŲ REIKŠMĖ BIUDŽETO SURINKIMO PROCESE

Finansų teisės magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62401S102

Konsultantas
Prof. dr. A.Miškinis
2010 12

Vadovė
lekt. A.Visockaitė
2010 12

Recenzentas
.....

Atliko
FNTmns9-01 gr.stud.
Eglė Bobelytė
2010 12

VILNIUS, 2010

TURINYS

ĮVADAS **4**

1. AKCIZO MOKESČIO REIKŠMĖ BIUDŽETO SURINKIMO PROCESE **7**

1.1 Biudžeto formavimas ir sudėtis **7**

1.2 Mokestinės pajamos - akcizo mokestis **10**

1.3 Akcizų reglamentavimas Europos Sąjungos teisėje **12**

2. AKCIZO OBJEKTAI **22**

2.1 Etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai **23**

2.2 Apdorotas tabakas **28**

2.3 Energetiniai produktai **30**

2.4 Elektros energija **31**

2.5 Akmens anglis, koksas, lignitas **32**

2.6 Gamtinės dujos **32**

3. PAJAMŲ IŠ AKCIZŲ SURINKIMO ANALIZĖ **34**

3.1 2004-2009 m. akcizų surinkimas **34**

3.2 2010-2011 m. valstybės biudžeto prognozės **52**

3.3 Nelegalios prekybos įtaka akcizų surinkimui **54**

IŠVADOS **59**

PASIŪLYMAI **60**

LITERATŪROS SĄRAŠAS **61**

ANOTACIJA **67**

ANNOTATION **67**

SANTRAUKA **68**

SUMMARY **69**

ĮVADAS

Mokesčių sistema yra vienas iš pagrindinių ekonominių mechanizmų nustatant ekonomikos plėtrą ir užtikrinant, kad būtų atliekamos svarbiausios valstybės funkcijos. Kaip taisyklė, finansavimas viešajame sektoriuje priklauso nuo nacionalinio biudžeto dydžio ir nacionalinio biudžeto dydis priklauso nuo mokesčių sistemos veiksmingumo ir ekonominio lygio bei būklės.[1]

Biudžetas - svarbiausia finansų sistemos grandis bei vienas pagrindinių įrankių socialinei ir nacionalinei politikai įgyvendinti. Subalansuotas, tinkamai sureglamentuotas biudžetas - svarbus teigiamos ekonomikos vystymosi kriterijus, nuo kurio priklauso infliacijos, nedarbo lygis bei kiti svarbūs veiksniai. Valstybės funkcijų vykdymui reikalingi dideli finansiniai ištekliai, kurių svarbiausias yra mokesčiai, be kurių valstybė negalėtų egzistuoti.

Akcizas - tai vienas pagrindinių pajamų šaltinių valstybės funkcijoms vykdyti. Akcizu siekiama ne tik papildyti biudžetą, bet ir apriboti kai kurių prekių kaip alkoholis, tabakas vartojimą.[2] Akcizai svarbūs ne tik kaip biudžeto pajamų šaltinis, bet didelę reikšmę turi kaip šiuolaikinių problemų, tokių kaip klimato kaita, eismo grūstys, cigarečių ir alkoholio vartojimas, reguliavimo priemonė. Europos Sąjungos mastu vienodas akcizų taikymas yra kaip priemonė tinkamam vidaus rinkos funkcionavimo sukūrimui.

Biudžeto sudarymo svarbą kiekvieniems kalendoriniams metams apima tai, kad valstybės valdžia numato būsimas valstybės išlaidas bei joms padengti gautinas pajamas. Nors Lietuvoje, 1994 m. priėmus pirmąjį Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymą, biudžete surenkamų pajamų dalis iš akcizų vis keitėsi, tačiau bene visą laiką buvo viena svarbiausių biudžeto sudedamųjų dalių. Šiuo metu akcizai metiniame biudžete sudaro beveik ketvirtadalį viso biudžeto pajamų – vadinasi, netinkamas akcizų teisinis reglamentavimas gali sukelti pasekmes, kai nėra surenkamos planuotos pajamos, tokiu būdų neįvykdomi biudžeto asignavimai. Padidinus akcizų tarifus, gali pasikeisti rinkos dalyvių elgesys ir gali atsitikti priešingai - vietoje planuotų surinkti pajamų, surenkama mažesnė jų dalis. Nesėkmę Lietuva patyrė 2009 m. sausio 1 dieną padidinusi akcizų mokesčio tarifą, tikėdamasi surinkti daugiau pajamų į biudžetą. Atsitikus priešingai (surinkus apie 30 proc. mažiau pajamų nei per tą patį praėjusiųjų metų laikotarpį.), Lietuvos valdžia[3] ėmėsi atvirkštinių „eksperimentinių“ veiksmų - sumažino padidintą akcizo tarifą, tikėdamasi padidinti vartojimą, tuo pačiu ir didesnį pajamų surinkimą į biudžetą.

---

[1] Kindsfaterienė K., Lukaševičius K. The Impact of the Tax System on Business Environment // ENGINEERING ECONOMICS. ISSN 1392-2785 2008. No 2 (57), p. 70

[2] Buškevičiūtė E., Mokesčių sistema. Kaunas: Technologija, 2003, p. 102.

[3] Magistrinio darbo kontekste valdžia suprantama kaip Seimo, Vyriausybės ir kitų institucijų veikla.

Priimant sprendimus, vertinti reikia ne tik statistinius paskaičiavimus („padvigubinau mokestį – padvigubės ir pajamos“), bet ir atsižvelgti į rinką, žmonių poreikius. Iš to ir kyla **probleminis darbo klausimas** – kokį poveikį valstybės biudžetui daro kiekvienas valdžios priimamas sprendimas akcizų srityje? Ar akcizų tarifų pakėlimas visada yra patikimiausias būdas padidinti įplaukas į biudžetą?

Šiuo metu dauguma Lietuvoje taikomų akcizų tarifų gerokai viršija Europos Sąjungos direktyvose nustatytus minimalius reikalavimus ir todėl ši problema ypač aktuali – brangus kuras, brangstančios cigaretės bei alkoholis kelia visuomenės nepasitenkinimą, informacijos priemonėse eskaluojama didelių akcizų tarifų žala verslui. Valdžia, savo ruožtu, jau rengia naujus Akcizų įstatymo pakeitimus su dar didesniais akcizų tarifais bei planuoja kitų metų biudžetą, ženkliai didesnėmis pajamomis iš akcizų. Ir nors yra daugybė nuomonių, didžioji dalis autorių sutiks, kad aukšti mokesčių tarifai neužtikrina didesnių pajamų į biudžetą.[4] Kainų kilimas verčia gyventojus riboti prekių vartojimą ar ieškoti būdų tas prekes įsigyti pigiau.

Lietuvai, turint tokias kaimynines šalis kaip Rusija ir Baltarusija, kur akcizinių prekių kainos kelis kartus mažesnės nei Lietuvoje, sudarytos puikios galimybės plisti kontrabandinėms prekėms i mūsų šalį. Kuo labiau kainos Lietuvoje skiriasi nuo kainų kaimyninėse šalyse, tuo smarkiau didėja nelegaliai įvežamų prekių kiekis, plečiasi nelegalių prekių vartojimas, ko pasekoje mažėja surenkamų pajamų dydis iš akcizų. Svarbu ištirti, kokias pasekmes sukelia kiekvienas akcizo tarifo padidinimas bei svarbu numatyti, kaip šių pasekmių išvengti.

Darbo objektas – vienas svarbiausių biudžeto pajamų šaltinių – akcizo mokestis. Kiekvienais metais akcizo dalis biudžete siekia 20-25 proc., tad svarbu šį mokestį išskirti bei išsiaiškinti jo reikšmę valstybės biudžetui. Juk nesurinkus planuojamų pajamų, valstybė negali vykdyti numatytų funkcijų, turi mažinti numatytų sričių finansavimą, kitu atveju priversta net skolintis.

Tyrimo tikslas – nustatyti akcizo mokesčio reikšmę biudžeto surinkimui.

Darbo uždaviniai:

- išnagrinėti 2004-2009 m. laikotarpio surinktų akcizų sumos dalį biudžete;
- nustatyti akcizų tarifų kaitos įtaką biudžeto pajamų daliai iš akcizų;
- išanalizuoti Europos Sąjungos mokesčių politikos įtaką akcizų reglamentavimui Lietuvoje;
- detaliai apibūdinti akcizo objektus;
- įvertinti nelegalios prekybos įtaką biudžeto pajamoms;

Darbe naudojami tyrimo **metodai**:

- *lyginamasis* metodas naudojamas lyginant įplaukas iš akcizų skirtingais biudžetiniais metais;
- *lingvistinis* metodas padeda apibūdinti tam tikrus akcizo objektus ar jų elementus;

[4] Kindsfaterienė K., Lukaševičius K. The Impact of the Tax System on Business Environment // ENGINEERING ECONOMICS. ISSN 1392-2785 2008. No 2 (57), p. 71

- *istorinis* metodas svarbus analizuojant akcizų reglamentavimą dabartiniuose ir ankstesniuose teisės aktuose;
- s*tatistinis metodas* yra naudojamas apžvelgiant galiojančius akcizų tarifus skirtingose valstybėse narėse.

Hipotezė. Akcizo tarifo didinimas, siekiant surinkti daugiau pajamų į biudžetą, nepasiteisina. Remiantis Lafero teorija[5], iki tam tikros ribos tarifo kėlimas duoda naudos, tačiau pasiekus tą ribą, pajamų nebesurenkama. Kiekvienas akcizo tarifo pakėlimas sumažina produktų realizacijos apimtis, tuo pačių mažėja galimos gauti pajamos į biudžetą, kartu didėja nelegalios prekybos kontrabandinėmis prekėmis apimtys.

Darbas susideda iš 3 dalių. Pirmojoje dalyje atskleidžiamos biudžeto bei akcizų sąvokos, akcizų istorinė raida bei stojimo į Europos Sąjungą metu prisiimtų įsipareigojimų akcizų srityje esmė. Antrojoje darbo dalyje aptariami atskiri akcizo objektai, jiems keliami reikalavimai bei taikomi tarifai, analizuojama teismų praktika. Trečiojoje darbo dalyje atlikus tyrimą, padarytos išvados, kad kiekvienais metais pajamos iš akcizų augo, nors didėjant akcizo tarifams, produktų realizacija mažėjo. Dėl akcizo tarifo didinimo valstybės biudžetas prarado didelę dalį pajamų, išaugo prekyba nelegaliomis, kontrabandos būdų įgytomis prekėmis. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados ir pasiūlymai.

Darbe buvo remtasi Europos Sąjungos teise, Lietuvos nacionaline teise, Europos Teisingumo Teismo praktika, specialiąja literatūra, papildoma medžiaga. Pagrindiniai Europos Sąjungos teisės aktai yra Tarybos direktyvos, reglamentuojančios atskirus akcizo objektus bei nustatančios bendrą apmokestinimo tvarką. Lietuvoje pagrindinis teisės aktas yra Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymas.

Paminėtina tai, kad valstybės biudžetas bei savivaldybių biudžetai sudaro nacionalinį biudžetą. Akcizai surenkami į valstybės biudžetą, todėl šiame darbe akcizų reikšmė bus nagrinėjama tik valstybės biudžeto kontekste.

[5] Lafero kreivė – teorinė koncepcija, kuri kreive parodo įplaukų į biudžetą priklausomybę nuo mokesčių tarifų.

1. AKCIZO MOKESČIO REIKŠMĖ BIUDŽETO SURINKIMO PROCESE

1.1 Biudžeto formavimas ir sudėtis

Lietuvos Respublikos Konstitucijos[6] 127 straipsnyje teigiama, kad Lietuvos biudžetinę sistemą sudaro savarankiškas Lietuvos Respublikos valstybės biudžetas, taip pat savarankiški vietos savivaldybių biudžetai. Biudžetas (angl. budget) gali būti apibrėžiamas labai įvairiomis prasmėmis. Visų pirma biudžetas yra laikomas centrine finansų sistemos grandimi, kuri atspindi valstybės finansų požymius. Biudžetas dar gali būti apibūdinamas kaip valstybės pajamų ir išlaidų sąmata tam tikram laikotarpiui, patvirtinta įstatymu; Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas[7] valstybės biudžetą apibrėžia kaip Seimo tvirtinamą valstybės biudžeto pajamų ir asignavimų planą biudžetiniams metams. A. Rustkauskas darbe „Verslo finansų valdymo problemos ir sprendimai“[8] valstybės biudžetą apibūdino kaip stambiausią centralizuotą piniginį fondą, kurio sudarymu ir panaudojimu rūpinasi ir už jį visiškai atsako vyriausybė. Biudžetas yra pagrindinių tarpusavyje sąveikaujančių finansinių kategorijų – mokesčių, valstybės išlaidų, valstybinio kredito – visuma. Per nacionalinį biudžetą sukaupiamos įvairių nuosavybės formų įmonių ir gyventojų pajamos. Jos panaudojamos šalies ūkiui finansuoti, socialinėms-kultūrinėms reikmėms tenkinti, šalies vidaus ir užsienio saugumui stiprinti, valstybinio valdymo organams išlaikyti, valstybės skolai administruoti, valstybės rezervams sudaryti ir panašiai. Valstybės biudžetas glaudžiai susijęs ir su kitomis finansų sistemos grandimis. Jis yra lyg koordinuojantis centras, galintis suteikti kitoms grandims būtiną finansinę pagalbą. Ta pagalba gali būti suteikta biudžeto subsidijų, kreditų, garantijų forma ir gali garantuoti pakankamą kitų finansinių grandžių finansavimą.

Biudžetas yra svarbiausias valstybės finansinis dokumentas, kuriuo paskirstomi valstybės finansiniai ištekliai pagal funkcinę, ekonominę, programinę ir kitas klasifikacijas. Kartu tai ne tik finansinis, bet ir politinis dokumentas, nes būtent jis sudaro prielaidas vykdyti valstybės funkcijas.[9]

Biudžetas apibūdinamas keliais bruožais:

- Kaip Vyriausybės ekonominės politikos priemonė, padedanti paskirstyti ribotus valstybės išteklius ekonominiams ir socialiniams ištekliams tenkinti;

---

[6] Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014
[7] Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-596
[8] Rutkauskas A. V. Verslo finansų valdymo problemos ir sprendimai. Valstybės finansų sistema. http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/finansu_valdymas_II/fcontent.html
[9] Bivainis J., Butkevičius A. Nacionalinio biudžeto išlaidų planavimas// Pinigų studijos.- Vilnius: Lietuvos bankas, 2002, Nr. 4, p. 21 http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2002_4/bivainis.pdf

- Kaip valstybės valdymo ir administravimo priemonė. Biudžetas nusako Vyriausybės paslaugų teikimo, valstybės programų vykdymo kelius ir būdus. Nustato išlaidų dydį ir kriterijus, kuriais remiantis galima įvertinti valstybės veiklos efektyvumą per tam tikrą laikotarpį.
- Kaip ekonominė vykdymo priemonė, sudaranti prielaidą daryti įtaką šalies ekonomikos, regionų, apskričių, miestų ir administracinių teritorinių vienetų ekonominę plėtrą.
- Kaip finansų valdymo priemonė, kuriai būdinga ne tik apskaitos funkcija bendravalstybiniu lygiu, bet ir įpareigoja valstybės tarnautojus atsakyti už pajamas ir išlaidas jų veiklos lygyje.

Svarbus etapas biudžeto sudaryme yra biudžeto planavimas, kuris padeda išvengti skolinimosi ateityje. Paprastai tariant, biudžetas parodo, kur konkrečiai atsiduria pinigai. Efektyvus lėšų panaudojimas padeda užtikrinti savalaikius atsiskaitymus, padeda sutaupyti naujiems poreikiams, suteikia galimybę juos protingai investuoti.

Biudžeto planavimas pradedamas Vyriausybės prioritetų nustatymu. Valstybės institucijos, įstaigos, Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau LRV) patvirtintame atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projektų rengimo plane, teikia Finansų ministerijai (toliau FM) informaciją, kurios reikia makroekonominėms ir fiskalinėms prognozėms atlikti.[10] Lietuvos laisvosios rinkos instituto teigimu[11] (toliau LLRI), prognozių paklaidos yra neišvengiamos, nes ekonomika nuolat keičiasi, o pokyčių kryptys ir mastai – tiksliai neišmatuojami. Todėl faktinis biudžeto vykdymas skiriasi nuo planinio dėl prognozių netikslumo ir dėl aplinkybių, kurios, sudarant biudžeto projektą, nebuvo tinkamai įvertintos. Prognozių pagrindu sudaromas valstybės fiskalinis planas. Remiantis fiskaliniu planu, nustatomi maksimalūs asignavimai kiekvienai institucijai ir jų pagrindu sudaromi institucijų strateginių veiklos planų ir valstybės biudžeto programų sąmatų projektai. Pagal strateginių veiklos planų ir valstybės biudžeto programų sąmatų projektus, institucijų planavimo rodikliai apibendrinami ir gautos išvados taikomos rengiant atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą (toliau – biudžeto įstatymo projektas).[12]

FM parengtą biudžeto įstatymo projektą pateikia LRV. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 94 str. apibrėžia, kad Vyriausybė, apsvarsčiusi parengtą valstybės biudžeto įstatymo projektą, teikia jį Seimui ne vėliau kaip prieš 75 kalendorines dienas iki biudžetinių metų pabaigos. Tada biudžeto įstatymo projektas nagrinėjamas Seime. Seimo komitetai ir nariai teikia pasiūlymus dėl biudžeto įstatymo projekto. Vyriausybei priėmus atitinkamus sprendimus dėl šių pasiūlymų, biudžeto įstatymo

---

[10] Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklės. // Valstybės žinios 2001, Nr. 42-1455

[11] Valstybės finansai. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. 2000. http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=2421 (žiūrėta 2010-06-13)

[12] Finansų ministerija. Biudžeto planavimas ir tvirtinimas. http://www.finmin.lt/web/finmin/biudzplan (žiūrėta 2010-06-13)

projektas vėl svarstomas ir tvirtinamas Seime, kuris turi patvirtinti biudžeto įstatymą ne vėliau kaip prieš 14 kalendorinių dienų iki biudžetinių metų pradžios, kurie prasideda kiekvienų metų sausio 1 dieną ir baigiasi gruodžio 31 d.

Kiekvienos planuojamos pajamos metiniame biudžete paverčiamos konkrečios srities asignavimų eilute – suplanuotos įplaukos paskiriamos konkretiems valstybės subjektams bei jų funkcijoms vykdyti, valstybinėms paslaugoms teikti. Atvejai, kai nėra įvykdomi surinkimo planai, kartu ir asignavimai, valstybė klimsta į skolas, didėja deficitas. Svarbu planuojant biudžetą numatyti atvejus, kai nėra surenkamos planuotos pajamos, o skirstant asignavimus, svarbu racionaliai paskirstyti išteklius, pagrindžiant kiekvienų išlaidų būtinumą.

Vilija Aleknevičienė savo darbe „Finansai ir kreditas“[13] valstybės biudžeto pajamas suskirstė taip:

- Pajamos iš mokesčių, gaunamos į valstybės biudžetą pagal įstatymus ir kitus teisės aktus;
- Pajamos iš valstybės turto (išskyrus pajamas, gaunamas pagal Valstybės ir savivaldybių turto privatizavimo įstatymą);
- Valstybės biudžetinių įstaigų pajamos;
- Negrąžintina finansinė parama (piniginės lėšos);
- Dotacijos;
- Įmokos už ilgalaikio materialiojo ir nematerialiojo turto realizavimą;
- Kitos pajamos.

Pajamos iš mokesčių – vienas svarbiausių biudžeto šaltinių. Mokesčiai yra būtini, nes tai kiekvienos valstybės ekonominio bei socialinio gyvavimo pagrindas.[14] Mokesčiai išskiriami ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje, kurios 127 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad „valstybės biudžeto pajamos formuojamos iš mokesčių, privalomų mokėjimų, rinkliavų, pajamų iš valstybinio turto ir kitų įplaukų“. Pagal Konstitucijos 67 straipsnio 15 punktą, teisė nustatyti akcizų tarifus priskirta Seimui ir Seimas tai gali padaryti tik įstatymu. Teiginys, kad biudžeto sudarymas – kiekvienos valstybės reikalas, nėra visiškai teisinga.

Valstybės narės dalį suvereniteto mokesčių srityje yra perdavusios Europos Sąjungai. Lietuva, stodama į ES, įsipareigojo per keletą metų nuo įstojimo pradžios perimti visą ES *acquis communtaire* mokesčių srityje, t.y. perimti ES galiojančių taisyklių ir normų sąvadą bei suderinti ES mokesčių teisę su Lietuvos mokesčių teisės aktais.[15] Netiesioginiams mokesčiams, kuriems priskiriamas ir akcizas, skirtingai nei tiesioginiams, ES lygmenyje numatyta nemažai reikalavimų, kurių turi laikytis kiekviena

[13] Aleknevičienė, V. Finansai ir kreditas. Vilnius: Enciklopedija, 2005, p.63
[14] Meidūnas, V., Puzinauskas P. Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001, p.9
[15] Stačiokas R., Rimas J. Mokesčiai: Teorija ir praktika. Kaunas: Technologija, 2004 m., p.99

valstybė narė. Analizuojant akcizo mokesčio reikšmę biudžeto surinkimui, svarbu paminėti, kad ES lygmeniu šalims narėms yra nustatyti privalomi minimalūs akcizo tarifai, apmokestinimo išimtys ir kita.

Galima teigti, kad nors ir netiesiogiai, bet biudžeto sudarymui įtakos turi akcizo mokesčio reglamentavimas, kuris glaudžiai siejasi su ES teise.

1.2 Mokestinės pajamos - akcizo mokestis

Mokesčiai – pagrindinis valstybės pajamų formavimo būdas, istoriškai atsiradęs kartu su valstybe. Renkant mokesčius, gaunamos lėšos valstybės institucijoms išlaikyti, jos funkcijoms finansuoti. Kita vertus, mokesčiai – vienas nacionalinių pajamų perskirstymo būdų, plačiai naudojamas kartu su pinigų apyvarta, kreditavimu, kurio dėka gaunama didžioji dalis valstybės pajamų. Biudžetams priskirtus mokesčius, kitas įmokas ir rinkliavas mokėtojai sumoka į Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Finansų ministerijos (toliau – VMI) ir Muitinės departamento prie Finansų ministerijos (toliau – Muitinė) pajamų surenkamąsias sąskaitas, iš kurių šios surinktos lėšos pervedamos į valstybės iždo sąskaitą.[16]

Lietuvoje mokesčių pajamos sudaro daugiau nei 90 proc.[17] valstybės biudžeto įplaukų. Akcizo mokestis, po pridėtinės vertės mokesčio (toliau PVM), Lietuvoje surenka daugiausia pajamų į valstybės biudžetą – beveik ketvirtadalį visų mokestinių pajamų.

Kiekvienais metais priimant valstybės biudžeto ir savivaldybės biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymą, tarp mokestinių pajamų patvirtinama konkreti pajamų iš akcizų suma. Kiekvienais metais surenkamų akcizų suma keičiasi, tačiau šis mokestis išlieka vienomis svarbiausių mokestinių pajamų biudžetui.

Harvardo universiteto profesorius James R. Hines Jr. savo straipsnyje „Excise Taxes"[18] išskyrė keletą akcizo, kaip mokesčio, naudingumo punktų. Anot James R. Hines Jr., akcizas yra puikus pajamų šaltinis: į biudžetą iš šio mokesčio surenkama reikšminga dalis pajamų, taip pat šio mokesčio administravimo išlaidos nėra tokios didelės, palyginus su tuo, kiek pajamų iš jo surenkama.

---

[16] Lietuvos Respublikos Finansų ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos Finansų ministro 2003 m. birželio 20 d. įsakymo nr. 1k-169 „Dėl valstybės biudžetui priklausančių ir kitų įmokų pervedimo į valstybės iždo sąskaitas tvarkos" pakeitimo// Valstybės žinios. 2006. Nr.: 100 -3896

[17] Biudžeto pajamos. Valstybinė mokesčių inspekcija. 2010. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=20149i (žiūrėta 2010-12-10)

[18] James R. Hines Jr. Excise Taxes . University of Michigan and NBER, 2007. www.bus.umich.edu/OTPR/WP2007-2.pdf

Antra akcizo taikymo priežastis yra ta, kad akcizo, kaip mokesčio našta užkraunama tiems, kurie gauna naudos iš tokių valdžios teikiamų paslaugų, kurios finansuojamos iš pajamų, gautų iš akcizų. Pavyzdžiui, mokesčiai degalams yra dažnai pateisinami kaip vartotojų mokesčiai už kelius.

Trečioji priežastis – išorinių veiksnių, tokių kaip ozoną ardančių cheminių medžiagų, kontrolė, kuri pasiekiama taikant šiems objektams akcizo mokestį.

Ketvirtoji akcizų taikymo motyvacija - akcizo mokesčiai mažina potencialiai kenksmingų medžiagų vartojimą (pvz., alkoholis ir tabakas), kuris galėtų būti per didelis šiems mokesčiams nesant.

Iš akcizų istorijos paminėtina, kad šis mokestis tam tikroms prekių grupėms yra laikoma viena seniausia mokesčių forma pasaulyje. Pavyzdžiui, jau viduramžiais akcizo mokestis už druską Europos suverenams buvo laikomas lyg aukso kasykla, kadangi buvo tik keletas druskos tiekėjų ir juos buvo galima lengvai kontroliuoti. XVI-XVII amžiuje akcizo reikšmė išaugo Nyderlanduose, kur akcizo mokestis buvo taikomas daugybei prekių, tokių kaip alus, cukrus, druska bei alkoholis. Tuo metu jis buvo vadinamas „exijsen“. Iš Nyderlandų akcizo mokestis sparčiai paplito į kitas Europos šalis, tokias kaip Vokietija, Anglija, mokestis išplito ir JAV.

XIX amžiuje Europoje daugybė „mažų akcizų“ (pavadinti taip dėl to, kad surinkdavo palyginamai nedaug pajamų) buvo panaikinti arba įtraukti į pagrindinių prekių ar paslaugų mokesčių sudėtį. Šie mokesčiai buvo dažnai vadinami pardavimo mokesčiais ir plačiai paplitę XIX a. pirmajame ketvirtyje. 1970-1980 metais šie mokesčiai buvo pakeisti į bendro vartojimo ar PVM mokesčius. [19]

Lietuvoje tarpukario laikotarpiu akcizo mokesčiu buvo apmokestinamos tokios prekės kaip spiritas, alkoholiniai gėrimai, tabakas ir jo gaminiai, degtukai, arbata, mielės, žibalo ir gazolino gaminiai. Didžiausia pajamų dalis gauta iš cukraus, tabako ir alaus akcizų. Lietuvos valstybės 1939 m. iždo pajamose akcizai sudarė apie 10 proc.[20]

Po nepriklausomybės atkūrimo, akcizas veikė kaip apyvartos mokestis. 1991 metų gruodžio 10 dieną Lietuvos Respublikos Aukščiausiajai Tarybai priėmus nutarimą Nr. I-2081 „Dėl apyvartos mokesčio pakeitimo į bendrojo akcizo mokestį“[21], buvo patvirtintas 15 proc. bendrojo akcizo tarifas. 1991 m. gruodžio 10 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė nutarimą “Dėl apyvartos mokesčio pakeitimo į bendrąjį akcizą“ Nr. 541, kuris nustatė bendrojo akcizo mokesčio apskaičiavimo ir mokėjimo tvarką, terminus bei lengvatas. Įdomu buvo tai, kad iš pradžių akcizas buvo mokamas už eksportuojamas iš Lietuvos Respublikos prekes, atvirkščiai nei pagal šiuo metu galiojančią tvarką, kuri numato, kad akcizas mokamas už importuojamas prekes.

---

[19] Cnossen S. Theory and Practise of Excise Taxation, Smoking, Drinking, Gambling, Polutting and Driving.- New York: Oxford university press, 2005. p.1

[20] Buškevičiūtė E., Mokesčių sistema. Kaunas: Technologija, 2003, p. 21

[21] Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas Nr. I-2081 „Dėl apyvartos mokesčio pakeitimo į bendrojo akcizo mokestį“ // Valstybės žinios. 1991. Nr. 36-983

1994 m. balandžio 12 d. buvo priimtas pirmasis akcizų įstatymas Nr.I-429, su pakeitimais galiojęs iki pat 2002 m. birželio 30 d. Pirmajame Akcizų įstatyme buvo pateiktas baigtinis sąrašas akcizo objektų, tačiau apskaičiavimo, apmokėjimo tvarką bei tarifus buvo pavesta nustatyti Vyriausybei. Nuo 2002 m. liepos 1 d. įsigaliojo naujos redakcijos Lietuvos Respublikos akcizų įstatymas Nr. IX-569, kuris įgyvendino visas pagrindines Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių apmokestinimo akcizais tvarką, nuostatas. Tačiau į įstatymą nebuvo perkeltos nuostatos, kurių taikymas buvo įmanomas tik Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, ir tam tikros nuostatos dėl akcizų tarifų suderinimo. 2004 m. sausio 29 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-1987, kuris įsigaliojo nuo 2004 m. gegužės 1 d. Šis įstatymas galutinai perkėlė Europos Sąjungos teisės aktų, reglamentuojančių apmokestinimo akcizais tvarką, nuostatas, išskyrus nuostatas, kurioms perkelti Lietuva yra gavusi pereinamąjį laikotarpį.[22]

1.3 Akcizų reglamentavimas Europos Sąjungos teisėje

Europos Sąjungos teisė, reguliuojanti akcizo mokestį, pradėjo veikti kartu su ES vidaus rinka, kurios pradžia laikoma 1993 m. sausio 1 d. ES teisė, reguliuojanti akcizo mokestį, uždraudė fiskalinio pobūdžio kontrolę bei vidines sienas tarp valstybių narių. Nuo veikimo pradžios ši teisė vystėsi ir dabar galima išskirti tokias jos sudėties kategorijas:[23]

- Akcizo mokesčio struktūra turi būti pritaikyta tam tikrai produktų grupei. Reikia apibrėžti produktų kategorijas, kurioms turi būti skaičiuojamas akcizas pagal tam tikrą kiekio išraišką (pavyzdžiui pagal hektolitrą, alkoholio laipsnį, 1000 vnt. ir kt.), galimų lengvatų apimtis ir kita.
- Valstybės narės privalo taikyti nustatytus minimalius akcizų tarifus kiekvienam produktui. Valstybės narės turi laisvę nustatyti didesnius nei minimalūs akcizų tarifus.
- Bendros nuostatos, kurios taikomos visoms produktų kategorijoms, apima produktų laikymą, gabenimą tarp valstybių narių bei sandėliavimą.

Europos Sąjungoje apmokestinimo akcizais tvarka yra griežtai reglamentuota, atsižvelgiant į tai, kad šis mokestis, kaip vartojimo mokestis, turi esminės įtakos kuriant vidaus rinką be sienų. Lietuva, stodama į ES, prisiėmė vykdyti visus stojimo sutarties IX priede[24] (toliau – stojimo į ES sutartis)

[22] Akcizai. Finansų ministerija. http://www.finmin.lt/web/finmin/ak (žiūrėta 2010-11-17)
[23] European Commission. Taxation and customs union. http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/excise_duties/gen_overview/index_en.htm (žiūrėta 2010-11-27)
[24] Sutarties dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą IX priedas. OL 2003 L 236, p. 842

nurodytus įsipareigojimus, užtikrinant numatytų laisvių – laisvo prekių, paslaugų, kapitalo bei asmenų judėjimo įgyvendinimą. Pagal Tarybos direktyvą 2008/118/EB dėl bendros akcizų tvarkos,[25] siekiant užtikrinti tinkamą vidaus rinkos veikimą, svarbu, kad akcizų sąvoka ir prievolės juos apskaičiuoti sąlygos būtų vienodos visose valstybėse narėse ir sąlygos skaičiuoti akcizą prekėms turi likti suderintos. Lietuva, tapus ES nare, priėmė įsipareigojimą taikyti visoms šalims narėms akcizų atžvilgiu nustatomas vienodas taisykles bei pasiekti ES nustatytą minimalų akcizo tarifą apmokestinamiems produktams. Visos ES teisės aktų, reglamentuojančių apmokestinimo akcizais tvarką nuostatos, privalomai buvo perkeltos į Lietuvos Akcizų įstatymą. Atskirų akcizo objektų grupių apmokestinimo struktūra ir minimalūs akcizų tarifų dydžiai nustatomi Tarybos direktyvomis.

Kaip jau minėta, valstybės narės privalo pasiekti nustatytą akcizo tarifo minimumą. Atsižvelgiant į tai, kad valstybės narės ekonomiškai nevienodai išsivysčiusios, nustatytas pereinamasis laikotarpis, skirtas padėti įveikti sunkumus, kuriuos valstybės narės patirtų iškart perėjusios prie vienodų mokesčių sąlygų. Numatytam terminui pasibaigus, valstybės narės turi būti pasirengusios įgyvendinti direktyvų sąlygas.

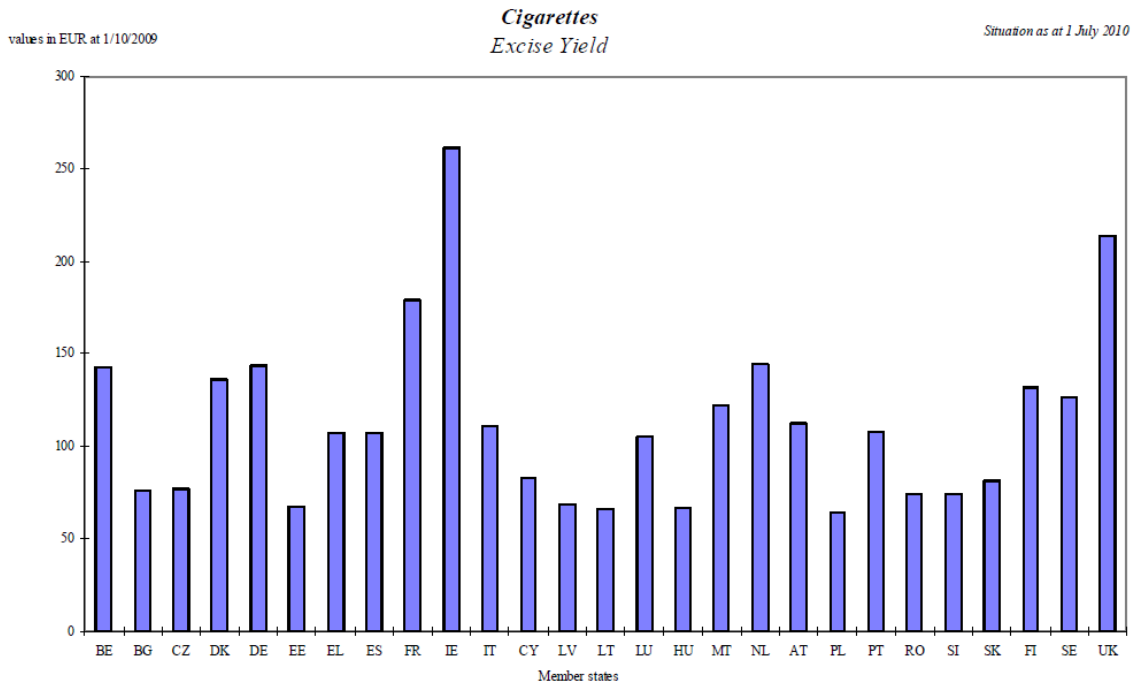
ES privalomi cigarečių akcizai taikomi siekiant kovoti su rūkymu bei užtikrinti tinkamą vidaus rinkos veikimą ir kartu aukštą sveikatos apsaugos lygį. Svarbu kuo labiau suvienodinti cigarečių kainas tarp ES valstybių, kad nebūtų paskatų jas pirkti tose ES narėse, kuriose taikomas mažesnis akcizas ir atitinkamai yra mažesnė cigarečių kaina, bei gabenti į tas ES šalis, kuriose taikomas didesnis akcizas ir yra aukštesnės kainos. Direktyvoje 2010/12/ES[26] taip pat pabrėžta, kad apmokestinimo lygis iš tiesų yra pagrindinis veiksnys, darantis įtaką tabako produktų kainoms, o tai atitinkamai turi įtakos vartotojų rūkymo įpročiams.

Tokie veiksniai kaip sukčiavimas ir kontrabanda plinta didėjant akcizų tarifams, o tai savo ruožtu trukdo siekti tabako kontrolės ir sveikatos apsaugos tikslų. Nors Lietuvoje akcizo tarifas cigaretėms nuo įstojimo į ES vis didėjo, 1 paveiksle matyti, kad tarifas tarp visų ES valstybių narių išlieka vienas mažiausių. Didesnis akcizo tarifas lemia didesnę kainą galutiniam vartotojui. Kaip jau minėta, tikėtina, kad tai gali sukelti paskatas užsiimti pigesnių akcizinių prekių pardavimu tose ES narėse, kur akcizo mokestis ženkliai didesnis.

---

[25] 2008 m. gruodžio 16 d. Tarybos direktyva 2008/118/EEB dėl bendros akcizų tvarkos, panaikinanti Direktyvą 92/12/EEB (OL, 2008 L 9, p.12)

[26] 2010 m. vasario 16 d. Tarybos direktyva 2010/12/ES, iš dalies keičianti direktyvas 92/79/EEB, 92/80/EEB ir 95/59/EB dėl apdorotam tabakui taikomų akcizų struktūros ir tarifų bei Direktyvą 2008/118/EB (OL, 2010 L 50, p.1)

1 pav. Akcizo cigaretėms tarifų dydžių palyginimas tarp ES valstybių narių. Galiojantys tarifai 2010 m. sausio 1 dienai (Eur/1000 vnt.)

(Šaltinis: European Commission. Taxation and Customs union. Excise duty tables. Part III – Manufactured Tobacco)

Lietuvai stojimo į ES sutartyje buvo numatyta, kad Lietuva gali atidėti bendrojo minimalaus akcizo, nustatyto nuo didžiausią paklausą turinčios kainų grupės cigarečių mažmeninės pardavimo kainos taikymą iki 2009 m. gruodžio 31 d., jei šiuo laikotarpiu Lietuva palaipsniui pritaikys savo akcizo tarifus prie bendrojo minimalaus akcizo, nustatyto direktyvoje. Iki 2010 m. sausio 1 dienos akcizas cigaretėms buvo nuolat didinamas ir šiuo metu atitinka minimalų ES 64 eurų 1000-iui cigarečių apmokestinimo akcizu minimumą, tačiau akcizo mokestis turės būti didinamas norint pasiekti minimalius ES reikalavimus 2018 m.[27] Nuo tada minimalus akcizas cigaretėms turės būti ne mažesnis kaip 90 eurų 1000-iui cigarečių.

Pagal Europos Sąjungos reikalavimus, akcizo tarifas nuo 2011 m. visoms cigaretėms turės būti ne mažesnis nei 221 litas už 1000 cigarečių. Iki šiol toks tarifas (ne mažesnis nei 221 lito už 1000 cigarečių) buvo taikomas populiariausių cigarečių kategorijai ir brangesnėms cigaretėms (brangesnės nei 7,20 lito). Populiariausios kategorijos ir brangesnėms cigaretėms toks tarifo keitimas įtakos neturėtų, o dėl pigesnių nei 7,20 Lt cigarečių kainų pasikeitimo, vidutinė svertinė mažmeninė pakelio kaina galėtų padidėti iki 10 centų, tačiau konkrečių kainų kategorijų kainų pokyčiai priklausys nuo

[27] Lietuvos laisvos rinkos institutas. Tabako akcizų politikos ir jos pasekmių Lietuvoje 2002-2010 m. tyrimas. Vilnius, 2010. p.13 files.lrinka.lt/analitiniai%20darbai/tabako%20tyrimas%202010.pdf

gamintojų ir didmenininkų kainodaros sprendimų.[28] Seimas, laikydamasis ES reikalavimų, pritarė Akcizų įstatymo projektui,[29] kuris nuo 2011 m. visoms cigaretėms numato 221 lito už 1000 cigarečių akcizo tarifą. Taip pat didės ir cigarams, cigarilėms bei rūkomajam tabakui taikomi akcizų tarifai.

Direktyvoje 2003/96/EB pakeičiančioje Bendrijos energetikos produktų ir elektros energijos mokesčių struktūrą[30] (toliau direktyva 2003/96/EB), pabrėžta, kad Bendrija, kaip Jungtinių Tautų Bendrosios klimato kaitos konvencijos dalyvė, ratifikavo Kioto protokolą dėl kovos su klimato kaita. Energetikos produktų ir, tam tikrais atvejais, elektros energijos apmokestinimas yra viena iš priemonių, tinkamų siekiant Kioto protokolo tikslų. Didelę įtaką akcizų energetiniams produktams didinimui daro tai, kad šie ištekliai yra neatsinaujinantys. Taip pat jų atsargos smarkiai mažėja, todėl mokesčiais siekiama apriboti jų vartojimą. Kitas akcizų didinimo tikslas – prisidėti prie aplinkos apsaugos. Direktyvoje 2003/96/EB dar kartą pabrėžta, kad Bendrijos lygiu nustatytas minimalus daugelio energetikos produktų, įskaitant elektrą, gamtines dujas ir anglį apmokestinimo lygis yra svarbus veiksnys, užtikrinant tinkamą rinkos funkcionavimą ir norint pasiekti tikslų kitose Bendrijos politikos srityse. Apmokestinimo lygių pastebimas skirtumas gali turėti žalos tinkamam vidaus rinkos funkcionavimui. Atitinkamų Bendrijos minimalių apmokestinimo lygių nustatymas gali leisti sumažinti dabartinius nacionalinių apmokestinimo lygių skirtumus. Tačiau nustatytos mažiausios normos gali sukurti rimtų ekonominių ir socialinių sunkumų tam tikroms valstybėms narėms, atsižvelgiant į palyginti žemą anksčiau taikytų akcizo mokesčių lygį. Todėl direktyva 2004/74/EB[31] numatė Lietuvai pereinamąjį laikotarpį akcizo kurui naudojamų naftos dujų ir žibalo apmokestinimą minimaliu 274 eurų už 1 000 litrų tarifu taikyti nuo 2008 m. sausio 1 d. Direktyvoje taip pat numatyta, kad iki 2013 m. sausio 1 d. turi būti pasiektas 330 eurų už 1 000 litrų lygis. Lietuva taip pat nuo 2008 m. sausio 1 d privalo taikyti kurui naudojamo bešvinio benzino tarifą ne mažiau kaip 323 eurai už 1 000 litrų. Direktyva numatė Lietuvai pereinamąjį laikotarpį anglims, koksui ir rusvosioms anglims iki 2007 m. sausio 1 d., gamtinėms dujoms ir elektros energijai bei orimulsijai, išskyrus naudojamai elektros ar šilumos gamybos tikslais – iki 2010 m. sausio 1 d.

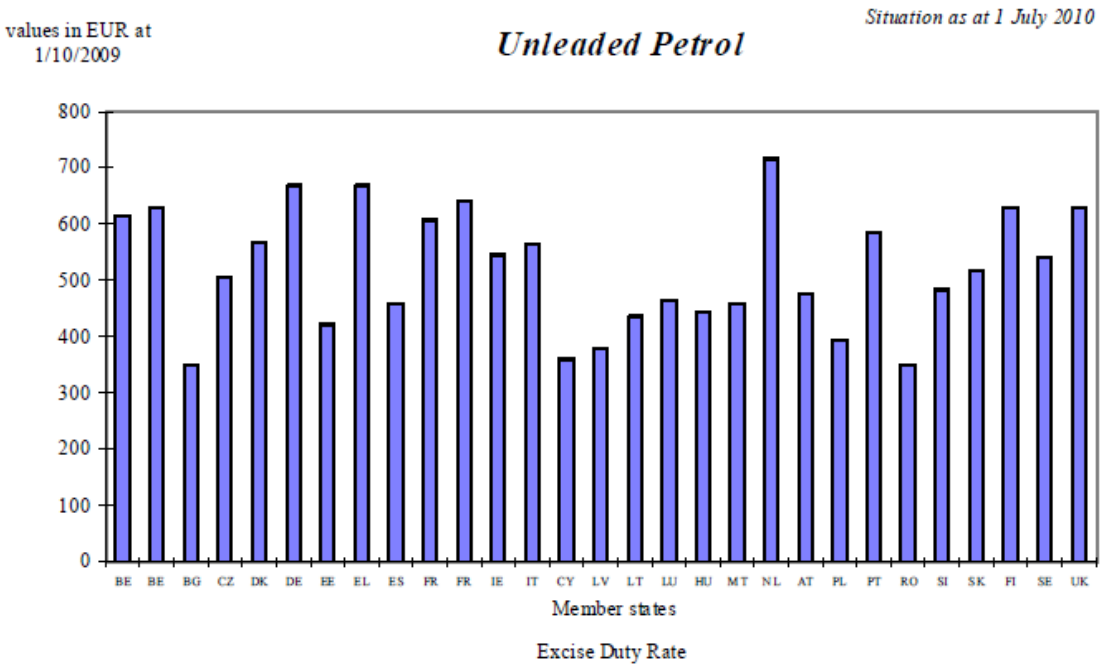
---

[28] Mokesčių pasikeitimai 2011 m. Finansų ministerija. http://www.finmin.lt/web/finmin/2011mok (žiūrėta 2010-11-30)

[29] Akcizų įstatymo 3, 9, 10, 15, 16, 18, 19, 21, 30, 31, 37, 43 straipsnių ir 3 priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 58(1) straipsniu įstatymo projektas. 2010. Nr. XIP-2534(2). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387247&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2010-11-30)

[30] 2003 m. spalio 27 d. Tarybos direktyva 2003/96/EB pakeičianti Bendrijos energetikos produktų ir elektros energijos mokesčių struktūrą (OL, 2003 L 283, p. 51)

[31] 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/74/EB iš dalies keičianti Direktyvos 2003/96/EB nuostatas dėl tam tikrų valstybių narių teisės prašyti laikinai atleisti nuo energetikos produktams ir elektros energijai nustatytų mokesčių ar sumažinti apmokestinimo lygį (OL, 2004, L 157, p.87)

2 pav. Akcizo bešviniam benzinui tarifų dydžių palyginimas tarp ES valstybių narių. Galiojantys tarifai 2010 m. sausio 1 dienai (Eur/1000 l.)

(Šaltinis: European Commission. Taxation and Customs union. Excise duty tables. Part II – Energy products and Electricity)

Nors šiuo metu Lietuvoje taikomas tarifas bešviniam benzinui net 21 proc. viršija ES numatytą minimalųjį tarifą, 2 paveiksle matyti, kad tarp ES valstybių narių tarifas išlieka vienas mažiausių. Lietuvoje gamtinėms dujoms, naudojamoms kaip variklių degalai, akcizo tarifas 2,5 karto viršija nustatytą minimalųjį, naftos dujos ir dujiniai angliavandeniliai - 2,4 karto. Valstybės kontrolės auditorių nuomone,[32] didelis akcizų tarifas naftos ir gamtinėms dujoms, taikomas Lietuvoje, neskatina ekologiškesnio kuro – suskystintų naftos dujų ir suslėgtų gamtinių dujų – naudojimo, kuris prisidėtų prie aplinkos taršos mažinimo. 2009 m. duomenimis, suskystintų naftos dujų Lietuvoje buvo suvartojama apie 3 kartus mažiau nei benzino ir apie 5 kartus mažiau nei dyzelino, o suslėgtų gamtinių dujų – per 100 kartų mažiau nei suskystintų naftos dujų. Pažymėtina, kad 2010 m. birželio 19 d. Vyriausybė Seimui pateikė Akcizų įstatymo papildymo projektą,[33] kuriuo siūloma atleisti nuo akcizų vietinio reguliaraus susisiekimo autobusų naudojamas gamtines dujas.

Manytina, kad Vyriausybės išsakyta pozicija dėl gamtinių dujų, skirtų viešajam transportui, atleidimo nuo akcizo sveikintina, nes tai leistų prisidėti, kaip jau buvo minėta, prie vieno iš Bendrijos

[32] Valstybinio audito ataskaita. Akcizo mokesčio administravimas // Valstybės kontrolė. Vilnius.2010. www.vkontrole.lt/auditas_ataskaita.php?4529 (2010-11-30)
[33] Akcizų įstatymo papildymo 58(1) straipsniu įstatymo projektas. 2010. Nr. XIP-2272. http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=375978&p_query=&p_tr2= (2010-11-30)

tikslų - aplinkos taršos mažinimo, bei Vyriausybės teigimu,[34] „kartu susidarytų prielaidos ir valstybės bei savivaldybių biudžetų išlaidų mažėjimui, kadangi viešojo transporto paslaugos iš dalies yra apmokamos iš valdžios sektoriaus lėšų, vežėjų išlaidos (negautos pajamos) yra kompensuojamos iš valstybės ir savivaldybių biudžetų". Dėl šios lengvatos 1 kubinis metras gamtinių dujų galėtų atpigti apie 92 centus, o gamtinių dujų sąnaudos vienam nuvažiuotam kilometrui galėtų sumažėti apie 70 centų. Tai sąlygotų mažesnę minėtų susisiekimo paslaugų savikainą, būtų skatinamas mažiau aplinkai kenksmingų degalų naudojimas.[35] Po išsakytų logiškų argumentų, Seime projektas buvo patvirtintas - pagal papildytą Akcizų įstatymo projektą,[36] nuo akcizų už gamtines dujas nuo 2011 m. sausio 1 d. bus atleidžiamos gamtinės dujos, naudojamos kaip vietinio (miesto ir priemiestinio) reguliaraus susisiekimo autobusų variklių degalai.

2010 metais dyzelino akcizui baigiasi vienas iš ES Lietuvai suteikto pereinamojo laikotarpio etapų. Dėl įsipareigojimų Europos Sąjungai Akcizų įstatymo pakeitimo projekte[37] nuo 2011 m. sausio 1 d. numatyta padidinti akcizo tarifą dyzeliui nuo 947 Lt iki 1043 Lt už 1000 litrų. Dėl šios priežasties vidutinė mažmeninė dyzelio litro kaina galėtų padidėti apie 12 centų.[38]

Svarbu paminėti, kad Europos Bendrija, siekdama aplinkosauginių tikslų, ypatingai skatina bioenergetinių produktų vartojimą. Pabrėžiama, kad gamtiniai ištekliai turi būti naudojami protingai ir racionaliai, tarp jų nafta, gamtinės dujos ir kietasis kuras, kurie sudaro svarbiausius energijos šaltinius, tačiau kartu ir pagrindinius anglies dioksido išmetamųjų dujų šaltinius. Direktyva 2003/30/EB dėl skatinimo naudoti biokurą ir kitą atsinaujinantį kurą transporte[39] (toliau – direktyva 2003/30/EB) pabrėžė, kad transporto sektoriui tenka daugiau nei 30 proc. galutinio energijos suvartojimo Bendrijoje ir stiprėja šios dalies didėjimo tendencija, kuri yra susijusi su anglies dioksido dujų išmetimu į atmosferą. Platesnis biodegalų naudojimas transporto sektoriuje yra ir priemonių paketo, skirto laikytis Kioto protokolo, dalis, taip pat kiekvieno politikos priemonių paketo būsimiems tokio pobūdžio įsipareigojimams vykdyti dalis. Direktyvoje 2003/30/EB pabrėžiama, kad valstybės narės turi užtikrinti, kad į jų rinkas būtų išleidžiama bent minimali biodegalų ir kitų atsinaujinančiųjų degalų

[34] Nuo akcizų atleidžiamos gamtinės dujos, kurias naudoja miesto autobusai. Pranešimas spaudai. Ministro Pirmininko tarnybos Spaudos tarnyba. 2010. http://www.bns.lt/topic/915/news/33539832/ (žiūrėta 2010-11-28)
[35] Mokesčių pasikeitimai 2011 m. Finansų ministerija. http://www.finmin.lt/web/finmin/2011mok (žiūrėta 2010-11-30)
[36] Akcizų įstatymo 3, 9, 10, 15, 16, 18, 19, 21, 30, 31, 37, 43 straipsnių ir 3 priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 58(1) straipsniu įstatymo projektas. 2010. Nr. XIP-2534(2). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387247&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2010-11-30)
[37] Akcizų įstatymo 3, 9, 10, 15, 16, 18, 19, 21, 30, 31, 37, 43 straipsnių ir 3 priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 58(1) straipsniu įstatymo projektas. 2010. Nr. XIP-2534(2). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387247&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2010-11-30)
[38] Mokesčių pasikeitimai 2011 m. Finansų ministerija. http://www.finmin.lt/web/finmin/2011mok (žiūrėta 2010-11-30)
[39] 2003 m. gegužės 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/30/EB dėl skatinimo naudoti biokurą ir kitą atsinaujinantį kurą transporte. OL, 2003 L 123.

santykinė dalis. Šios direktyvos 3 str. 1 d. nurodyti du pereinamieji etapai, kurių metu palaipsniui turi būti didinami biodegalų kiekio rodikliai:

a) iki 2005 m. gruodžio 31 d. - bent 2 proc. visų rinkoje parduodamų degalų, skirtų transporto priemonėms;

b) iki 2010 m. gruodžio 31 d. - 5,75 proc.

Įgyvendinat šią direktyvą Lietuvoje buvo padaryti pakeitimai Biokuro, biodegalų ir bioalyvų įstatyme,[40] kuriais įgaliota Vyriausybė, institucijos parengti priemones, užtikrinančias šių direktyvos reikalavimų įgyvendinimą. Akcizų įstatymo 27 ir 40 str. numatytos lengvatos, kurios taikomos produktams, pagamintiems iš biologinės kilmės medžiagų ar su jų priedais. Tokiu būdu skatinami naudoti biodegalai ir kiti atsinaujinantys degalai, siekiant jais pakeisti transporte naudojamus dyzelinius degalus ir benziną kiekvienoje valstybėje narėje, kad šitaip būtų prisidėta prie klimato švelninimo, užtikrinama saugi ir nežalinga aplinka energijos tiekimui ir diegiami atsinaujinantys energijos šaltiniai.

Direktyvose 92/83/EEB[41] dėl akcizų už alkoholį ir alkoholinius gėrimus, struktūrų suderinimo bei 92/84/EEB[42] dėl alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams taikomų akcizo tarifų suderinimo pagrindine priežastimi nustatomo bendro akcizo tarifo alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams nurodo kaip būtinumą tinkamai veikiančiai vidaus rinkai. Kitas aspektas - piktnaudžiavimas alkoholiu yra didelė Bendrijos visuomenės sveikatos problema, dėl kurios patiriama daug žalos ir nuo kurios kenčia vis daugiau žmonių. Manoma, kad Europos Sąjungoje nesaikingas alkoholio vartojimas yra tiesioginė 7,4 proc. visų sveikatos sutrikimų ir ankstyvos mirties atvejų priežastis. Labiausiai dėl šios problemos kenčia jaunimas. Piktnaudžiavimas alkoholiu – 10 proc. 15–29 metų merginų ir 25 proc. tos pačios amžiaus grupės vaikinų mirties priežastis. Beje, valstybių narių jaunimas alkoholį vartoja vis nesaikingiau. Negana to, kasmet 10 000 žmonių dėl alkoholio žūsta eismo nelaimėse.[43]

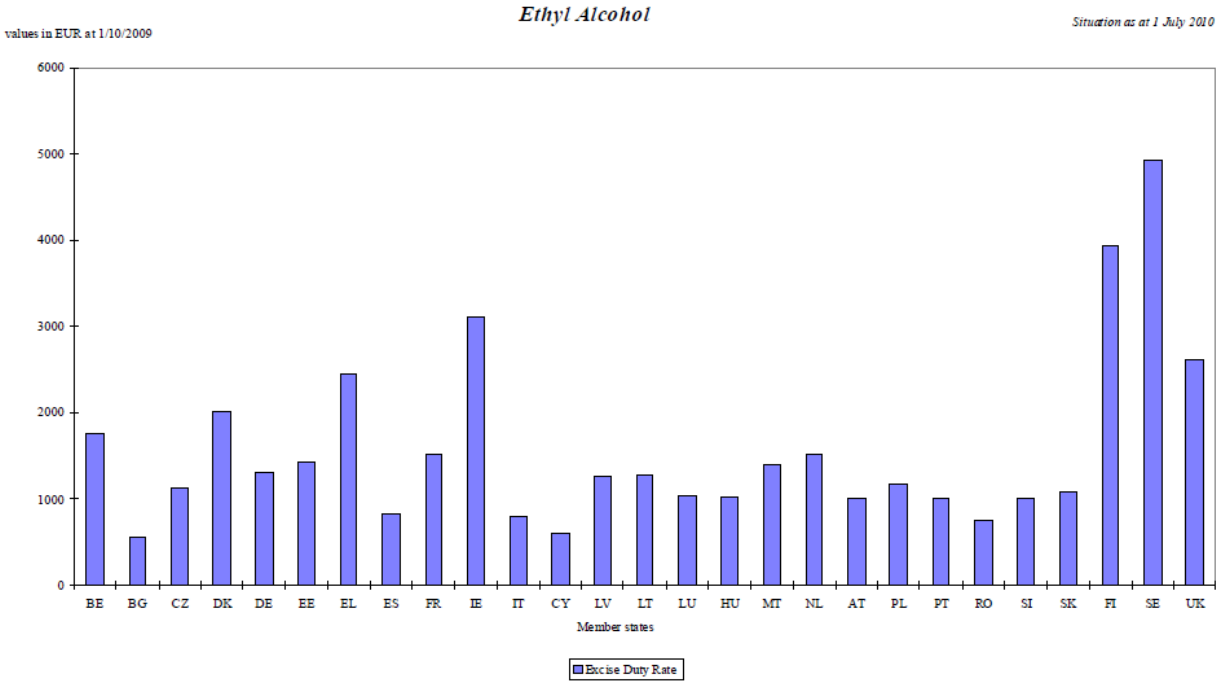
---

[40] Lietuvos Respublikos Biokuro, biodegalų ir bioalyvų įstatymas// Valstybės žinios. 2009. Nr. 10-360

[41] 1992 m. spalio 19 d. Tarybos Direktyva 92/83/EEB dėl akcizų už alkoholį ir alkoholinius gėrimus, struktūrų suderinimo (OL, 1992, L 316, p. 21)

[42] 1992 m. spalio 19 d. TARYBOS DIREKTYVA 92/84/EEB dėl alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams taikomų akcizo tarifų suderinimo (OL, 1992, L316, p.213)

[43] Alkoholio vartojimo reglamentavimas. Eur-lex. Europos Sąjungos teisė. http://eur-lex.europa.eu/lt/dossier/dossier_33.htm (žiūrėta 2010-12-04)

3 pav. Akcizo etilo alkoholiui tarifų dydžių palyginimas tarp ES valstybių narių. Galiojantys tarifai 2010 m. sausio 1 dienai (Eur/hektolitrą)

(Šaltinis: European Commission. Taxation and Customs union. Excise duty tables. Part I – Alcoholic Beverages)

Etilo alkoholiui Lietuvoje taikomas akcizo tarifas net 2,3 karto viršija ES nustatytą – vietoje leidžiamo 550 eurų (1899 Lt.), taikomas 4 416 litų už gryno etilo alkoholio hektolitrą akcizo tarifas. 3 paveiksle matyti, kad tik kelios ES valstybės narės taiko minimalų tarifą etilo alkoholiui. Pavyzdžiui, tokia šalis kaip Švedija taiko akcizą beveik 10 kartų didesnį nei leidžiamas minimalus.

ES nereikalauja jokio akcizo vynui, tačiau Lietuvoje vynui taikomas 198 litų už 100 litrų akcizo tarifas. Putojančiam vynui ES taip pat nustato nulinį akcizo tarifą. Padidintas akcizo tarifas taikomas dėl to, kad tai papildomas biudžeto pajamų šaltinis. Puikiu pasiteisinimu dėl didesnio tarifo taikymo galima laikyti tai, kad kaimyninės šalys taiko panašų tarifą. FM teigimu,[44] „alkoholio akcizo tarifo didinimas turėjo teigiamų socialinių pasekmių - sumažėjus stiprių alkoholinių gėrimų vartojimui, ženkliai sumažėjo nelaimingų atsitikimų darbe, kelių eismo įvykių dėl neblaivių asmenų kaltės, ligų, susijusių su alkoholio vartojimu, skaičius. Tuo atveju, jeigu etilo alkoholio akcizas būtų sumažintas iki 2007 m. lygio, o realizacija išaugtų trečdaliu, valstybės biudžetas galėtų netekti apie 45 mln. litų pajamų, kurias reikėtų kompensuoti kitomis priemonėmis”. Netylant ginčams dėl akcizo tarifo alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams, šių metų lapkričio mėnesio pabaigoje Lietuvos Respublikos

[44] Dėl etilo alkoholio realizacijos, vartojimo bei poveikio biudžeto pajamoms. Finansų ministerija. 2010. http://www.finmin.lt/web/finmin/koment/alkoholis0915 (žiūrėta 2010-11-28)

Seimas visgi pritarė Akcizų įstatymo pataisoms,[45] kuriomis nuo 2011 m. akcizo tarifas būtų sumažintas nuo dabar galiojančio 4416 litų iki 3200 litų už gryno etilo alkoholio hektolitrą. Šis sprendimas Seime sukėlė daug ginčų. Oficialiame pranešime spaudai teigiama, kad šiuo metu Lietuvos alkoholio pramonė yra privesta prie žlugimo ribos, o rinkoje ima dominuoti ne lietuviška produkcija, kadangi Lietuvos rinka yra gana nedidelė ir ją yra nesudėtinga perimti. Oponentų nuomone, alkoholio akcizo mažinimas atpigins alkoholį ir padidins jo vartojimą. Pasak parlamentaro E. Klumbio, šios pataisos įgyvendinimas būtų visiškai priešingas valstybės vykdomai kovos su alkoholizmu politikai, kadangi yra didinamas prieinamumas ir mažinama kaina. Vienas pataisų iniciatorių A. Sysas tvirtino, jog ši pataisa yra įgyvendinama siekiant surinkti kuo daugiau mokesčių į valstybės biudžetą. Seimo narys ragino kovoti ne su lietuviškomis įmonėmis, o su nesąžininga užsienio bendrovių konkurencija.[46]

Remiantis AGPĮA (Alkoholiniais gėrimais prekiaujančių įmonių asociacija) duomenimis, iki 2008-ųjų metų legali alkoholio pramonė buvo viena didžiausių mokesčių mokėtojų, tačiau per du metus padidinus akcizą etilo alkoholiui 38 proc., o legalių produktų pardavimams nukritus iki 50 proc., valstybė kasmet praranda apie 200 mln. litų iš akcizo, 25 mln. litų iš pridėtinės vertės, apie 8 mln. litų iš pelno, apie 2 mln. litų - iš gyventojų pajamų mokesčių. Taip pat, gerokai smukus prekybai, iš dviejų tūkstančių alkoholio pramonėje ir prekyboje tiesiogiai dirbusių žmonių darbo neteko apie 30 proc. darbuotojų.[47]

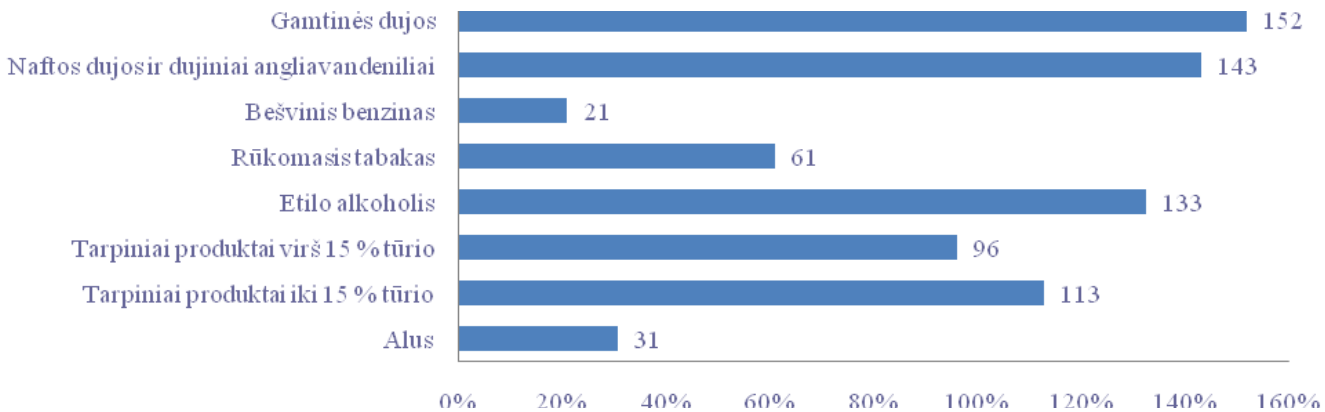
Seimas tuo pačiu metu priėmė ir dar vieną svarbų sprendimą – buvo pritarta Alkoholio kontrolės įstatymo pataisoms, kurios numato galimybę prekiauti alkoholiu ne iki 22 val., kaip buvo iki šiol, bet prailginus 2 valandomis, iki 24 val. Daug ginčų kėlė šis draudimas prekiauti po 22 val., sukėlė ir neigiamų pasekmių - visų pirma sumažėjo alkoholio realizacija, kartu ir biudžeto pajamos iš akcizų, buvo priverstos užsidaryti per naktį veikusios degalinės, žmonės neteko darbų. Natūralu, kad valdžia ėmėsi taisyti savo sprendimus. Pasak Seimo nario Kęstučio Daukšio, Alkoholio kontrolės įstatymo pataisose jis įžvelgiąs tiek teigiamų, tiek neigiamų aspektų. Pasak parlamentaro, prailginus prekybos alkoholiu laiką iki vidurnakčio, bus atimtos pajamos nelegalia prekyba alkoholiu užsiimančiai visuomenės daliai ir „pseudokavinėms“, todėl tai iš dalies neigiamas dalykas, tačiau toms pajamoms perėjus į legalias prekybos vietas biudžetas gautų papildomų pajamų dalį.[48]

ES reglamentuojamų akcizais apmokestinamų produktų sąrašas yra baigtinis, tačiau direktyva 2008/118/EB palieka teisę valstybėms narėms apmokestinti produktus, kurie nėra akcizais

[45] Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymo 24 ir 26 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas. XIP-564(5). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387496&p_query=&p_tr2= (žiūrėta 2010-11-30)
[46] Seimas po svarstymo pritarė akcizų alkoholiui sumažinimui. Lrytas. 2010. http://www.lrytas.lt/-12911185981289128324-seimas-po-svarstymo-pritarė-akcizų-alkoholiui-sumažinimui.htm (žiūrėta 2010-12-04)
[47] Seimas pritarė siūlymui sumažinti akcizą etilo alkoholiui. Elta. 2010. http://verslas.elta.lt/zinute_pr.php?inf_id=1286215 (Žiūrėta 2010-12-04)
[48] Seimas įteisino prekybą alkoholiu iki 24 valandos. Lrytas. http://www.lrytas.lt/-12912912031289538695-seimas-%C4%AFteisino-prekyb%C4%85-alkoholiu-iki-24-valandos-papildyta.htm?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=rss (žiūrėta 2010-12-04)

apmokestinamos prekės bei apmokestinti paslaugų teikimą, įskaitant su akcizais apmokestinamomis prekėmis susijusias paslaugas. Tačiau šis apmokestinimas negali būti apyvartos mokesčių pobūdžio. Svarbu, kad prekyboje tarp valstybių narių dėl tokių mokesčių taikymo neatsirastų su sienų kirtimu susijusių formalumų.

4 paveiksle pavaizduoti tam tikriems produktams taikomi didesni akcizų tarifai nei ES reikalaujami. Pateikiami aštuoni (iš 13) Lietuvoje taikomi didesni nei ES tarifai, nes kai kurių tarifų viršijimo procentas negali būti apskaičiuotas dėl ES šiems produktams leidžiamo taikyti nulinio tarifo (vynui ir kitiems fermentuotiems gėrimams), arba yra neaktualus (benzinui su švinu, kuriuo Lietuvoje, išskyrus kelias išimtis, prekiauti draudžiama[49]).

4 pav. Lietuvoje taikomi akcizų tarifai viršija ES direktyvose nustatytus, proc.

(Šaltinis: Valstybinio audito ataskaita. Akcizo mokesčio administravimas // Valstybės kontrolė. Vilnius. 2010)

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, valstybėms narėms ES direktyvos numato nemažai įsipareigojimų akcizų reguliavimo srityje, tačiau suteikia laisvę akcizų mažinimui. LLRI nuomone[50], valdžios įtaka prekių kainoms turėtų būti kuo mažesnė, todėl akcizinėms prekėms taikomi akcizai turėtų būti lygūs ES direktyvomis reikalaujamiems minimumams. Visgi, palyginus taikomus akcizų tarifus skirtingose Europos Sąjungos valstybėse narėse, Lietuvoje tarifai vistik išlieka vieni mažiausių.

[49] Lietuvos Respublikos aplinkos ministro, Lietuvos Respublikos ūkio ministro ir Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2006-08-31 įsakymas Nr. D1-399/4-336/3-340 „Dėl Lietuvos Respublikoje vartojamų naftos produktų, biodegalų ir skystojo kuro privalomųjų kokybės rodiklių patvirtinimo“// Valstybės žinios. 2006. Nr.: 95-3739

[50] K.Leontjeva. LLRI ragina mažinti visus akcizus iki ES minimumo. Lietuvos laisvos rinkos institutas. http://www.lrinka.lt/n/index.php/meniu/ziniasklaidai/pranesimai_spaudai/llri_ragina_mazinti_visus_akcizus_iki_es_minimumo/5397 (žiūrėta 2010-11-28)

2. AKCIZO OBJEKTAI

Akcizo mokestis, kaip ir pridėtinės vertės mokestis (PVM), priskiriamas netiesioginių mokesčių grupei - yra prekių ir paslaugų kainos sudedamasis elementas. Konstitucinis Teismas nutarime Nr. 4/98 1998 m. spalio 9 d. dėl Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo 13 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto ir šio straipsnio antrosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai pabrėžė, kad „akcizui būdingas individualumas, t. y. jis nustatomas konkrečioms prekėms“ ir kad „jį moka tik atitinkamos prekės vartotojas, t. y. galutinis mokėtojas yra pirkėjas“. Kitais atvejais akcizų mokėtojai yra akcizinių prekių importuotojai, tokių prekių sandėlių savininkai bei asmenys, pagaminę tokias prekes. K. Levišauskaitė ir G. Rūškys „Valstybės finansuose“ akcizo mokesčio mokėtojus apibūdino kaip nurodytų prekių gamintojus ir importuotojus – fizinius ir juridinius asmenis, tačiau realiai šį mokestį gamintojai ir importuotojai perkelia šių prekių pirkėjams.[51]

Konstitucinio Teismo nuomone, „galima teigti, kad akcizo objektas yra svarbiausia šio mokesčio vidaus struktūros dalis, lemianti išskirtinį mokesčio pobūdį“.[52] Akcizo mokesčiu apmokestinamos tik specifinės prekių grupės, kurios mažai elastingos ir paprastai aprėpia tik iki penktadalio pirkėjo (vartotojo) turimų (daromų) išlaidų.[53]

Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymas[54] pateikia akcizais apmokestinamų produktų sąrašą - etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai, apdorotas tabakas, energetiniai produktai bei elektros energija. Įstatyme numatyta, kad nenurodyti produktai tampa akcizų objektu, jeigu jie parduodami arba naudojami kaip variklių degalai arba jų priedai. Pirmajame 1994 m. akcizų įstatyme akcizo objektų sąrašas buvo daug platesnis – buvo apmokestinami kava, šokoladas, maisto produktai su kakava; bižuterija, aukso ir sidabro dirbiniai, išskyrus dirbtinę bižuteriją ir monetas; prabangūs lengvieji automobiliai; erotinio ir smurtinio pobūdžio spaudiniai. Vėliau akcizo objektų sąrašas buvo pildomas – įtrauktas cukrus, parfumerija (kurios sudėtyje yra etilo alkoholio), elektros energija, suskystintos dujos automobilių transportui. 2001 m. Akcizų įstatymo redakcijoje[55] akcizo objektų sąrašas sutrumpinamas iki etilo alkoholio ir alkoholiniai gėrimų, apdoroto tabako bei kuro. Vėliau objektų sąrašas papildytas elektros energija, kuriai, pagal Europos Sąjungos reikalavimus, akcizas pradėtas taikyti nuo 2010 m. sausio 1d.

---

[51] Levišauskaitė K., Rūškys G. Valstybės finansai. Kaunas.Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2003. p.94
[52] Sinkevičius V. Mokesčių konstitucinė doktrina: kai kurios formavimosi problemos // Socialinių mokslų studijos.ISSN 2029–2244. 2009, 3(3), p. 35-36
[53] Grakauskas E., Marcijonas A. Mokesčiai ir žemės ūkis Europos Sąjungos ir Lietuvos teisinio reglamentavimo kontekstu // Teisė. ISSN 1392–1274. 2005 55, p. 3
[54] Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios. 2010. Nr. 45-2174
[55] Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymas// Valstybės žinios. 2001. Nr. 98-3482

Nors Lietuvai tapus ES nare, teisės aktai, reglamentuojantys akcizais apmokestinamų prekių tvarką, buvo perkelti į Lietuvos teisės sistemą, akcizu apmokestinami produktai Akcizų įstatyme nėra išsamiai reglamentuoti, todėl tolimesnėje darbo dalyje bus analizuojamos direktyvos, kurios yra susijusios su atskiromis akcizų objektų grupėmis, kurios nustato apmokestinimo struktūrą bei akcizų tarifų minimalius dydžius.

2.1 Etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai

Europos Tarybos 1992 metų direktyvos 92/83/EEB dėl akcizų už alkoholį ir alkoholinius gėrimus, struktūrų suderinimo (toliau direktyva 92/83/EEB[56]) ir direktyva 92/84/EEB dėl alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams taikomų akcizo tarifų suderinimo (toliau direktyva 92/84/EEB[57]) yra pagrindiniai teisės aktai, reglamentuojantys alkoholio ir alkoholinių gėrimų apmokestinimo tvarką bei nustatantys minimalius apmokestinimo tarifus. Remiantis direktyvomis, akcizais apmokestinamais produktais laikomi etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai. Alkoholiniams gėrimams priskiriamas alus (taip pat bet koks kitas gėrimas, pagamintas maišant alų su nealkoholiniais gėrimais), vynas iš šviežių vynuogių, kiti fermentuoti gėrimai (neputojantys ir putojantys gėrimai) ir tarpiniai produktai.

Alus direktyvos 92/83/EEB 2 straipsnyje apibrėžiamas kaip bet kuris produktas, priskirtinas Kombinuotosios nomenklatūros[58] (toliau - KN) kodui 2203, arba bet kuris produktas, kuris yra alaus ir nealkoholinių gėrimų mišinys, priskirtinas KN kodui 2206, kuriame esanti alkoholio tūrinė koncentracija abiem atvejais yra didesnė nei 0,5 proc.

Paminėtina, kad valstybės narės gali atleisti nuo akcizo asmenis, besigaminančius alų savo reikmėms, šeimos nariams ar svečiams, bet tik ne pardavimui.[59] Ši nuostata numatyta ir Akcizų įstatymo 27 straipsnyje, kuriame pažymėta, kad Vyriausybė turi teisę nustatyti leidžiamą tokiu būdu pasigaminto alaus kiekį.

Lietuvoje akcizo mokestis alui yra nustatomas pagal galutinio produkto hektolitrų/faktinės tūrinės alkoholio koncentracijos laipsnį ir šiuo metu siekia 8,5 lito už 1 procentą faktinės tūrinės alkoholio koncentracijos 1 hektolitrui. Direktyvoje 92/84/EEB numatyta, kad alui taikomas 0,748 euro

---

[56] 1992 m. spalio 31 d. Europos Tarybos direktyva Nr. 92/83/EEB dėl akcizų už alkoholį ir alkoholinius gėrimus, struktūrų suderinimo. OL, 1992 L 316, p. 21

[57] 1992 m. spalio 31 d. Europos Tarybos direktyva 92/84/EEB dėl alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams taikomų akcizo tarifų suderinimo. OL, 1992 L 316, p. 29–31

[58] Kombinuotoji nomenklatūra – prekių deklaravimo pagrindas. Kombinuotąja nomenklatūra remiamasi apskaičiuojant importo muitų bei mokesčių dydį ir kaupiant Bendrijos prekybos statistikai naudojamus duomenis apie prekes.

[59] Terra, Ben J.M; Wattel, Peter J. European Tax Law Kluwer Law International, 2008. p.217

už hektolitrą/laipsnį pagal Platono vienetų skalę galutinio produkto, arba 1,87 euro už hektolitrą/alkoholio laipsnį galutinio produkto.

Vyną direktyvos 92/83/EEB 8 straipsnis apibrėžia 2 terminais:

- terminas „neputojantis vynas“ apima visus produktus, priskirtinus KN kodams 2204 ir 2205, išskyrus putojantį vyną, apibrėžtą šio straipsnio 2 dalyje:

  — kurio faktinė tūrinė alkoholio koncentracija viršija 1,2 proc., bet neviršija 15 proc., su sąlyga, kad galutiniame produkte esantis alkoholis yra išimtinai fermentacijos rezultatas,

  — kurio faktinė tūrinė alkoholio koncentracija viršija 15 proc., bet neviršija 18 proc., su sąlyga, kad jis buvo pagamintas be jokių priedų ir, kad galutiniame produkte esantis alkoholis yra išimtinai fermentacijos rezultatas;

- terminas „putojantis vynas“ apima visus produktus, priskirtinus KN kodams 2204 10, 2204 21 10, 2204 29 10 ir 2205:

  — laikomas buteliuose, turinčiuose grybo formos kamščius, kuriuos laiko specialūs raiščiai ar tvirtikliai, arba jie yra veikiami ypatingo iki trijų ar daugiau barų spaudimo dėl skystyje esančio anglies dvideginio,

  — kurio faktinė tūrinė alkoholio koncentracija viršija 1,2 proc. tūrio, bet neviršija 15 proc, su sąlyga, jog galutiniame produkte esantis alkoholis yra išimtinai fermentacijos rezultatas.

Akcizų įstatymas savoms reikmėms pasigamintam vynui numato tokią pačią privilegiją kaip ir alui. Jei vynas pasigaminamas ne pardavimui, jis atleidžiamas nuo akcizų. Skirtingai nuo alaus, direktyva vynui numato nulinį akcizo tarifą.

Skirtingas alaus ir vyno apmokestinimas buvo svarstytas ne vienoje ETT byloje. Pavyzdžiui, byloje C-356/85 Europos Komisija v. Belgijos Karalystę[60] ETT nusprendė, kad netiesioginė apsauga pagal EB Steigimo sutarties 90 straipsnį nėra draudžiama ir paprastai vartojami vynai, kurie dažniausiai yra pigūs, turi pakankamai savybių, kad būtų galima jį laikyti kaip alternatyvą alui ir galėtų konkuruoti su alumi EB Steigimo sutarties 90 straipsnio prasme. Kitais žodžiais tariant, importuotam vynui negali būti taikomas didesnis apmokestinimas nei namų gamybos alui.[61]

Direktyvos 92/83/EEB 12 straipsnyje **kiti nei vynas ir alus fermentuoti gėrimai** apibrėžiami taip:

---

[60] Europos Teisingumo Teismo 1987 m. liepos 9 d. sprendimas byloje C-356/85, *Europos Komisija v. Belgijos Karalystė*, ECR 3299;

[61] Terra, Ben J.M; Wattel, Peter J. European Tax Law Kluwer Law International, 2008. p.217

- terminas „kiti neputojantys fermentuoti gėrimai“ apima visus produktus, priskirtinus KN 2204 ir 2205 kodams, bet nepaminėtus 8 straipsnyje ir produktus, priskirtinus KN 2206 kodui, išskyrus kitus putojančius fermentuotus gėrimus, ir visus 2 straipsnyje minimus produktus, kurių faktinė tūrinė alkoholio koncentracija viršija 1,2 proc., bet neviršija 10 proc. arba kurių faktinė tūrinė alkoholio koncentracija, viršija 10 proc., bet neviršija 15 proc., su sąlyga, kad produkte esantis alkoholis yra išimtinai fermentacijos rezultatas;
- terminas „kiti putojantys fermentuoti gėrimai“ apima visus produktus, priskirtinus KN kodui 2206 00 91 ir produktus, priskirtinus KN kodams 2204 10, 2204 21 10, 2204 29 10 ir 2205, nepaminėtus 8 straipsnyje, kurie:

  — yra laikomi buteliuose, turinčiuose grybo formos kamščius, kuriuos laiko specialūs raiščiai ar tvirtikliai arba kurie yra veikiami ypatingo iki 3 barų ar daugiau spaudimo dėl skystyje esančio anglies dvideginio,

  — kurių faktinė tūrinė alkoholio koncentracija viršija 1,2 proc., bet neviršija 13 proc.,

  — kurių faktinė tūrinė alkoholio koncentracija viršija 13 proc., bet neviršija 15 proc., su sąlyga, kad produkte esantis alkoholis yra išimtinai fermentacijos produktas.

Išimtinai fermentacijos rezultatas reiškia, kad į produktą negali būti pridėta distiliavimo būdu gauto etilo alkoholio. Kai fermentuotas gėrimas sudaro 100 proc. šio produkto tūrio, tokiais produktais laikytini sidras ir (arba) kriaušių sidras, vynas iš šviežių vynuogių, vaisių ir uogų vynas, midus. Šiuo metu Lietuvoje vynui ir kitiems fermentuotiems gėrimams taikomi tokie akcizo tarifai:

1 lentelė. Akcizo tarifai, taikomi vynui ir kitiems fermentuotiems gėrimams 2010 m.

	Akcizo dydis (litai/hektolitrą)
Vynas, kurio faktinė tūrinė alkoholio koncentracija procentais yra ne didesnė kaip 8,5 procento	53
Kitas vynas	198
Kiti fermentuoti gėrimai, kurių faktinė tūrinė alkoholio koncentracija procentais, gauta tik fermentuojant, yra ne didesnė kaip 8,5 procento	58
Kiti fermentuoti gėrimai	216

Direktyvoje 92/83/EEB terminas **„tarpiniai produktai“** apima visus produktus, kurių faktinė tūrinė alkoholio koncentracija viršija 1,2 proc., bet neviršija 22 proc. ir kurie yra priskiriami KN 2204,

2205 ir 2206 kodams, tačiau kurie negali būti apibūdinti kaip alus, vynas ar kiti nei vynas ar alus fermentuoti gėrimai. Neatsižvelgdamos į direktyvos 12 straipsnio nuostatas, valstybės narės gali laikyti tarpiniu produktu bet kokį į 12 straipsnio 1 dalies taikymo sritį patenkantį neputojantį vyną, kurio faktinė tūrinė alkoholio koncentracija viršija 5,5 proc. ir kuris nėra išimtinai fermentacijos rezultatas, taip pat bet kokį į 12 straipsnio 2 dalies taikymo sritį patenkantį putojantį fermentuotą gėrimą, kurio faktinė tūrinė alkoholio koncentracija viršija 8,5 proc. ir kuris nėra išimtinai fermentacijos rezultatas.

Tarpiniams produktams, kurie yra laikomi buteliuose, turinčiuose grybo formos kamščius, laikomus specialiais raiščiais arba tvirtikliais, arba kurie yra veikiami ypatingo iki 3 barų ar daugiau spaudimo dėl skystyje esančio anglies dvideginio, valstybės narės gali taikyti tą patį tarifą, kuris yra nustatytas produktams, patenkantiems į 12 straipsnio 2 dalies taikymo sritį, su sąlyga, kad šis tarifas yra didesnis negu nacionalinis tarpiniams produktams taikomas tarifas.

Akcizas, kuriuo valstybės narės apmokestina tarpinius produktus, yra nustatomas pagal galutinio produkto hektolitrų skaičių. Tarpiniams produktams Lietuvoje taikomi tokie akcizų tarifai:

- tarpiniams produktams, kurių faktinė tūrinė alkoholio koncentracija procentais yra ne didesnė kaip 15 procentų, – 198 litai už produkto hektolitrą;
- tarpiniams produktams, kurių faktinė tūrinė alkoholio koncentracija procentais yra didesnė kaip 15 procentų, – 304 litai už produkto hektolitrą.

Direktyvos 92/83/EEB 20 straipsnis terminą **„etilo alkoholis“** apibūdina kaip:

- visus produktus, kurių faktinė tūrinė alkoholio koncentracija viršija 1,2 proc., ir kurie yra priskiriami KN 2207 ir 2208 kodams net tais atvejais, kai šie produktai yra produkto, priskirtino kitam KN skirsniui, sudedamoji dalis,
- produktus, priskiriamus KN 2204, 2205 ir 2206 kodams ir kurių faktinė tūrinė alkoholio koncentracija viršija 22 proc.,
- geriamojo spirito turinčius produktus nepriklausomai nuo to, ar tai mišinys, ar ne.

Akcizas etilo alkoholiui nustatomas už kiekvieną gryno alkoholio hektolitrą 20 °C temperatūroje ir yra apskaičiuojamas atsižvelgiant į gryno alkoholio hektolitrų skaičių. Lietuvoje šiai dienai etilo alkoholiui taikomas 4 416 litų už gryno etilo alkoholio hektolitrą akcizų tarifas. Direktyva 92/84/EEB nustato minimalų 550 eurų (1902 Lt.) akcizo tarifą, tačiau numato vieną sąlygą - valstybės narės, kurios alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams taiko ne didesnį kaip 1 000 eurų už gryno alkoholio hektolitrą akcizą, gali nemažinti savo šalyje nustatyto akcizo. Be to, valstybės narės, kuriose akcizo tarifas minėtiems produktams viršija 1 000 eurų už hektolitrą gryno alkoholio, savo šalyje turi palikti ne mažesnį kaip 1 000 eurų akcizo tarifą.

Direktyvos 27 straipsnis taip pat numato tam tikrus atvejus, kada valstybės narės nuo mokesčių atleidžia produktus. Įgyvendinant direktyvą, ši nuostata buvo perkelta į Akcizų įstatymą. Aiškinant nuostatą, buvo neišvengta nesusipratimų. Lietuvos įmonė UAB „Profisa“ importavo šokolado gaminius, kuriuose buvo etilo alkoholio. Muitinė atsisakė atleisti nuo akcizo mokesčio UAB „Profisa“ importuotus gaminius remdamasis tuo, kad nors Akcizų įstatymo 25 straipsnio 1 dalies 5 punktas (dabar galiojanti redakcija – 27 str.1 d. 5 p.) atleidžia nuo akcizo etilo alkoholį, skirtą šokolado produktų gamybai, vis dėlto ši nuostata netaikoma importuotiems gataviems šokolado gaminiams, kuriuose yra etilo alkoholio. Tokie ir buvo įmonės importuojami gaminiai. UAB „Profisa“ kreipėsi į Vilniaus apygardos administracinį teismą, prašydama panaikinti sprendimus, tačiau teismas prašymą atmetė. Dėl šio sprendimo UAB „Profisa“ pateikė apeliacinį skundą Lietuvos vyriausiajam administraciniam teismui. Teismas nurodė, kad, atsižvelgiant į tai, jog Akcizų įstatymo 25 straipsnio 1 dalies 5 punktas perkelia Direktyvos 92/83 27 straipsnio 1 dalies f punktą į Lietuvos teisę, siekiant išspręsti jam pateiktą ginčą, reikalingas pastarosios nuostatos išaiškinimas. Tačiau šis teismas pažymėjo, kad Direktyvos 92/83 27 straipsnio 1 dalies f punktas lietuvių kalba skiriasi nuo kitų to paties straipsnio kalbinių versijų. Tokiomis aplinkybėmis Vyriausiasis administracinis teismas nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti prejudicinį klausimą Europos Teisingumo Teismui (toliau ETT). ETT byloje C-63/06 (UAB Profisa prieš Muitinės departamentą prie LR Finansų ministerijos) pasisakė, kad iš nusistovėjusios Teisingumo Teismo praktikos matyti, kad būtinybė vienodai taikyti, todėl ir vienodai aiškinti Bendrijos teisės nuostatas neleidžia, kad, kilus abejonių, nuostatos tekstas kuria viena iš versijų būtų nagrinėjamas atskirai, ir reikalauja, kad jis būtų aiškinamas bei taikomas atsižvelgiant į kitas versijas oficialiosiomis kalbomis.

Lyginamoji Direktyvos 92/83 27 straipsnio 1 dalies f punkto skirtingų kalbinių versijų analizė rodo, jog visos šio straipsnio kalbinės versijos, išskyrus versiją lietuvių kalba, numato, kad valstybės narės savo nustatytomis sąlygomis atleidžia nuo suderinto akcizo šioje direktyvoje numatytus produktus, tarp kurių yra ir etilo alkoholis, kai jie tiesiogiai naudojami maisto produktų gamybai, jeigu kiekvienu atveju alkoholio kiekis neviršija 8,5 litro šimte kilogramų produkto šokolado gaminiuose ir 5 gryno alkoholio litrų šimte kilogramų kitų produktų. Teismas pažymėjo, kad vieta, kurioje naudojamas etilo alkoholis tokiai gamybai, šiuo atveju neturi reikšmės.

Teismas nusprendė, kad 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyvos 92/83/EEB dėl akcizų už alkoholį ir alkoholinius gėrimus struktūrų suderinimo 27 straipsnio 1 dalies f punktas turi būti aiškinamas kaip įpareigojantis valstybes nares atleisti nuo suderinto akcizo į Europos Sąjungos muitų teritoriją įvežamą etilo alkoholį, esantį šokolado gaminiuose, skirtuose tiesioginiam vartojimui, kai alkoholio kiekis šiuose gaminiuose neviršija 8,5 litro šimte kilogramų produkto. Direktyvos 92/83 27 straipsnio 1 dalyje išvardytų produktų atleidimas nuo mokesčio yra bendras principas, o atsisakymas atleisti – išimtis. Šia nuostata valstybėms narėms suteikta teisė nustatyti sąlygas, siekiant

„užtikrinti, kad tais atleidimais būtų galima teisingai ir tiesiogiai pasinaudoti ir išvengti bet kokių išsisukinėjimų, vengimo ar piktnaudžiavimo“, negali paneigti besąlyginio šioje nuostatoje numatytos pareigos atleisti nuo mokesčio pobūdžio.[62]

ETT, remdamasis savo praktika, yra pabrėžęs, kad Bendrijos teisės nuostatos rengiamos daugeliu kalbų ir kad skirtingos kalbinės formuluotės yra vienodai įpareigojančios. Bendrijos teisės nuostatos aiškinimas reiškia tekstų skirtingomis kalbomis lyginimą, o esant skirtingoms kalbinėms formuluotėms, neaiški nuostata turi būti aiškinama atsižvelgiant į teisės akto sistematiką ir tikslą.[63]

2.2 Apdorotas tabakas

Tarybos direktyva 95/59/EB[64] apibrėžia, kas yra laikoma apdorotu tabaku:

- cigaretės;
- cigarai ir cigarinės;
- rūkomasis tabakas;
- susmulkintas tabakas, skirtas cigaretėms sukti.

Kitas rūkomasis tabakas, kuris smulkiau apibūdintas direktyvos 3-7 straipsniuose, grupuojamas pagal tabako susmulkinimą, įvyniojimą, apdorojimą.

ETT byloje C-319/96 Brinkmann Tabakfabriken GmbH v. Skatteministeriet ginčas kilo dėl to, kaip turėtų būti apmokestinti tabako ritinėliai, kurie prieš rūkant dar turi būti įvynioti į cigarečių popierių. Pateikiant produktus į rinką, Danijos muitinės įstaiga pasisakė, kad šie produktai turi būti apmokestinami kaip smulkintas rūkomasis tabakas. Komisija teigė, kad turi būti apmokestinami kaip cigaretės - didesniu tarifu. ETT nusprendė, kad tokie produktai turėtų būti apmokestinami kaip rūkomasis tabakas, kadangi cigarečių sąvoka, pateikta direktyvoje turi būti aiškinama kaip tabako ritinėliai, kurie tinkami rūkyti tokie, kokie yra. Byloje ginčo objektu buvo tabako ritinėliai, kuriuos prieš rūkant dar reikėjo paruošti.[65]

Cigaretės Lietuvoje apmokestinamos taikant kombinuotąjį akcizų tarifą. Jį sudaro specifinis (litais už 1 000 cigarečių) ir vertybinis (procentais nuo didžiausios mažmeninės kainos) elementai.

---

[62] Europos Teisingumo Teismo 2007 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje C-63/06, *UAB Profisa v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos* (2007), ECR I-03239;
[63] Europos Teisingumo Teismo 2000 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje, C- 482/98, *Italy v. Commission,* ECR I-10861;
[64] Tarybos direktyva 95/59/EB 1995 m. lapkričio 27 d. dėl kitų nei apyvartos mokesčių, kurie turi įtakos apdoroto tabako suvartojimui. OL L 291 , 1995, p. 40
[65] Europos Teisingumo Teismo 1998 m. rusėjo 24 d. sprendimas byloje, C-319/96, *Brinkmann Tabakfabriken v. Skatteministeriet* , ECR I-5255

Dėl maksimalios mažmeninės kainos ir būtinumo ją nustatyti pasisakė ETT byloje Europos Komisija v. Austrijos Respublika C-198/08.[66] Komisija prašė Teisingumo Teismo pripažinti, kad priėmusi ir palikusi galioti teisės normas, pagal kurias valstybė nustato *minimalias* mažmenines cigarečių ir susmulkinto tabako, skirto cigaretėms sukti, pardavimo kainas, Austrijos Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal 1995 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 95/59/EB dėl kitų nei apyvartos mokesčių, kurie turi įtakos apdoroto tabako suvartojimui 9 straipsnio 1 dalį. Anot Komisijos, Direktyvos 95/59 9 straipsnio 1 dalimi įtvirtinamas principas, pagal kurį gamintojai ir importuotojai turi teisę laisvai nustatyti maksimalias mažmenines apdoroto tabako pardavimo kainas. Tačiau nagrinėjamu Austrijos reglamentavimu, įtvirtinant minimalių, netiesiogiai nustatytų mažmeninių cigarečių ir susmulkinto tabako pardavimo kainų sistemą, šių gaminių gamintojams ir importuotojams draudžiama parduoti juos už mažesnę kainą nei šios minimalios kainos ir taip ribojama jų kainų nustatymo laisvė. Taigi šis reglamentavimas prieštarauja minėtai Bendrijos teisės nuostatai.

Teisingumo Teismas priminė, jog iš Direktyvos 95/59 trečios konstatuojamosios dalies išplaukia, jog ji priimta apdoroto tabako akcizų struktūrų derinimo politikos srityje, kurios tikslas – išvengti konkurencijos iškraipymo tai pačiai grupei priklausančiose atskirose apdoroto tabako kategorijose ir taip pasiekti valstybių narių nacionalinių rinkų atvėrimą. Šiuo tikslu šios direktyvos 8 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad Bendrijoje pagamintoms, taip pat iš valstybių, nepriklausančių Bendrijai, importuotoms cigaretėms taikomas proporcinis akcizas, skaičiuojamas pagal *maksimalią* mažmeninę pardavimo kainą, įskaitant muitą, ir specifinis akcizas, skaičiuojamas produkto vienetui.

Taigi, minimalių mažmeninių apdoroto tabako pardavimo kainų sistema negali būti pripažinta atitinkančia Direktyvos 95/59 9 straipsnio 1 dalį, jeigu ji nėra organizuota taip, kad bet kuriuo atveju būtų išvengta neigiamos įtakos konkurenciniam pranašumui, kuris tam tikriems tokių gaminių gamintojams ar importuotojams galėtų atsirasti dėl mažesnės įsigijimo kainos, ir kartu konkurencijos iškraipymo atsiradimo. Konstatuotina, kad priėmusi ir palikusi galioti teisės normas, pagal kurias valstybė nustato minimalias mažmenines cigarečių ir susmulkinto tabako, skirto cigaretėms sukti, pardavimo kainas, Austrijos Respublika neįvykdė įsipareigojimų pagal Direktyvos 95/59 9 straipsnio 1 dalį.[67]

Maksimalias mažmenines kainas valstybės narės gali nustatyti, o pagal ETT išaiškinimą, minimalių nustatymas negalimas. Manytina, kad taip yra dėl to, kad maksimalių kainų nustatymas labiau apsaugo vartotoją, o dėl minimalių kainų nustatymo atsiranda konkurencijos iškraipymas.

---

[66] Europos Teisingumo Teismo 2010 m. kovo 4 d. sprendimas byloje C-198/08, *Komisija v. Austrijos Respublika*. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008J0198:LT:HTML

[67] Europos Teisingumo Teismo 2010 m. kovo 4 d. sprendimas byloje C-198/08, *Komisija v. Austrijos Respublika*. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008J0198:LT:HTML

2.3 Energetiniai produktai

Direktyvos 2003/96/EB 2 straipsnis tiksliai nenurodo, kas yra laikoma energetiniais produktais, tačiau nukreipia į KN kodus, kurie tiksliai apibrėžia produktus. Pagal direktyvą, energetiniais produktais yra laikomi produktai:

a) kurie atitinka KN kodus nuo 1507 iki 1518 (sojų, žemės riešutų, alyvuogių, palmių, saulėgrąžų, kokosų, rapsų ir kiti aliejai, gyvūniniai ir augaliniai riebalai), jei šiuos produktus numatoma naudoti kaip krosnių kurą ar variklių degalus;

b) kurie atitinka KN kodus 2701, 2702 ir 2704–2715 (žibalas, skystasis kuras (mazutas), variklių benzinas, akmens anglys, lignitas, koksas, dervos, alyvos, naftos alyvos, naftos dujos, bituminiai mišiniai ir kiti);

c) kurie atitinka KN kodus 2901 ir 2902 (alifatiniai ir cikliniai angliavandeniliai) ;

d) kurie atitinka KN kodą 2905 11 00 (metilo alkoholis-metanolis), yra ne sintetinės kilmės, jei juos numatoma naudoti kaip krosnių kurą ar variklių degalus;

e) kurie atitinka KN kodą 3403 (tepimo priemonės);

f) kurie atitinka KN kodą 3811 (alyvų priedai);

g) kurie atitinka KN kodą 3817 (sumaišyti alkilbenzenai ir alkilnaftalenai);

h) kurie atitinka KN kodą 3824 90 99 (pagal Lietuvos Respublikos integruotą tarifą (LITAR)[68] – 3824 90 97 – kiti chemijos produktai), jei šiuos produktus numatoma naudoti kaip krosnių kurą ar variklių degalus.

Energetiniams produktams, kuriems apmokestinimo lygis šioje direktyvoje nenustatytas, mokestis taikomas, jeigu jie skirti naudoti, parduodami ar naudojami kaip krosnių kuras ar variklių degalai. Mokesčio suma nustatoma atsižvelgiant atitinkamai į ekvivalentišką krosnių kurą ar variklių degalus. Direktyva netaikoma šilumos išeigos apmokestinimui ir apmokestinant produktus, kuriems taikomi KN kodai 4401 ir 4402 (malkinė mediena, medžio anglys). Direktyva taip pat netaikoma šiai tokiai energetikos produktų paskirčiai, kaip naudojimas ne variklių degalams ar krosnių kurui, o kitiems tikslams bei energetikos produktų dvejopam naudojimui (kai yra naudojamas ir kaip krosnių kuras, ir kitiems, nei variklių degalai ar krosnių kuras, tikslams) ir energetikos produktų naudojimas cheminei redukcijai ir elektrolitiniuose bei metalurginiuose bei mineraloginiams procesams.

Nuo akcizų mokesčio atleidžiami energetiniai produktai, kurie naudojami bet kokioje elektros energijos gamyboje. Elektros energija gali būti gaminama įvairiai - panaudojant vandens, vėjo, saulės ar geoterminę energiją ar derinant kelis būdus. Tačiau jei tokio proceso metu energetiniai produktai

[68] Lietuvos Respublikos integruotas tarifas (LITAR). http://litarweb.cust.lt/taric/web/main_LT?Year=2010&Month=11&Day=01 (žiūrėta 2010-11-01)

sunaudojami kaip variklių degalai arba šildymui skirtas kuras, ši lengvata netaikoma ir apmokestinama bendra tvarka.

2 lentelė. Energetiniams produktams taikomi akcizo tarifai 2010 m.

	Akcizo tarifas
Variklių benzinas, bešvinis (Lt/1000 ltr.) turintis švino (Lt/1000 ltr.)	1500 2000
Žibalas (Lt/1000 ltr.)	1140
Gazoliai, (Lt/1000 ltr.) šildymui (krosnių kurui) (Lt/1000 ltr.) žemės ūkio veikloje	947 73 neapmokestinama
Skystas kuras (mazutas), orimulsija (Lt/tona)	52
Naftos dujos, dujiniai angliavandeniliai (Lt/tona)	1050

Nenurodyti energetiniai produktai, kurie savo savybėmis yra tapatūs išvardintiems ir todėl yra arba gali būti naudojami arba parduodami jų vietoje, apmokestinami analogiškai.

2.4 Elektros energija

Direktyvos 2003/96/EB 2 straipsnis nusako, kad direktyva taip taikoma elektros energijai, atitinkančiai KN kodą 2716. Tačiau direktyva netaikoma elektros energijai, daugiausiai naudojamai cheminei redukcijai ir elektrolitiniuose bei metalurginiuose procesuose bei elektros energijai, kai ji sudaro daugiau kaip 50 proc. produkto kainos („Produkto kaina“ – tai kaina, gaunama sudedant bendrą prekių ir paslaugų pirkimą, personalo sąnaudas, pagrindinio kapitalo suvartojimą verslo įmonėje (verslo subjekto, kuris į bet kokią vietą savarankiškai tiekia prekes ir paslaugas, naudojimas nepriklausomai nuo šios ekonominės veiklos tikslo ir rezultatų). Ši kaina skaičiuojama vienam vienetui apskritai. „Elektros energijos kaina“ – tai tikroji elektros energijos pirkimo kaina ar elektros energijos gamybos sąnaudos, jei ji gaminama įmonėje).

Kaip apibrėžia Akcizų įstatymo[69] 45 straipsnis, prievolė mokėti akcizus už elektros energiją atsiranda, kai ji:

- parduodama, perduodama asmeniui, kuris neturi veiklos licencijų, arba nelicencijuoto asmens gaunama iš kitos valstybės narės;
- importuojama nelicencijuoto asmens;

[69] Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios. 2010. Nr. 45-2174

- suvartojama asmens, turinčio veiklos licencijas, ar elektros energijos gamintojo savoms reikmėms.

Elektros energijos suvartojimu savoms reikmėms yra laikomas elektros energijos sunaudojimas kitiems tikslams negu elektros energijos gamybos procesams ir gamybos procesui palaikyti. Nuo 2010 m. sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymo nuostatos, susijusios su elektros energijos apmokestinimu akcizais. Elektros energijai taikomas 3,5 lito už elektros energijos megavatvalandę akcizo tarifas. Jei energija naudojama verslo reikmėms (vykdoma ekonominė veikla[70]), taikomas 1,8 lito už elektros energijos megavatvalandę akcizo tarifas.

2.5 Akmens anglis, koksas, lignitas

Akmens anglys, koksas ir lignitas KN yra klasifikuojami tame pačiame skirsnyje kaip ir kiti energetiniai produktai. Direktyva 2003/96/EB, pakeičianti Bendrijos energetikos produktų ir elektros energijos mokesčių struktūrą, Lietuvai buvo numačiusi pereinamąjį laikotarpį anglims, koksui ir lignitui (rusvosioms anglims) iki 2007 m. sausio 1 d. Iki tos dienos, šie produktai buvo atleisti nuo akcizų. Šiuo metu Direktyvoje 2003/96/EB 21 str. 5 d. pagrindiniai akcizų už šiuos produktus mokėtojai nustatomi kaip nustatyta tvarka įregistruotos įmonės, tiekiančios produktus, be to, tokius leidimus išduodanti institucija gali leisti gamintojui, pardavėjui, importuotojui ar finansiniam atstovui pavaduoti registruotą įmonę vykdant jai uždėtus finansinius įsipareigojimus.

Nuo akcizų atleidžiamos akmens anglys, kai jos parduodamos, perduodamos nuosavybėn gyventojams, taip pat viešiesiems juridiniams asmenims, kurie yra paramos gavėjai. Akmens anglims taikomas 26 litų už toną produkto akcizų tarifas, tačiau naudojamoms verslo reikmėms, taikomas 13 litų už toną produkto akcizų tarifas. Koksui ir lignitui, taikomas 31 lito už toną produkto akcizų tarifas, tačiau naudojamiems verslo reikmėms, taikomas 16 litų už toną produkto akcizų tarifas.

2.6 Gamtinės dujos

Direktyva 2003/96/EB gamtinėms dujoms, kaip ir elektros energijai, buvo numačiusi pereinamąjį laikotarpį iki 2010 m. sausio 1 d. Direktyvos 21 str. 5 dalis numato, kad gamtinės dujos

[70] Ekonominė veikla - veikla (įskaitant gamybą, prekybą, paslaugų teikimą, žemės ūkio veiklą, žuvininkystę, kasybą, profesinę veiklą, naudojimąsi turto ir (arba) turtinių teisių turėjimu), kurią vykdant siekiama gauti bet kokių pajamų (neatsižvelgiant į tai, ar ją vykdant siekiama gauti pelno), išskyrus: darbo veiklą, valstybės ir savivaldybių veiklą. Lietuvos Respublikos PVM įstatymo 2 str. 8 d.

turi būti apmokestinamos ir tai atliekama tuomet, kai jas tiekia paskirstytojas ar perskirstytojas. Kai produktai vartojimui pristatomi valstybėje narėje, kurioje neįsikūręs paskirstytojas ar perpaskirstytojas, valstybių narių pristatymo mokesčiu apmokestinama įmonė, kuri turi būti registruota valstybėje narėje, į kurią pristatomi produktai. Paminėtina, kad valstybės narės turi teisę nustatyti apmokestinamą įvykį tuo atveju, kai jų dujotiekiai nesijungia su kitų valstybių narių dujotiekiais.

Pagal Akcizų įstatymą, akcizo už gamtines dujas, kurios naudojamos kaip variklių degalai, mokėtojai yra asmenys, parduodantys, perduodantys gamtines dujas naudoti kaip variklių degalus bei naudojantys gamtines dujas, už kurias akcizai dar nesumokėti, kaip variklių degalus. Gamtinėms dujoms, kurios naudojamos kaip variklių degalai, taikomas 758 litų už 1 000 kubinių metrų produkto akcizo tarifas.

Remiantis Europos Sąjungos teise galima teigti, kad akcizu yra apmokestinami specifiniai produktai. Dauguma produktų apibūdinami pagal KN kodus, tačiau, priklausomai nuo produkto, svarbi jo koncentracija, pagaminimo, įpakavimo būdas, išpilstymas į tarą ir pan. Tarybos direktyvomis numatyta nemažai lengvatų akcizu apmokestinamiesiems produktams, tačiau kai kurie iš jų, valdžios pasirinkimu, yra netaikomi.

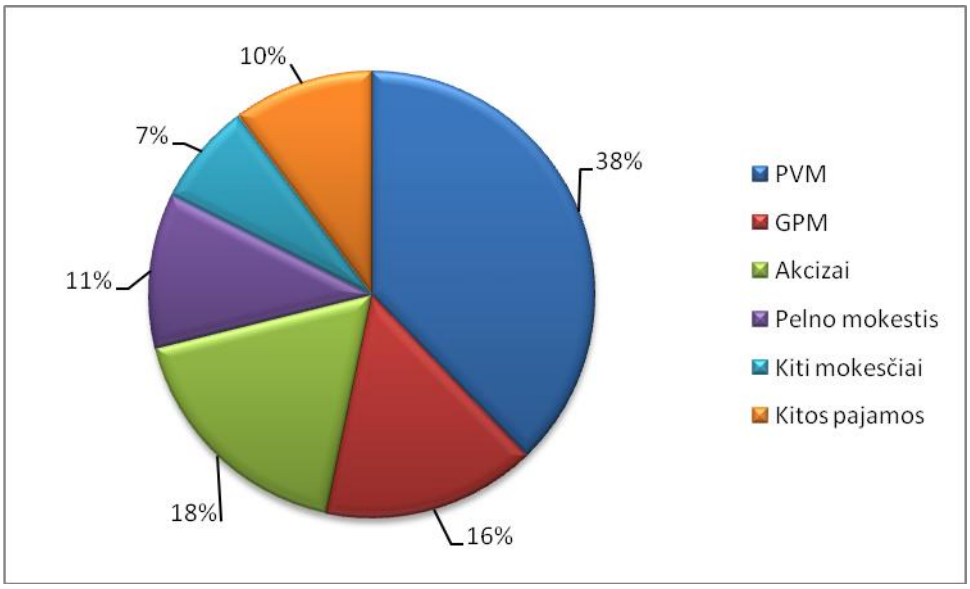
3. PAJAMŲ IŠ AKCIZŲ SURINKIMO ANALIZĖ

3.1 2004-2009 m. akcizų surinkimas

Akcizas kaip mokestis yra lengvai administruojamas bei surenka nemažą dalį pajamų į valstybės biudžetą, o tarifų didinimas yra lengvas sprendimas norint padidinti šių pajamų surinkimą. Tokie valdžios sprendimai ne visuomet teisingi, kadangi dažnai atliekami neatsižvelgus į šalies ekonominę situaciją. Šioje darbo dalyje bus analizuojami 2004-2009 metų valstybės biudžeto surinkimo duomenys, apžvelgta akcizų tarifo kaita bei valdžios sprendimų įtaką akcizų surinkimui į biudžetą.

Derybų dėl Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą metu akcizai turėjo būti priderinti prie ES reikalavimų. Iki tol šalyje taikomi akcizų tarifai tikrai nesiekė ES minimalių reikalaujamų akcizų dydžių konkretiems produktams. Tai lėmė vertybinio akcizų elemento tabakui atsiradimą. Norint patenkinti ES akcizų minimumo normas, specifinis akcizų tarifas tabakui Lietuvoje turėjo kilti. Kartu didėjo ir akcizo tarifai kitoms prekių grupėms. Nuo 2002 07 01 įsigaliojęs naujos redakcijos Akcizų įstatymas[71] akcizo mokesčio objektų skaičių sumažino nuo 11 iki 3 (etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai, apdorotas tabakas, kuras).

Remiantis Finansų ministerijos pateiktais 2004 metų biudžeto vykdymo duomenimis,[72] biudžeto dalis iš akcizo 2004 metais buvo įvykdyta 100.2 proc., viršijo planuotas pajamas 0,2 proc. arba 3338 tūkst. litų. Akcizų dalis biudžete sudarė 18 proc. (žr. 5 pav.)

5 pav. 2004 m. Valstybės biudžeto struktūra

[71] Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymas// Valstybės žinios. 2001. Nr. 98-3482
[72] 2004 m. valstybės biudžeto vykdymo duomenys. Finansų ministerija. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Biudzeto_vykdymas/2004-4.pdf

2003 metais plano įvykdymas viršijo beveik 3 procentus. Sumažėjusį surinkimą 2004 metais, Lietuvai pasirašius stojimo į ES sutartį, lėmė nuo gegužės 1 dienos padidėję kai kurie akcizų mokesčio tarifai (žr. 3 lentelę).

3 lentelė. Kai kurių akcizo tarifų pokytis po įstojimo į ES

	iki 2004 05 01	po 2004 05 01
Cigarai lt/kg	30	38
Rūkomasis tabakas lt/kg	30	111
Gazolis šildymui lt/t	80	86
Mazutas (skystas kuras) lt/t	45	52
Naftos dujos, dujiniai angliavandeniliai lt/t	376	432

Kiti akcizo mokesčio tarifai liko tie patys: pvz., gazoliams – 1002 Lt. už toną. Tiesa, kai kurių lengvatų neliko, pvz., panaikinta lengvata midui: etilo alkoholio akcizo mokesčio dydis buvo 3200 Lt. už 1 hektolitrą absoliutaus alkoholio, o midui buvo taikomas 50 proc. mažesnis akcizo mokestis. Nuo 2004 m. gegužės 1 d. šios lengvatos midui nebeliko.[73]

VMI duomenimis,[74] per 2004 metus VMI ir muitinė už alkoholinius gėrimus (neįskaitant alaus) į valstybės biudžetą pervedė 7,7 proc. daugiau akcizų, negu per 2003 metus.

4 lentelė. Alkoholinių gėrimų realizacija pagal tarifines grupes

		2003 m.	**2004 m.**	**2004/2003**	
				+,-	%
Vynas iš šviežių vynuogių ir kiti fermentuoti gėrimai	HLT	75.031	112.722	37.691	150%
Kitas vynas ir kiti fermentuoti gėrimai	HLT	35.942	74.575	38.633	207%
Tarpiniai produktai, kuriuose alkoholio ne daugiau kaip 15 proc. tūrio	HLT	38.751	22.828	15.923	59%
Tarpiniai produktai,kuriuose alkoholio daugiau kaip 15 proc. tūrio	HLT	30.254	89.662	59.408	296%
Etilo alkoholis	HPA	92.398	114.775	22.377	124%

(Šaltinis: VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga//Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2004)

[73] Akcizų mokesčio naujovės.VMI. 2004. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=1002448 (žiūrėta 2010-11-04)

[74] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2004. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222

4 lentelėje matyti, kad labiausiai išaugo vynų ir fermentuotų gėrimų bei tarpinių produktų, kurių faktinė alkoholio koncentracija didesnė kaip 15 proc. realizacija. 2004 m., lyginant su 2003 metais, realizacija išaugo beveik trigubai. Tarpinių produktų, kurių faktinė alkoholio koncentracija ne didesnė kaip 15 proc., realizacija per 2004 metus sumažėjo 40 proc.

Nuo 2004 m. sausio 1 d. variklių benzinui, jo pakaitalams ir priedams padidintas akcizo tarifas nuo 1 250 litų iki 1 318 litų už toną, o gazoliams, jų pakaitalams ir priedams – nuo 860 litų iki 1 002 litų už toną. Akcizo tarifo degalams pasikeitimas lėmė tai, kad per 2004 metus VMI gavo 1,6 proc. mažiau pajamų, negu per 2003 metus. VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų 2004 m. surinkimo apžvalgoje[75] pabrėžta, kad akcizo mokesčio įplaukų už kurą sumažėjimą 2004 m. nulėmė mažesnės nei 2003 m. naftos produktų realizavimo apimtys Lietuvos vartotojams.

Iki 2004 m. akcizas tabakui buvo didintas ne vieną kartą, tačiau per 2004 sausio – gruodžio mėnesius VMI akcizo iš tabako gaminių gavo 26,8 proc. daugiau, nei 2003 m. per tą patį laikotarpį. VMI teigimu,[76] didinamas cigarečių akcizų tarifas nuo 2004 m. metų sausio 1 d. nulėmė didesnes tabako akcizų pajamas tik 2003 m. gruodžio mėnesį, kadangi prieš tarifo pasikeitimą padidėjo pirkimai. Sekančiais mėnesiais pajamos iš akcizų ženkliai krito dėl sumažėjusios cigarečių realizacijos.

LLRI teigimu, nors 2001-2004 metais krito legaliai parduodamų cigarečių kiekis, pajamos į biudžetą iš tabako akcizų nesumažėjo. Vadinasi, augantys mokesčiai atsvėrė mažėjančių legalių pardavimų poveikį.[77] LLRI teigimu, dėl nelegalios rinkos 2004 metais biudžetas negavo apie pusės potencialių įplaukų iš tabako akcizų.

5 lentelė. UAB "Philip Morris Lietuva" cigarečių realizacija Lietuvoje nuo 2000 metų.

	2000 metų vidurkis	2001 metų vidurkis	2002 metų vidurkis	2003 metų vidurkis	2004 metų vidurkis	+/- 2004 m. su 2003 m. 6 su 5 eil.	+/- 2004 m. su 2002 m. 6 su 4 eil.	+/- 2004 m. su 2001 m. 6 su 3 eil.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Realizuota (tūkst.vnt)	408 178	403 239	350 129	236 852	173 992	-62860	-176137	-229247

[75] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2004. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222

[76] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2004. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222

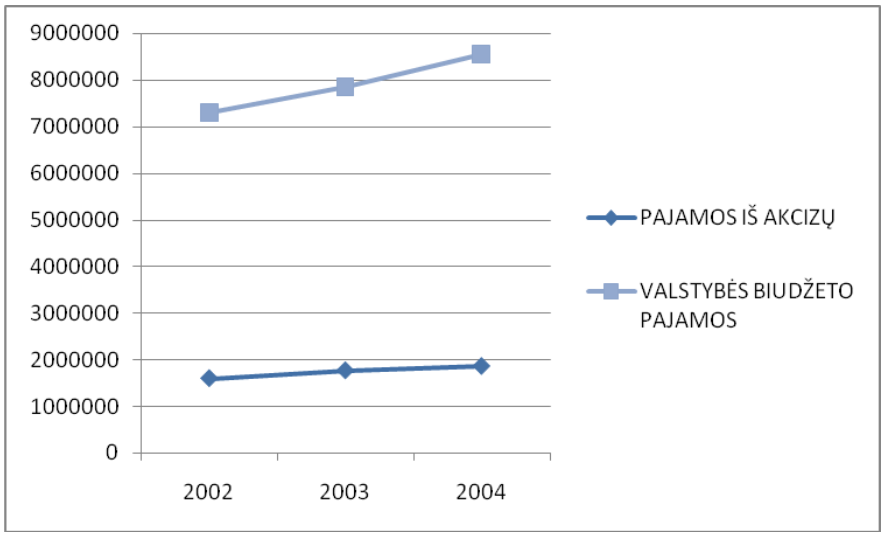
[77] Akcizų cigaretėms kėlimo padariniai. Lrinka. 2007. http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/akcizu_cigaretems_kelimo_padariniai/4435;from_topic_id;19 (žiūrėta 2010-11-18)

Apskaičiuotas akcizas (tūkst..litų)	11 869	12 523	11 813	12 679	12 690	11	877	167

(Šaltinis: VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2004)

5 lentelėje matyti, kad nuo 2000 metų cigarečių realizacija kiekvienais metais ženkliai krisdavo, tačiau pajamų didėjantį surinkimą lėmė didėjantis akcizo tarifas.

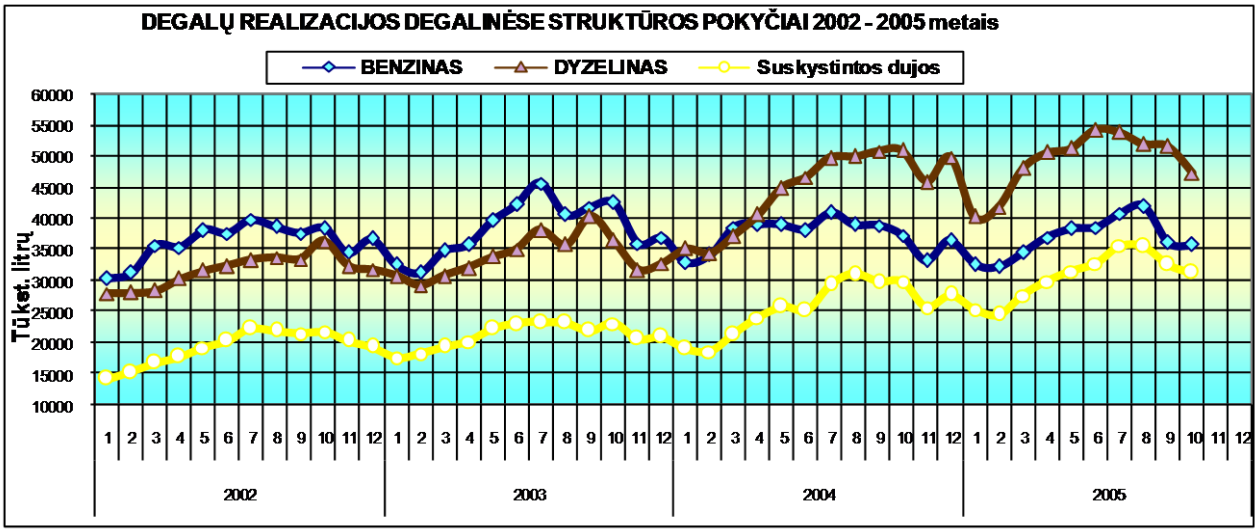
Palyginus 2001-2004 metų biudžeto pajamų augimą, matyti, kad pajamos iš akcizų nedidėjo proporcingai augant kitoms biudžeto pajamoms (žr. 6 pav.). Atsižvelgiant į tai kas išdėstyta, to priežastimi galima laikyti padidėjusį akcizo tarifą ir dėl to sumažėjusią akcizinių produktų realizaciją.

6 pav. Valstybės biudžeto pajamų ir pajamų iš akcizo didėjimas 2002-2004 metais.

2005 metų valstybės biudžetas viršijo planus, surinkęs net 3,4 proc. daugiau pajamų iš akcizų, nei planuota. Palyginus su 2004 metais, pajamų iš akcizų gauta 9,8 proc. proc. daugiau. VMI 2005 metų ataskaitoje[78] pažymi, kad pajamos iš akcizų augo, kadangi išaugo akcizinių prekių, ypač dyzelino, alkoholinių gėrimų, tabako gaminių realizacija. Benzino realizacija, lyginant 2005 metų sausio – spalio mėnesių degalų realizacijas benzino kolonėlėse su 2004 metų analogiško laikotarpio duomenimis, sumažėjo 10 024 tūkst. litrų arba 2,7 proc. (žr. 7 pav.). Priežastimi 2005 m. benzino realizacijos sumažėjimui galima laikyti kylančią benzino kainą bei didėjančią suskystintų dujų skirtų automobilių transportui, realizaciją.

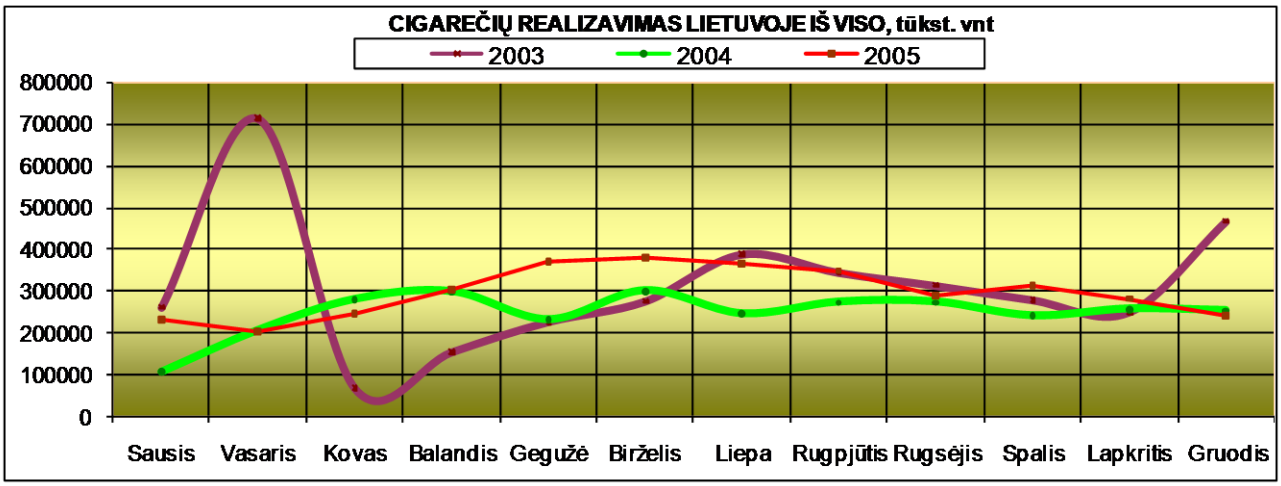
[78] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2005. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222

7 pav. Degalų realizacijos degalinėse struktūros pokyčiai 2002-2005 metais

(Šaltinis: VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2005)

Remiantis VMI ataskaita.[79] per 2005 metus VMI iš tabako gaminių gavo 33,9 proc. daugiau akcizo, nei 2004 m. Tai įtakojo 2005 metais 20,9 proc. išaugęs cigarečių kiekis už kurį buvo apskaičiuotas akcizo mokestis (žr. 8 pav.)

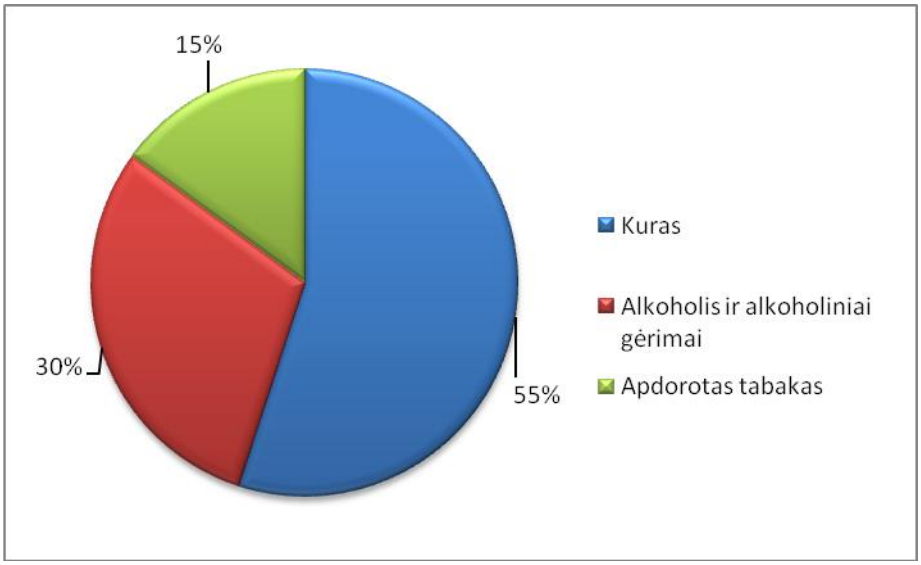
8 pav. Cigarečių realizacija Lietuvoje 2003-2005 m. (tūkst.vnt.)

(Šaltinis: VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2005)

[79] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2005. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222

VMI duomenimis,[80] per 2005 metus už alkoholinius gėrimus (neįskaitant alaus) į valstybės biudžetą buvo pervesta 14,3 proc. daugiau pajamų, negu per 2004 metus. Analizuojant alkoholinių gėrimų realizaciją pagal atskiras alkoholinių gėrimų grupes, pastebima, kad labiausiai 2005 m. išaugo vynų realizacija - 66,8 proc. daugiau nei 2004 m.

Remiantis FM 2006 metų biudžeto įvykdymo duomenimis,[81] akcizų surinkimo prognozė buvo viršyta net 6,4 proc. Tai nulėmė 2006 m. nesikeitę akcizų tarifai, kurie liko tokie patys kaip ir 2005 m., todėl galima teigti, kad akcizų pajamų augimą lėmė padidėję prekių, apmokestinamų akcizu, pardavimai. Didžiausią dalį surinktų akcizų sudarė akcizas už kurą (žr.9 pav.).

9 pav. 2006 m. pajamų iš akcizų sudėtis

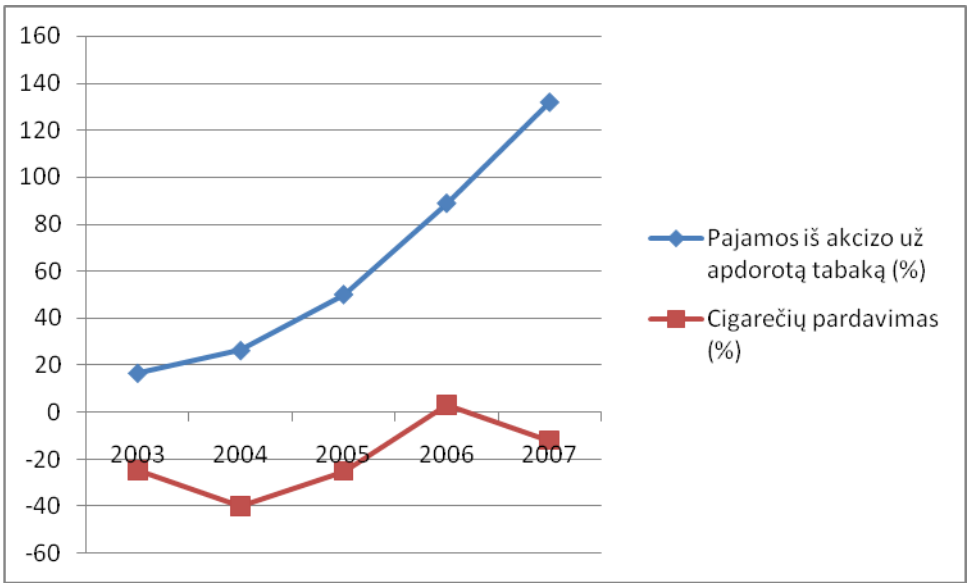
Stipriai padidėjusio surinkimo iš akcizų priežastis pateikė LLRI ekspertas Vytautas Kuokštis, kalbėdamas apie akcizų didinimo cigaretėms padarinius. Jis pažymėjo kad „2005-2006 metais akcizų našta Lietuvoje nedidėjo, o per šį laikotarpį rinkoje vyko priešingi procesai nei 2002-2004 metais: legalūs pardavimai išaugo, sumažėjo nelegalios rinkos dalis. Tam įtakos turėjo auganti gyventojų perkamoji galia, taip pat rinkos dalyvių sprendimas pateikti rinkai daugiau pigesnių cigarečių – tai padėjo „atsikovoti“ dalį vartotojų iš nelegalių pardavėjų”.[82]

Ruošiantis nuo 2007 sausio mėn. 1 d. didėjančiam akcizo tarifui cigaretėms bei nujaučiant galimas pasekmes, 2006 m. vasario 14 d. LLRI išplatino 16 Europos nevyriausybinių organizacijų

[80] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2005. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222
[81] Lietuvos Respublikos 2006 metų biudžeto vykdymas. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Valstybes_biudzetas/2006m._inter.pdf
[82] Akcizų cigaretėms kėlimo padariniai. Lrinka. http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/akcizu_cigaretems_kelimo_padariniai/4435;from_topic_id;19 (žiūrėta 2010-11-17)

pasirašytą peticiją dėl akcizų mokesčio politikos Europos Sąjungoje. Peticija parengta atsižvelgiant į neigiamą aukštų akcizų poveikį naujų ES narių vartotojams, besitęsiančias diskusijas dėl akcizų didinimo ir tolimesnių mokesčių harmonizavimo žingsnių.[83]

Atsižvelgiant į FM 2007 metų biudžeto įvykdymo duomenis,[84] metinė akcizų surinkimo prognozė buvo įvykdyta 106,8 proc. Remiantis VMI Akcizų administravimo skyriaus duomenimis, pateiktais 2007 metų VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalgoje,[85] cigarečių pardavimai per 2007 ženkliai smuko, tačiau pajamos iš akcizų už apdorotą tabaką netgi viršijo 2006 metų rodiklius. Nuo 2007 m. kovo 1 d. keitėsi akcizo tarifas cigaretėms - specifinis elementas nuo 47,5 lito pakilo iki 66, vertybinis elementas nuo 15 proc. pakilo iki 20 proc. Be kita ko, nuo 2007 sausio 1 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Tabako kontrolės įstatymo 19 str. redakcija,[86] pagal kurią tabako gaminių vartojimas ribojamas ne tik švietimo įstaigose, viešajame transporte, darbo vietose, bet ir viešojo maitinimo įstaigose, klubuose, diskotekose.

10 pav. Pajamų surinkimo iš akcizų ir cigarečių pardavimo kaita 2003-2007 m.

Iš 10 paveikslo matyti, kad nors cigarečių pardavimo lygis krisdavo su kiekvienu tarifo pakėlimu (tarifas cigaretėms kilo 2003 ir 2004 bei 2007 m.), tačiau pajamos iš akcizo už apdorotą tabaką augo stabiliai - padidinti akcizai apdorotam tabakui pajamų surinkimo nesumažino. Tai

[83] Peticija dėl akcizų mokesčio politikos Europos Sąjungoje. 2006. http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/peticija_del_akcizu_mokescio_politikos_europos_sajungoje/3176;read;1 (žiūrėta 2010-11-19)
[84] Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto vykdymas. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Valstybes_biudzetas/2007_m.VB_vykd.(internetui).pdf
[85] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2007. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222
[86] Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 117-5317

paaiškinti galima tuo, kad pajamų augimas sąlygojamas tik akcizo tarifo padidėjimu. Tikėtina, kad sumažėjusi cigarečių pardavimo dalis buvo užpildyta nelegaliomis kontrabandinėmis cigaretėmis, už kurias valstybė pajamų negavo. Kita vertus, LLRI teigimu, nėra aišku, kokią įtaką bendram vartojimo sumažėjimui turėjo būtent padidėję akcizai: tam įtakos turėti taip pat galėjo įvairios prieš rūkymą nukreiptos kampanijos bei draudimai, besikeičiantis rūkymo populiarumas.[87]

2007 m. didžiausią dalį (55,57 proc.) į valstybės biudžetą surinktų akcizų sudarė akcizas už energetinius produktus, lyginant su tuo pačiu 2006 m. laikotarpiu. VMI paskaičiavimu,[88] akcizo už energetinius produktus dalis akcizų pajamų struktūroje padidėjo 0,8 procentinio punkto, o akcizo už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus dalis sumažėjo 0,5 procentinio punkto, akcizo už apdorotą tabaką – sumažėjo 0,3 procentinio punkto.

2008 metais pajamų iš akcizų surinkimui didelės įtakos turėjo pagreitį įgavusi ekonominė krizė bei nuo 2008 m. sausio 1 dienos padidėję akcizų tarifai. Minimais metais, remiantis biudžeto vykdymo duomenimis,[89] buvo nesurinkta 4,7 proc. planuotų pajamų iš akcizų. VMI paskaičiavimais,[90] alaus akcizo tarifas išaugo 10 proc., etilo alkoholio ir visų kitų alkoholinių gėrimų – 20 proc., benzino ir gazolio akcizai - 12 proc. Nuo 2008 m. kovo 1 d. cigarečių specifinio elemento akcizų tarifas išaugo 19,7 proc., vertybinio - 33,3 proc. Pajamų iš akcizų surinkimą 2008 m. įtakojo du veiksniai – įsigalioję nauji, padidinti akcizų tarifai visoms akcizais apmokestinamų prekių grupėms ir pirmąjį metų pusmetį žalios naftos ir naftos produktų kainų augimo šuolis.

Kiekvienais metais, didžioji dalis už akcizus surenkamų pajamų gaunama už energetinius produktus, tačiau 2008 m. lyginant su 2007 m., surinkimas sumažėjo 5,04 procentinio punkto. 2008 m. didmeninėje prekyboje bendras parduotų degalų, skirtų variklinėms transporto priemonėms, (toliau – degalai) kiekis, lyginant su 2007 m., išaugo 1,4 proc., tačiau degalų, apmokestinamų akcizu, pardavimų apimtys sumažėjo tokiu pat procentu.[91] Tai būtų galima paaiškinti padidėjusiu degalų, skirtų žemės ūkio reikmėms tenkinti, pirkimu. Ūkininkų veiklos metai, kuriam apskaičiuojamos degalų kvotos ir išduodami leidimai įsigyti akcizais neapmokestinamus degalus, prasideda nuo einamųjų metų liepos 1 d. Pasinaudoję palankia situacija naftos produktų rinkoje, nes antrajame pusmetyje degalų kainos pradėjo mažėti, ūkininkai suskubo įsigyti dyzelinių degalų atsargų. 2008 m. I pusmetį dyzelino,

---

[87] Akcizų cigaretėms kėlimo padariniai. Lietuvos laisvos rinkos institutas. 2007. http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/akcizu_cigaretems_kelimo_padariniai/4435;from_topic_id;19 (žiūrėta 2010-11-20)

[88] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2007. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222

[89] Lietuvos Respublikos 2008 metų valstybės biudžeto vykdymas. Finansų ministerija. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Biudzeto_vykdymas/2008_valstbiudz_vykd_met.pdf

[90] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2008. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222

[91] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2008. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222

neapmokestinamo akcizu, buvo įsigyta 9,3 proc. daugiau nei per tą patį 2007 m. laikotarpį, o II pusmetį – 50,3 proc. daugiau. Nuo 2004 m. visų rūšių degalų, apmokestinamų akcizu, pardavimo kiekiai augo vidutiniškai po 18 – 19 proc. kasmet.[92] 2008 m. pajamų iš akcizo už energetinius produktus augimas sąlygotas tik tarifo padidinimo, nes akcizais apmokestinamų degalų pardavimų apimtys, lyginant su 2007 m., buvo 1,4 proc. mažesnės. Nuo 2008 m. sausio 1 d. taip pat įsigaliojo naujovė - Akcizų įstatymo pakeitimu įtvirtintas naujas matavimo vienetas energetiniams produktams: vietoje anksčiau taikytų tonų, dabar kaina nustatoma 1000 litrų produkto - taip teisės aktas buvo suderintas su direktyvos 2003/96/EB nuostatomis.

Nuo 2008 m. sausio 1 d. akcizo tarifas etilo alkoholiui padidėjo nuo 3200 iki 3 840 litų už vieną gryno etilo alkoholio hektolitrą. Tarpinių produktų akcizo tarifai, priklausomai nuo gėrimo stiprumo, padidėjo nuo 150 iki 180 ir nuo 230 iki 276 litų už vieną hektolitrą, vyno ir kitų fermentuotų gėrimų – nuo 40 iki 48 ir nuo 150 iki 180 litų už vieną hektolitrą.

6 lentelė. Etilo alkoholio ir alkoholinių gėrimų pardavimai 2005 m.-2008 m.

Produktas	Matavimo vienetas	Patiekta į vidaus rinką				2008 m. ir 2007 m. palyginimas	
		2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.	±	%
Stiprūs alkoholiniai gėrimai, perskaičiuoti į gryną etilo alkoholį	HPA	133 717	163 475	209 809	182 090	-27 719	86,8%
Vynas ir kiti fermentuoti gėrimai	HLT	348 203	411 469	554 242	477 260	-76 981	86,1%
Tarpiniai produktai	HLT	141 443	137 064	187 608	182 321	-5 288	97,2%
Alus natūrinis	HLT	3 024 791	2 950 941	3 222 128	3 040 888	-181 240	94,4%

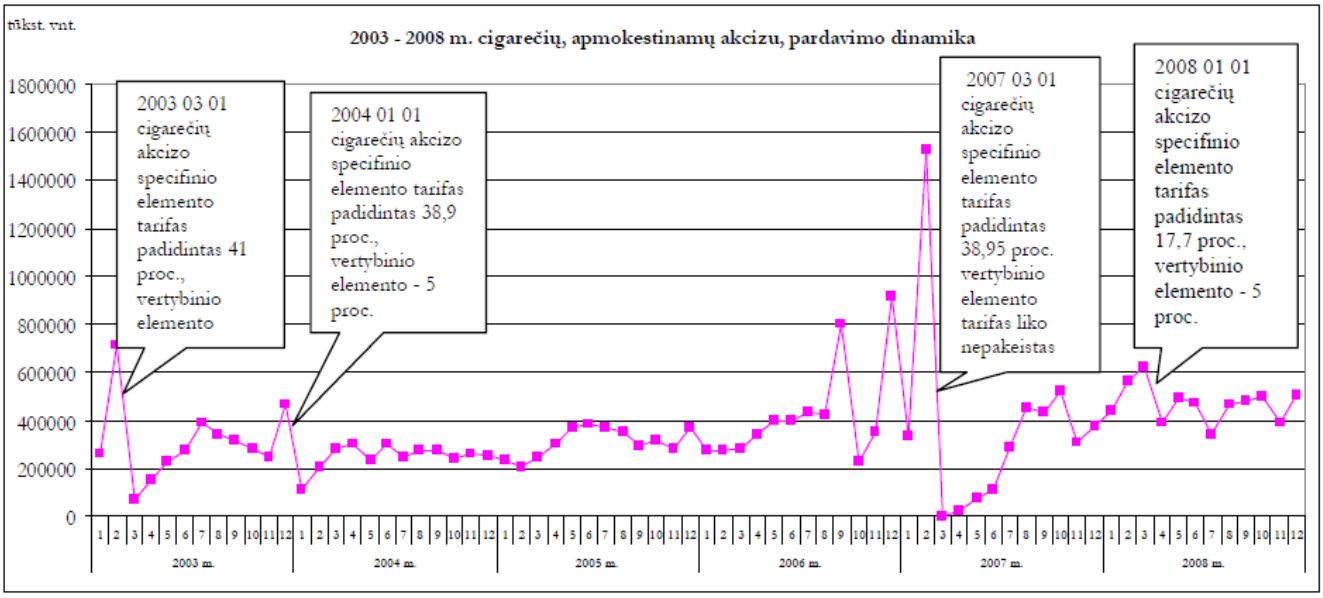
(Šaltinis: VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2008)

Išanalizavus 6 lentelės duomenis, 2008 m. stiprių alkoholinių gėrimų (perskaičiuotų į gryną etilo alkoholį), lyginant su 2007 m., skaičiuojant akcizus į vidaus rinką patiekta 13,2 proc. mažiau, tarpinių alkoholio produktų - 2,8 proc. mažiau, vyno ir kitų fermentuotų gėrimų - 13,9 proc. mažiau ir alaus - 5,6 proc. mažiau. Priežastimi dėl 16,6 proc. pajamų iš akcizo už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus augimo reikia laikyti akcizų tarifų šiai prekių grupei padidinimo.

Nuo 2008 m. kovo 1 d. padidėjęs akcizo tarifas cigaretėms pajamų surinkimo iš šio akcizo objekto nesumažino, prekybos apdoroto tabako gaminiais apimtys, lyginant su 2007 m. netgi išaugo.

[92] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2008. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222

VMI duomenimis[93], pajamų iš akcizo už apdoroto tabako gaminius 71,1 proc. augimas pasiektas tiek dėl tarifų šiai prekių grupei padidinimo, tiek dėl pardavimų augimo. Cigarečių tarifai Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo 8, 9, 11, 21, 22, 23, 24, 28, 33, 34, 35 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatyme[94] Nr. X-1355 nuo kovo 2008 m. kovo 1 d. buvo padidinti - specifinio elemento tarifas nuo 66 litų iki 79 litų, vertybinio elemento tarifas nuo 15 proc. iki 20 proc.

11 pav. 2003-2008 m. cigarečių, apmokestinamų akcizu, pardavimo dinamika

(Šaltinis: VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2008.)

11 paveiksle aiškiai matoma, kad akcizo tarifo didinimas 2003, 2004 metais ir 2007 metais turėjo didelės reikšmės cigarečių pardavimui. 2008 metais padidintas akcizo tarifas neturėjo tokios didelės reikšmės kaip 2007 metais beveik 39 proc. pakilęs akcizo tarifas, kuris 2007 m. pardavimus sumažino beveik 13 proc. lyginant su 2006 m. pardavimais. Didžiausią įtaką turėjo stojimo į ES metu, 2004 m. gegužės 1 d. padidinti akcizo tarifai cigaretėms, kurie 2004 metų pardavimus, palyginti su 2003 metais, sumažino beveik 25 proc. (žr. 7 lentelė)

7 lentelė. 2003 m. – 2008 m. cigarečių pardavimai

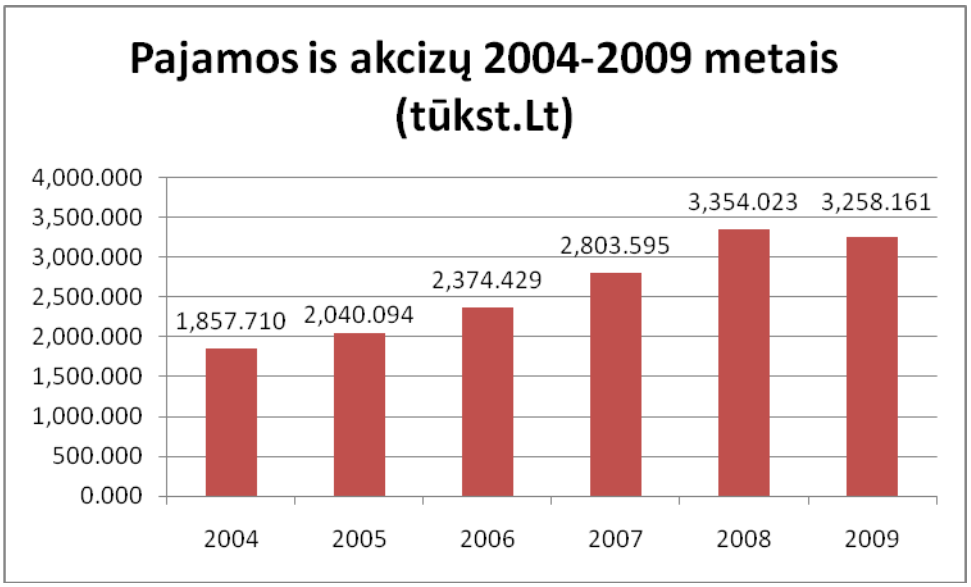
Metai	2003	2004	2004/2003	2005	2005/2004	2006	2006/2005	2007	2007/2006	2008	2008/2007
Pardavimai (mln.vnt)	3737	2967	75,4%	3716	125,2%	5119	137,8%	4450	86,9%	5658	127,2%

(Šaltinis: VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2008)

[93] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2008. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222

[94] Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo 8, 9, 11, 21, 22, 23, 24, 28, 33, 34, 35 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Vilnius. 2007, Nr.132

2009 metai šalies biudžetui buvo ypač nepalankūs. Ekonominės krizės poveikį pajuto visa šalis – 15 proc. sumažėjo bendras vidaus produktas, išaugo nedarbas, infliacija padidėjo iki 4,5 proc.[95] 2009 m. valstybės biudžeto planas buvo orientuotas į taupymą ir efektyvų mokesčių mokėtojų lėšų panaudojimą. Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme[96] 2009 metų biudžeto numatytas planas buvo 20814,7 mln. litų, tačiau jis įvykdytas 99,5 procento, tai yra 105,7 mln. litų mažiau negu planuota. Palyginti su 2008 m., pajamų surinkta 2492,1 mln. litų, arba 10,8 proc., mažiau. Per 2009 metus akcizų į valstybės biudžetą surinkta 3258,2 mln. litų. Palyginti su atitinkamu 2008 m. laikotarpiu, į valstybės biudžetą pervesta 95,9 mln. litų, arba 2,9 proc. mažiau pajamų iš akcizų. 2009 m. pajamų iš akcizų planas įvykdytas 99,7 proc. ir į biudžetą gauta 10,7 mln. litų pajamų mažiau, nei buvo patikslintai planuota. Palyginus biudžeto pajamų surinkimą 2004-2009 metų laikotarpyje, 2009 metų laikotarpio pajamos ženkliai sumažėjo (žr. 12 pav.). Nors akcizų tarifai buvo didinti ir 2004 bei 2007 metais, šių metų biudžeto pajamos iš akcizų atitinkamai augo.

12 pav. Pajamų iš akcizų surinkimo į valstybės biudžetą kaita 2004-2009 m.

Nuo 2009 m. sausio 1 d. akcizų tarifai buvo padidinti: etilo alkoholiui – 15 proc., kitiems alkoholiniams gėrimams – 10–20 proc., bešviniam variklių benzinui – 34,4 proc., dyzeliniams degalams ir žibalui – 20,4 proc., suskystintoms automobilių dujoms – 2,4 karto. Be to, nuo 2009 m. kovo 1 d. akcizo tarifo cigaretėms specifinis elementas buvo padidintas nuo 75 litų iki 95 litų,

[95] Valstybės biudžeto projektas grindžiamas apdairiomis ekonominių rodiklių projekcijomis. Finansų ministerija. 2008. http://www.finmin.lt/web/finmin/pranesimai_spaudai?erp_item=naujiena_000916 (žiūrėta 2010-11-30)

[96] Lietuvos Respublikos 2009 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 149-6020

vertybinio – nuo 20 iki 25 proc. Nuo 2009 m. rugsėjo 1 d. cigarečių akcizo tarifas kilo dar kartą- specifinio elemento akcizo tarifas padidintas iki 132 litų, vertybinis liko nepakeistas. Dėl dukart didinto akcizo tarifo cigaretėms, smarkiai sumažėjo pardavimai, kurie, lyginant su 2008 metais, krito beveik 30 proc. (žr. 8 lentelė).

8 lentelė. Cigarečių pardavimo dinamika 2006 m. - 2009 m. (tūkst.vnt.)

2006 m. – 2009 m. cigarečių pardavimų dinamika, tūkst. vnt.

Laikotarpis	2006 m	2007 m	2008 m	2009 m	2009 m. ir 2008 m. palyginimas	
					±	%
I ketv.	835 606	1 863 227	1 616 830	1 381 350	- 235 479	85,44%
II ketv.	1 131 899	206 235	1 356 818	874 109	- 482 709	64,42%
III ketv.	1 655 517	1 170 572	1 285 265	1 335 015	49 750	103,87%
IV ketv.	1 496 423	1 210 107	1 399 478	481 108	-918370	34,38%
metai	**5119445**	**4450140**	**5658391**	**4071583**	**-1586808**	**71,96%**

Akcizų administravimo skyriaus duomenys

(Šaltinis: VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2009)

Pažymėtina, kad nuo 2009 m. sausio 1 d. akcizo tarifas dyzeliniams degalams buvo pakeltas iki 1140 litų už 1000 litrų (toks minimalus tarifas turėtų būti taikomas tik nuo 2013 m.), nors tuo metu leidžiamas minimalus ES nustatytas tarifas buvo 947 litai už 1000 litrų. Valdžiai supratus, kad dėl padidinto akcizo tarifo dyzeliniams degalams yra nesurenkamos planuotos pajamos ir smarkiai kritę pardavimai, FM pritarus, akcizo tarifas nuo 2009 m. rugpjūčio 1d. buvo sumažintas iki minimalaus leidžiamo lygio - 947 litų. Tarifo sumažinimo šalininkai teigė, kad dėl dyzelino kainų skirtumų su kaimyninėmis šalimis yra sumažėjusi kuro realizacija, o šis kuras ypač naudojamas versle (krovinių, keleivių pervežimuose ir kitos srityse), tad akcizą sumažinus, dyzelino realizacija išaugs tiek, kad valstybės biudžetas nepatirs ženklaus pajamų netekimo, o jo kaina mažės atitinkamai sumažinto akcizo dydžiu.[97] FM neslėpė, kad pagrindinė priežastis sumažinti dyzelino akcizo tarifą buvo Lietuvoje staiga apmirusi dyzelinių degalų rinka. Pabrėžta, kad vežėjai dėl savo vykdomos veiklos pobūdžio turėjo galimybes piltis dyzeliną Lenkijoje, kur jis buvo pigesnis ne tik dėl mažesnių akcizų ar smarkiai kritusio zloto kurso, bet, kaip parodė Finansų ministerijos atlikta analizė, ir dėl mažesnių nei Lietuvoje mažmenininkų maržų.[98] Be kita ko, keletą kartų mažesnės akcizais apmokestinamų prekių kainos Rusijoje ir Baltarusijoje, kurias lemia daug kartų mažesni akcizų tarifai, sudaro prielaidas nelegalios prekių apyvartos augimui.

[97] Dėl akcizų įtakos degalų kainoms ir realizacijai. Finansų ministerija. 2010. http://www.finmin.lt/web/finmin/koment/akcdeg (žiūrėta 2010-11-25)
[98] I.Staškutė. Benzininių automobilių vairuotojus privertė remti verslą. Lietuvos žinios. 2009. http://www.infoverslui.lt/index.php?cid=158&new_id=607776 (žiūrėta 2010-11-28)

FM aiškinamajame rašte dėl 2009 metų valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų įvykdymo ir valstybės skolos ataskaitų[99] pažymėjo, jog buvo prognozuota, kad šis tarifo sumažinimas neturės didelės įtakos dyzelinių degalų pardavimui, nes rinką labiau veikia kiti veiksniai, nei atitinkamo mokesčio tarifo dydis, tai: bendras ūkio nuosmukis, pasireiškiantis ne tik transporto, bet ir kituose sektoriuose, pasaulinės naftos kainos, degalų paklausa, degalinių taikomos maržos. Prognozės pasitvirtino, kadangi sumažinus akcizo tarifą, dyzelinių degalų pardavimas beveik nepadidėjo (žr. 9 lentelė).

9 lentelė. Dyzelinių degalų pardavimo pokyčiai tam tikru laikotarpiu ir mėnesiais, tūkst. tonų.

	1-6 mėn.	7 mėn.	**1-7 mėn.**	8 mėn.	**1-8 mėn.**	9mėn.	**1-9 mėn.**	10 mėn.	**1-10 mėn.**	11 mėn.	**1-11 mėn.**	12 mėn.	**1-12 mėn.**
2007 gruodis – 2008 m.	517,7	74,9	592,6	75,2	667,8	79,4	747,2	83,7	830,9	71,8	902,7	121,4	1024,1
2008 gruodis – 2009 m.	427,5	49,7	477,2	68,3	545,5	65,0	610,5	68,3	678,9	59,5	738,4	75,7	814,8
Pokytis,+,-	-90,2	-25,2	-115,5	-6,8	-122,3	-14,3	-136,6	-15,4	-152,0	-12,3	-164,3	*	*
Pokytis,%	**-17,4%**	-33,7%	**-19,5%**	-9,1%	**-18,3%**	-18,1%	**-18,3%**	-18,4%	**-18,3%**	-17,2%	**-18,2%**	*	*

(Šaltinis: Aiškinamasis raštas dėl 2009 metų valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų įvykdymo ir valstybės skolos ataskaitų // Finansų ministerija. Vilnius. 2010)

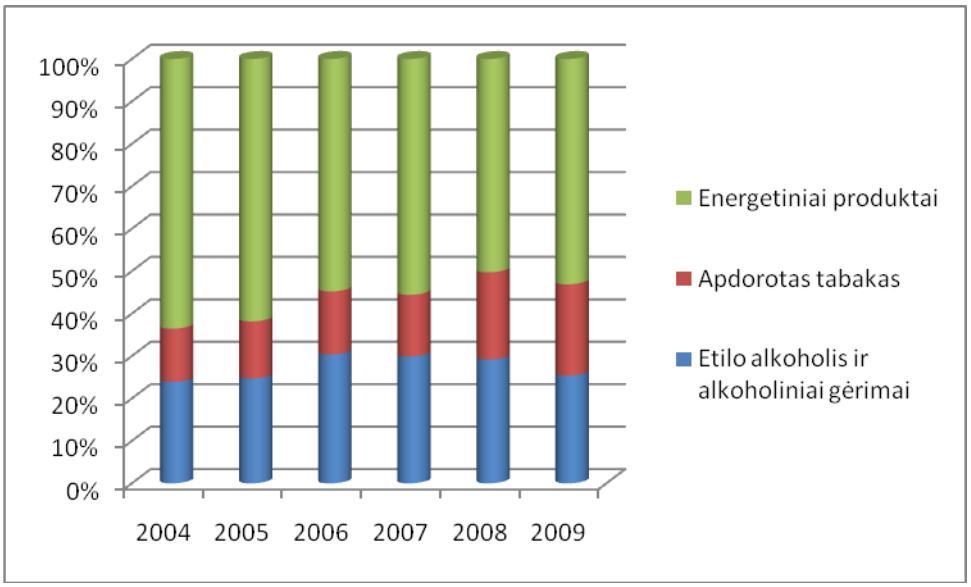
Pardavimai smarkiai nešoktelėjo dėl nemokestinių veiksnių didelės įtakos degalų kainų skirtumui bei ekonominės krizės metu sumažėjus vartotojų perkamajai galiai, o tai turėjo neigiamos įtakos planuotų biudžeto pajamų surinkimui. Įvertinus preliminarius 2009 m. duomenis apie dyzelinių degalų pardavimą sumažinus akcizo tarifą, prielaida dėl nedidelio pardavimų pokyčio buvo teisinga: jeigu būtų nesumažintas dyzelinių degalų tarifas, valstybės biudžetas būtų papildomai gavęs apie 60 mln. litų pajamų.[100]

2009 m. didžiausią į valstybės biudžetą surinktų akcizų dalį (53,3 proc.) sudarė akcizai už energinius produktus, atitinkamai akcizų už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus pajamos sudarė 25,5 proc. visų akcizų pajamų, už apdorotą tabaką – 21,3 proc. Palyginti su 2008 m., akcizų už apdorotą tabaką dalis nuo visų akcizų pajamų padidėjo 0,8 proc. punkto, akcizų už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus dalis sumažėjo 3,8 proc. punkto, atitinkamai akcizų už energinius produktus dalis padidėjo 3 proc. punkto. 13 paveiksle matyti, kaip nuo 2004 metų keitėsi pajamų iš akcizo sudėtis pagal prekių grupes. Apdoroto tabako procentinis dydis pajamose iš akcizų nuo 2004 metų kilo, o tai galima sieti su

[99] Aiškinamasis raštas dėl 2009 metų valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų įvykdymo ir valstybės skolos ataskaitų// Finansų ministerija. Vilnius. 2010.
http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Biudzeto_vykdymas/fm_2009_biudzeto_apyskaita.pdf

[100] Aiškinamasis raštas dėl 2009 metų valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų įvykdymo ir valstybės skolos ataskaitų // Finansų ministerija. Vilnius. 2010.
http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Biudzeto_vykdymas/fm_2009_biudzeto_apyskaita.pdf

vis didintu akcizu cigaretėms. Didžiausia dalis tenka energetiniams produktams, kurių dalis biudžete 2004-2009 metais sudarė 50-70 proc.

13 pav. Pajamų iš prekių grupių sudėties kaita (proc.)

Etilo alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams taikomi akcizų tarifai nuo 2008 m. sausio 1 d. buvo padidinti 20 proc. (alui – 10 proc.), o nuo 2009 m. sausio 1 d. padidinti dar kartą: etilo alkoholiui – 15 proc., kitiems alkoholiniams gėrimams – nuo 10 iki 20 proc. Tačiau per 2009 metų sausį ir vasarį, palyginti su 2008 metų tuo pačiu laiku, valstybės biudžeto pajamos iš alkoholio ir alkoholinių gėrimų sumažėjo 64,7 mln. litų (arba 36,6 proc.). VMI duomenimis,[101] 2009 m. į valstybės biudžetą už vyną (kitus fermentuotus gėrimus) ir tarpinius produktus surinkta pajamų 1 proc. daugiau nei 2008 m., už alų – 1,8 proc., tačiau už etilo alkoholį (stiprius alkoholinius gėrimus) 21,6 proc. mažiau. 2009 m. pajamos iš akcizų už etilo alkoholį sudarė 71,6 proc. visų pajamų, gautų iš akcizų už etilo alkoholį ir alkoholinius gėrimus, 2008 m. – 76,6 proc. 10 lentelėje matyti, kaip smarkiai krito stiprių alkoholinių gėrimų pardavimas 2009 metais, lyginant su 2008 m. Vyno, kitų fermentuotų gėrimų, tarpinių produktų ir alaus pardavimai taip pat ženkliai krito, tačiau didesnį pajamų surinkimą, lyginant su 2008 metais, lėmė padidintas akcizo tarifas.

[101] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2009. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222

10 lentelė. Etilo alkoholio ir alkoholinių gėrimų pardavimo dinamika 2006-2009 metais

Produktas	Matavimo vienetas	Patiekta į vidaus rinką				2009 m. ir 2008 m. palyginimas	
		2006 m.	2007 m.	2008 m.	2009 m.	±	%
Stiprūs alkoholiniai gėrimai, perskaičiuoti į gryną etilo alkoholį	HPA	163 475	209 809	182 089	117 846	-64 243	64,7%
Vynas ir kiti fermentuoti gėrimai	HLT	411 469	554 242	477 262	362 887	-114 375	76,0%
Tarpiniai produktai	HLT	137 064	187 608	182 320	159 206	-23 114	87,3%
Alus natūrinis	HLT	2 950 941	3 224 618	3 040 888	2 827 683	-183 729	94,3%

(Šaltinis: VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2009)

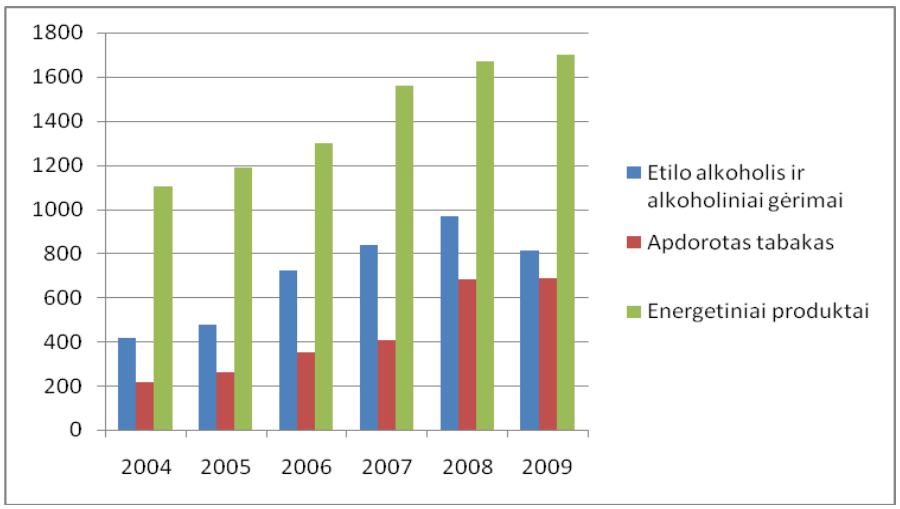
Įtaką pajamų iš alkoholio akcizų mažėjimui darė ne tik šio mokesčio tarifų padidinimas nuo 2009 m. sausio 1 d. Konstatuotina, kad neigiamą įtaką alkoholio akcizų surinkimui taip pat turėjo lietuviškos degtinės mažmeninės kainos padidinimas didesniu mastu, negu ji turėjo padidėti dėl akcizo ir PVM padidinimo.[102] Taip pat priežastimi tokio didelio pardavimo sumažėjimo galima laikyti nuo 2009 m. sausio 1 d. įsigaliojusį draudimą prekiauti alkoholiu naktį. Seimas, priėmęs Alkoholio kontrolės įstatymo pakeitimą,[103] alkoholiu uždraudė prekiauti nuo 22 valandos iki 8 valandos mažmeninės prekybos įmonėse. Tokio pakeitimo šalininkai apeliavo į tai, kad Pasaulinė sveikatos organizacija yra paraginusi valstybes sutrumpinti alkoholio prekybos laiką, o valandos prieš vidurnaktį esančios itin pavojingos, mat tada gėrimų pritrūksta chroniški alkoholio vartotojai.[104] Sumažėjus vartojimui, padidėjo nelegalaus alkoholio pardavimas bei nelegalios apyvartos augimas, dėl kurios valstybei buvo sumokėta mažiau mokesčių. Ekonominiu sunkmečiu draudimas alkoholiu prekiauti naktį nebuvo pats protingiausias valdžios sprendimas. Tai supratusi ir pati valdžia ėmėsi siūlyti Alkoholio kontrolės įstatymo pataisas, naikinančias draudimą ar ilginančias leidžiamo prekiavimo laiką.

Akcizų pajamų planai 2008–2009 m., sumažėjus akcizais apmokestinamų prekių realizacijai ir veikiant ekonominiam nuosmukiui bei nelegaliai prekių apyvartai, nebuvo įvykdyti. Visgi, lyginant 5 praėjusių metų pajamų surinkimą iš akcizų, pajamos tik didėjo (žr. 14 pav.), išskyrus 2009 metais pajamas iš etilo alkoholio ir alkoholinių gėrimų, kurios sumažėjo, kaip jau buvo aptarta, dėl smarkiai kritusios alkoholio realizacijos.

[102] Akcizų iš alkoholio surinkimo problemos. Išrašas iš Lietuvos Respublikos Seimo Biudžeto ir Finansų komiteto posėdžio protokolo Nr.109-P-20 , 2009-03-25 Vilnius http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6202&p_d=85323&p_k=1 (žiūrėta 2010-11-26)

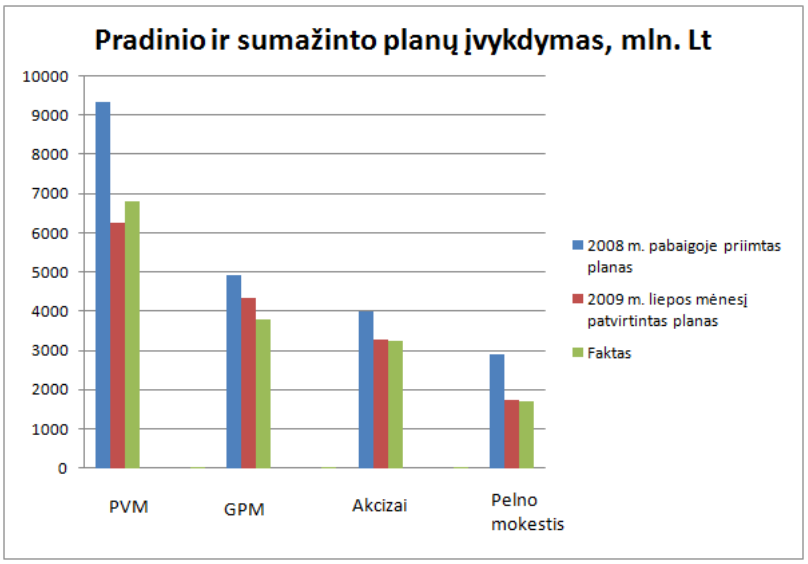
[103] Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo 2, 12, 16, 17, 18, 22, 29, 34 straipsnių pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo III skyriaus ketvirtuoju skirsniu ir 34^1 straipsniu įstatymas// Valstybės žinios. 2008-10-25. Nr. 123-4660

[104] E. Digrytė. Seimas imasi švelninti draudimą prekiauti alkoholiu. 2010 http://www.delfi.lt/news/economy/business/seimas-imasi-svelninti-draudima-prekiauti-alkoholiu.d?id=33599007 (žiūrėta 2010-11-26)

14 pav. Pajamų surinkimas 2004-2009 metais pagal prekių grupes

Pažymėtina, kad per 2009 metus pajamų surinkimo planas buvo du kartus koreguotas gegužę ir liepą bei sumažintas 723 mln. Lt suma. 15 paveiksle matyti, kad daugiausia buvo sumažinti PVM ir pelno mokesčio surinkimo planai, kurie pagal pakoreguotą liepos mėnesio planą, buvo įvykdyti. Keičiant planą, daugiau dėmesio kreipta į pajamas, o ne į išlaidas, kurios sumažėjo ne tiek, kiek planuojamos pajamos. LLRI paskaičiavimu,[105] originalus pelno mokesčio planas buvo įvykdytas 72,8 proc., gyventojų pajamų mokesčio – 77,2 proc., akcizai – 81,6 proc., pelno mokesčio – 59 proc. Pakoreguoto metinio biudžeto įvykdymas 0,6 proc. daugiau, nei planuota, neparodo realios situacijos, o tik sukuria iliuziją, kad viskas gerai ir leidžia valdžiai išvengti kritikos dėl nepasiteisinusio mokesčių didinimo.

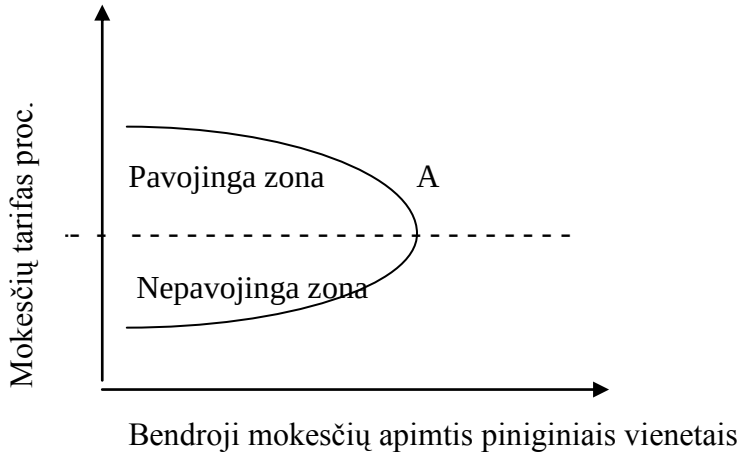
15 pav. Pradinio ir sumažinto planų įvykdymas, mln.Lt.

(Šaltinis: Lietuvos laisvosios rinkos institutas)

[105] K.Leontjeva. Su pakeistu planu – į šviesų rytojų! http://llri.blogas.lt/kaetana-leontjeva-su-pakeistu-planu-i-viesu-rytoju-518.html (2010-11-26)

Išanalizavus 2004-2009 metų akcizų tarifų kaitą bei pajamų iš akcizų surinkimo kaitą, galima teigti, kad akcizo tarifo didinimas sukelia pasekmes, kai mažėja akcizinių prekių vartojimas, kas lemia mažesnį pajamų surinkimą. Vartotojai, vietoje pabrangusių prekių, renkasi pigesnes, kartais kenksmingas sveikatai, kiti pasirenka įsigyti nelegalias prekes. Tokiu būdu didėja kontrabandos mastai, valstybė praranda milijonus litų pajamų.

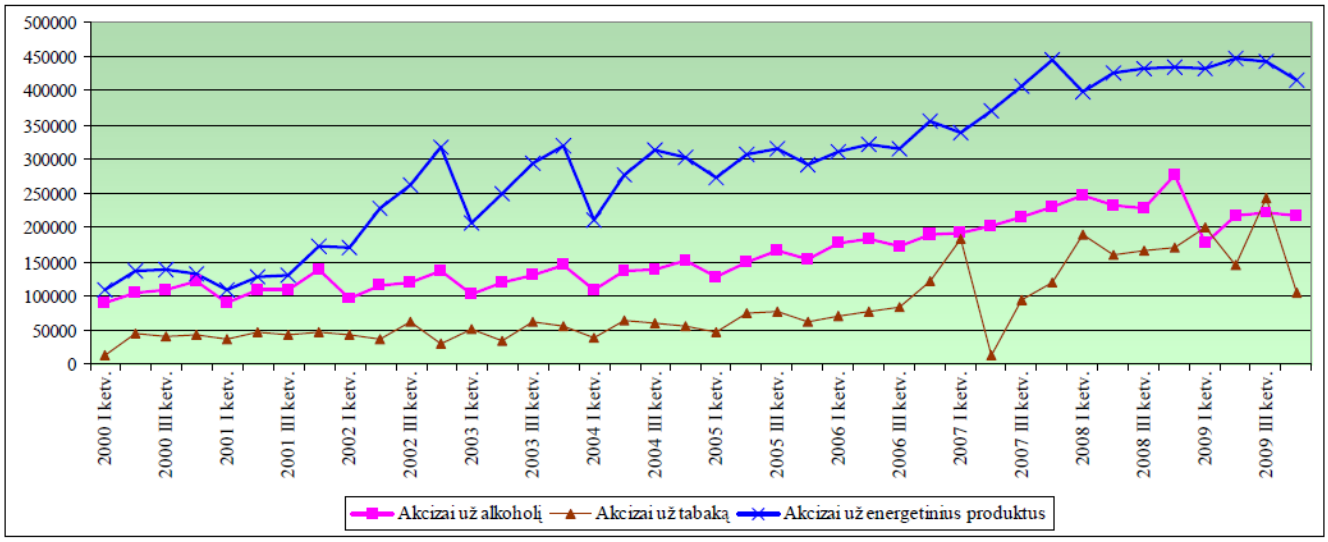
Tokia situacija tik dar kartą patvirtina A. Lafero teoriją, kuri teigia, kad mokesčių normai pasiekus tam tikrą lygį, mokesčių įplaukų didėjimas stabilizuojasi. Toliau didinant tarifus, mokestinės įplaukos pradeda mažėti dėl padidėjusio vengimo mokėti mokesčius, pasitraukimo į šešėlį ir dėl mokesčių mokėtojų nuskurdinimo didėjančiais mokesčiais.[106] Kaip teigia A. Buškevičiūtė, padidinus akcizų tarifus, peržengiama optimali mokesčių norma, patenkama į pavojingą zoną ir pasiekiamas taškas (A), nuo kurio apmokestinimo bazė ir mokestinės pajamos sparčiai mažėja.[107] (žr. 16 pav.)

16 pav. Mokesčių tarifų ir mokestinių įplaukų priklausomybė (Lafero kreivė)
(Šaltinis: Buškevičiūtė E., Mokesčių sistema. Kaunas: Technologija, 2003)

Pabrėžiama, kad mokesčių padidinimas arba jų nemažinimas siekiant surinkti daugiau mokesčių ir padidinti valdžios išlaidas smukdo ekonominę veiklą, mažina jos apimtis. Ekonominės veiklos apmokestinimo didinimu siekiama per biudžetą perskirstyti didesnę dalį sukuriamos vertės, tačiau tuo pat metu sumažina ir pačios ekonominės veiklos apimtis.[108] Apibendrinant galima teigti, kad svarbiausias valdžios uždavinys – imtis tokių veiksmų ir sprendimų, kad ekonomika nepakliūtų į pavojingą zoną. Būtino mokesčių kėlimo atveju, svarbu numatyti galimas neigiamas pasekmes ir imtis tokių priemonių, kad jų būtų galima išvengti.

[106] Aleknevičienė, V. Finansai ir kreditas. Vilnius: Enciklopedija, 2005, p.92
[107] Buškevičiūtė E., Mokesčių sistema. Kaunas: Technologija, 2003, p. 109
[108] Ekonomikos stimuliavimo priemonės. 2009. http://www.forex.lt/naujienos/kiti-straipsniai/10372-ekonomikos-stimuliavimo-bdai-ir-pasekms (žiūrėta 2010-12-10)

17 pav. Akcizų įplaukų dinamika pagal akcizais apmokestinamas grupes, mln.litų

(Šaltinis: Aiškinamasis raštas dėl 2009 metų valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų įvykdymo ir valstybės skolos ataskaitų// 2010. Finansų ministerija)

Apibendrinant akcizų surinkimo analizės duomenis, akivaizdu, kad valdžios sprendimai didinti akcizus, norint surinkti į biudžetą daugiau pajamų, nepasitvirtina. Analizuojant 17 paveiksle ir 11 lentelėje esančius duomenis, pasitvirtina faktas, kad su kiekvienu akcizo tarifo pakėlimu, krenta pajamų, surenkamų iš akcizų, suma, kartu mažėja akcizinių prekių realizacija.

11 lentelė. Akcizų tarifų pokyčiai 2004-2009 m.,proc.

Prekės	Akcizų tarifų pokyčiai 2004-2009 metais., proc.								
	Nuo 2004 01 01	Nuo 2004 05 01	Nuo 2007 03 01	Nuo 2008 01 01	Nuo 2008 03 01	Nuo 2009 01 01	Nuo 2009 03 01	Nuo 2009 08 01	Nuo 2009 09 01
Vynas ir kiti fermentuoti gėrimai	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė	**20**	Nesikeitė	**10-20**	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė
Tarpiniai produktai	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė	**20**	Nesikeitė	**10**	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė
Etilo alkoholis	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė	**20**	Nesikeitė	**15**	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė
Alus	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė	**20**	Nesikeitė	**10**	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė
Cigaretės (specifinis/vertybinis)	**12/25**	Nesikeitė	**39/0**	Nesikeitė	**20/33**	Nesikeitė	**20/25**	Nesikeitė	**39/0**
Cigarai, cigarilės, rūkomasis tabakas	Nesikeitė	**27,0, 370**	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė
Variklių benzinas	**5**	Nesikeitė	Nesikeitė	**13**	Nesikeitė	**34**	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė
Gazoliai	**17**	**8** (šildymui)	Nesikeitė	**12**	Nesikeitė	**20**	Nesikeitė	**-17**	Nesikeitė
Suskystintos dujos automobiliams	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė	**143**	Nesikeitė	Nesikeitė	Nesikeitė

Todėl prieš valdžiai imantis veiksmų, svarbu neskubėti ir apsvarstyti visus faktorius, atsižvelgti į šalies ekonominę situaciją, žmonių perkamąją galią, kaimyninių šalių taikomus akcizų tarifus. Kaip

jau minėta, Lietuva, turėdama galimybę taikyti Europos Sąjungos nustatytus minimalius akcizų tarifus, galėtų šia teise pasinaudoti ir leisti vartotojams pamažu priprasti prie didėjančių tarifų.

Darbo autorės nuomone, tarifai turėtų būti didinami atsižvelgiant į gyventojų pragyvenimo lygį, kuriam didėjant auga ir vartotojų perkamoji galia. Atkreiptinas dėmesys, jog smunkant pragyvenimo lygiui, pirmiausia atsisakoma prabangos prekių. Remiantis tuo kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad padidėjus pragyvenimo lygiui, gyventojai vartoja daugiau brangesnių prekių, dėl ko didėja prekių realizacijos lygis, didėja ir pajamos.

LLRI ekspertų teigimu,[109] vertinant akcizų kėlimo pasekmes Lietuvoje, būtina turėti omenyje Lietuvos kontekstą. Pragyvenimo lygis šalyje yra vis dar santykinai mažas, gyventojai išleidžia didesnę savo pajamų dalį būtiniausio vartojimo prekėms. Taip pat svarbu tai, jog Lietuvoje palanki geografinė padėtis bei vartotojų požiūris į kontrabandą, didėja korupcija.

3.2 2010-2011 m. valstybės biudžeto prognozės

2010 metų biudžeto prognozė net 7 procentais nusileidžia 2009 metų biudžeto planuotoms pajamoms. Akcizų į valstybės biudžetą planuojama surinkti 3 257,4 mln. litų kas sudaro apie 24,3 proc. valstybės biudžeto pajamų. Palyginus su 2009 m planu, akcizų numatoma gauti 0,3 proc. mažiau. Vien tik remiantis Lietuvos Respublikos 2010 metų sausio-spalio mėnesių valstybės biudžeto vykdymo planu,[110] sunku pasakyti, ar biudžetas bus įvykdytas - akcizų per 10 mėnesių kol kas surinkta tik 73,7 proc., tačiau kitos mokestinės pajamos kaip PVM jau netgi viršijo surinkimo prognozę. VMI duomenimis,[111] akcizų per sausio-spalio mėn. buvo surinkta 2 326 406 tūkst. litų, 10 mėnesių planas įvykdytas 89,9 proc. Palyginus su tuo pačiu praėjusiųjų metų laikotarpiu, akcizų surinkta 319 740 tūkst. litų mažiau. 2010 m. sausio – spalio mėn. benzino realizacijos apimtys didmeninėje prekyboje sumažėjo 24,7 proc., lyginant su tuo pačiu 2009 m. laikotarpiu, suskystintų naftos dujų, naudojamų kaip degalai automobiliams – 9,1 proc., o dyzelinių degalų realizacijos apimtys išaugo 14,5 proc. Etilo alkoholio (stipriųjų alkoholinių gėrimų) pardavimų apimtys 2010 m. sausio – spalio mėn. sudarė 4,9 proc. mažiau nei per tą patį 2009 m. laikotarpį, vynų (fermentuotų gėrimų) bei tarpinių produktų pardavimai išaugo 9,5 proc., alaus – 3,3 proc. 2010 m. sausio – spalio mėn. cigarečių pardavimai sudarė 53,6 proc. nuo visų 2009 m. sausio – spalio mėn. pardavimų. Nežiūrint to, kad 2010 m. atskirų

[109] Vytautas Žukauskas. Neigiamos tabako akcizų kėlimo pasekmės. Lrinka. http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/neigiamos_tabako_akcizu_kelimo_pasekmes/5912 (žiūrėta 2010-12-08)

[110] Lietuvos Respublikos 2010 metų sausio-spalio mėnesių valstybės biudžeto vykdymo planas// Finansų ministerija. 2010. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Biudzeto_vykdymas/2010mspalis.pdf

[111] VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo trumpa apžvalga. 2010 m. sausis-spalis// Valstybinė mokesčių inspekcija. 2010. www.vmi.lt/GetFile.ashx?fileName=Trumpa_ataskaita_10_2010.pdf

akcizais apmokestinamų prekių pardavimų apimtys augo arba buvo nedaug mažesnės nei 2009 m. atitinkamu laikotarpiu, tačiau pajamų iš akcizų buvo surinkta mažiau, nes 2009 m. akcizų surinkimą įtakojo akcizų tarifų pasikeitimai, itin padidinę akcizinių prekių judėjimą 2008 m. gruodžio mėn. – 2009 m. sausio mėn., už kuriuos akcizas buvo sumokėtas 2009 m. sausio – vasario mėn.[112] 2010 metų biudžete planuojamos ir pajamos iš akcizų už elektros energiją bei gamtines dujas, kurioms akcizas pradėtas taikyti nuo 2010 m. sausio 1 dienos.

Finansų ministerijos duomenimis[113] 2011 metų nacionalinis biudžetas numatomas net 17 proc. didesnis, nei numatoma surinkti pajamų šiais metais. Iš akcizų planuojama gauti net 15 proc. daugiau nei numatyta 2010 m. biudžete. Pagal Europos Sąjungos reikalavimus akcizo tarifas nuo 2011 m. visoms cigaretėms turės būti ne mažesnis nei 221 litas už 1000 cigarečių, iki šiol toks tarifas (ne mažesnis nei 221 lito už 1000 cigarečių) buvo taikomas populiariausių cigarečių kategorijai ir brangesnėms cigaretėms (brangesnės nei 7,20 lito). Dėl didėsiančio akcizo tarifo cigaretėms, gali dar labiau sumažėti jų legali apyvartą bei padidėti nelegalių, kontrabandos būdu įgytų cigarečių vartojimas, kas privestų prie galimų gauti iš akcizų pajamų sumažėjimo.

Dėl įsipareigojimų Europos Sąjungai keisis dyzelino akcizas - šiais metais dyzelino akcizui baigiasi vienas iš ES Lietuvai suteikto pereinamojo laikotarpio etapų. Nuo kitų metų sausio numatoma padidinti akcizų tarifą dyzeliui nuo 947 Lt iki 1043 Lt už 1000 litrų.

Kaip ir minėta anksčiau, nuo 2011 m. pradžios nuo akcizų planuojama atleisti gamtines dujas, kurias vietinio (miesto ir priemiestinio) reguliaraus susisiekimo autobusai naudoja kaip variklių degalus.

Seime, pritarus Akcizų įstatymo pataisoms,[114] nuo 2011 m. sausio 1 d. akcizas etilo alkoholiui galėtų mažėti nuo 4416 iki 3200 litų už gryno etilo alkoholio hektolitrą. Prieš dvejus metus, priimdama sprendimą didinti akcizą stipriajam alkoholiui, valdžia neįvertino nei ekonominių, nei finansinių, nei geografinių šalies ypatumų, o vadovavosi vien emociniais argumentais. Laurynas Vilimas, AGPĮA prezidentas, džiaugėsi Seimo narių pasiryžimu mažinti akcizą alkoholiui. Jo teigimu, „tik kainos sumažinimas padės išstumti nelegalią produkciją, sumažins šešėlį, padidins biudžeto pajamas, neleis žlugti legaliai pramonei ir galiausiai apsaugos vartotojus nuo padirbtų ir žmogaus sveikatai kenksmingų produktų. Juk šiuo metu legalaus ir nelegalaus produkto kaina skiriasi 2–3 kartus".[115]

---

[112] Lietuvos Respublikos 2010 metų sausio-spalio mėnesių valstybės biudžeto vykdymo planas// Finansų ministerija. 2010. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Biudzeto_vykdymas/2010mspalis.pdf

[113] 2011 metų valstybės pajamos. Finansų ministerija. 2010. http://www.finmin.lt/web/finmin/2011pajamos (žiūrėta 2010-12-09)

[114] Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymo 24 ir 26 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas. XIP-564(5). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387496&p_query=&p_tr2=

[115] E. Jaunius. Blefas dėl akcizų. 2010. http://www.balsas.lt/naujiena/514470/blefas-del-akcizu/4 (žiūrėta 2010-12-07)

Remiantis FM duomenimis,[116] 2011 m. biudžeto pajamos yra suplanuotos remiantis ūkio raidos scenarijumi bei vertinimais dėl neapskaitytos ekonomikos ir galimo biudžeto pajamų potencialo iš jos. Tam, kad šis ambicingas tikslas būtų pasiektas, būtinas visų institucijų glaudus bendradarbiavimas.

3.3 Nelegalios prekybos įtaka akcizų surinkimui

Valstybės kontrolės audito metu[117] nustatyta, kad nesuvaldant nelegalios prekių apyvartos, iš dalies nepasiekiami akcizų tarifų didinimo tikslai – papildomų pajamų į valstybės biudžetą surinkimas ir kai kurių prekių vartojimo apribojimas. Aukštesni akcizai nepadidino biudžeto pajamų tiek, kiek tikėtasi, ir nesumažino šių prekių vartojimo, nes dalis legalaus vartojimo tiesiog tapo nelegalus. Valstybės kontrolės auditorių nuomone, akcizų tarifų didinimas, kaip vienas iš produktų kainų kilimo veiksnių, daro tiesioginį poveikį legalios realizacijos mažėjimui ir, esant bendram ekonominiam nuosmukiui, neužtikrina planuojamų pajamų į valstybės biudžetą surinkimo. Akcizų tarifų kėlimas, visapusiškai neįvertinant galimų pasekmių, iš dalies lemia legalios rinkos praradimą: didėjant atotrūkiui tarp legaliai ir nelegaliai realizuojamų prekių kainų, rinka užpildoma pigesnėmis nelegaliomis prekėmis, nelegalių prekių apyvarta užsiimantys asmenys užsitikrina prekių patekimo į rinką ir realizavimo kanalus. Todėl net ir sumažinus akcizų tarifus ir sumažėjus akcizais apmokestinamų prekių kainai bei pajamoms iš nelegalios veiklos, tos veiklos dažniausiai iš karto neatsisakoma.

LLRI užsakymu 2009 m. balandžio mėnesį tyrimų bendrovė „RAIT“ atliko gyventojų sociologinę apklausą, kurioje buvo siekiama išsiaiškinti 15-74 metų Lietuvos gyventojų požiūrį į kontrabandą ir nelegalių prekių vartojimo lygį Lietuvoje.

Tyrimo duomenimis[118] 79 procentai gyventojų manė, kad Lietuvoje paplitęs nelegalių prekių vartojimas (2008 m. taip manančių buvo 60 proc.). 43 proc. tyrimo dalyvių visiškai pateisino arba buvo linkę pateisinti kontrabandą, 47 proc. pateisino kontrabandinių prekių vartojimą (2008 m. rodikliai atitinkamai buvo 39 ir 46 proc.).

Muitinės departamento ir Valstybės sienos apsaugos tarnybos pateiktais duomenimis, didelę neigiamą įtaką alkoholio akcizų surinkimui dar tebeturi alkoholinių gėrimų kontrabanda, kuria dažniausiai verčiasi Lietuvos pasienio rajonų gyventojai, smulkios organizuotos grupuotės ir stambią

---

[116] 2011 metų valstybės pajamos. Finansų ministerija. 2010. http://www.finmin.lt/web/finmin/2011pajamos (žiūrėta 2010-12-09)

[117] Valstybinio audito ataskaita. Akcizo mokesčio administravimas // Valstybės kontrolė. Vilnius. 2010. www.vkontrole.lt/auditas_ataskaita.php?4529

[118] Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Pranešimas spaudai: 4 iš 5 gyventojų mano, kad nelegalių prekių vartojimas paplitęs.2009. http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/pranesimai_spaudai/pranesimas_spaudai_4_is_5_gyventoju_mano_kad_nelegaliu_prekiu_vartojimas_paplites/5338 (žiūrėta 2010-12-01)

spirito kontrabandą kontroliuojantys miestų nusikalstami susivienijimai, kurie organizuoja ir kontroliuoja alkoholinių gėrimų, spirito kontrabandą ne tik per pasienio muitinės postus, bet ir per ,,žaliąją sieną". Nedideliais kiekiais kontrabandiniai alkoholiniai gėrimai iš Kaliningrado srities ir Baltarusijos į Lietuvą gabenami automobiliais, traukiniais ir pėsčiomis, o pasienio miestuose ir miesteliuose nelegaliai pardavinėjami turguose, per pažįstamus asmenis. Dideliais kiekiais kontrabandinis alkoholis, dažniausiai spiritas, iš Baltarusijos į Lietuvą gabenamas įvairiose slėptuvėse arba deklaruojant prekes apgaulingu pavadinimu.

Be to, pastaraisiais metais iš Lenkijos į Lietuvą gabenami įvairūs skysčiai (automobilių langų valikliai, dažų skiedikliai ir pan.), kurių sudėtyje yra didelė etilo alkoholio koncentracija. Šie ne maistui skirti produktai yra pagaminti Lenkijoje veikiančiose legaliose arba net nelegaliose spirito gamyklose ir yra denatūruoti pagal šios šalies denatūravimo formules, tačiau jie nesunkiai buitinėmis sąlygomis gali būti išvalyti ir panaudoti nelegalių alkoholinių gėrimų gamybai. Tokie denatūruoti etilo alkoholio produktai pagal Lietuvoje galiojančius teisės aktus nėra apmokestinami akcizo mokesčiu, todėl neįmanoma inkriminuoti nusikalstamos veikos. Tuo tarpu šių etilo alkoholio produktų pirkimo kaina yra labai maža ir atgabenus juos į Lietuvą, išgryninus bei pardavus yra gaunami dideli nelegalūs pelnai. Todėl ši neteisėta veika turi tendenciją išlikti.[119]

Dėl nelegalios akcizais apmokestinamų prekių apyvartos, ne tik negaunama akcizų pajamų į valstybės biudžetą, bet ir patiriama papildomų sąnaudų, susijusių su nelegalių prekių vartojimu: nelegalių degalų pirkėjai naudojasi automobilių kelių infrastruktūra, nelegalių tabako ir alkoholio gaminių vartotojai naudojasi sveikatos priežiūros paslaugomis (2009 m. Lietuvoje užregistruotų susirgimų, susijusių su rūkymu, statistika: 1 742 nauji susirgimai piktybiniais navikais, 825 819 naujų susirgimų kraujotakos ir kvėpavimo sistemos ligomis; 2009 m. pabaigoje gydymo įstaigose gydėsi 60 918 asmenų, sergančių alkoholine psichoze ir lėtiniu alkoholizmu).[120]

Remiantis 2010 metų trijų ketvirčių konsoliduotais Policijos departamento, Muitinės departamento, Valstybinės mokesčių inspekcijos, Valstybinės sienos apsaugos tarnybos ir Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos duomenimis, nelegalaus alkoholio sulaikyta beveik 26 proc. daugiau nei pernai. Palyginti su 2008 metų tuo pat laikotarpiu, nelegalaus alkoholio išimta iš rinkos net 400 proc. daugiau. Atsižvelgus į tokius rodiklius, valdžia turėtų imtis atitinkamų veiksmų - mažinti alkoholio tarifą iki tokio lygio, kad nebekiltų paskatų pirkti kaimyninėse valstybėse, nors šiuo aspektu Lietuva patenka į itin nepalankią padėtį. Pavyzdžiui, Lietuvoje akcizo dydis pusės litro 40 proc. stiprumo alkoholio gėrimui sudaro apie 9 litus, o pats degtinės butelis kainuoja apie 19 litų. Rusijoje šie

[119] Akcizų iš alkoholio surinkimo problemos. Išrašas iš Lietuvos Respublikos Seimo Biudžeto ir Finansų komiteto posėdžio protokolo Nr.109-P-20 , 2009-03-25 Vilnius http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6202&p_d=85323&p_k=1 (žiūrėta 2010-11-26)

[120] Valstybinio audito ataskaita. Akcizo mokesčio administravimas // Valstybės kontrolė. Vilnius 2010. www.vkontrole.lt/auditas_ataskaita.php?4529

skaičiai gerokai mažesni – atitinkamai 3 ir 7 litai, Baltarusijoje – 3 ir 6 litai. Dėl zloto kurso stipriojo alkoholio kaina mažesnė ir Lenkijoje. Kad ir kokią valstybę kaimynę šiandien pasirinktume, joje alkoholis bus gerokai pigesnis nei mūsų šalyje.[121]

Muitinės kriminalinės tarnybos duomenimis nuo 2004 m. iki 2009 m. keitėsi ne tik nelegaliai suvartotų tabako gaminių kiekis, tačiau ir sulaikytų tabako gaminių pasiskirstymas pagal paskirties rinką. Sulaikytų tabako gaminių, skirtų Lietuvos rinkai, dalis mažėjo nuo 98 proc. 2004 m. iki vos 10 proc. 2009 m. Taigi, darant prielaidą, jog sulaikytų tabako gaminių struktūra atitinka visą kontrabandos struktūrą, galima teigti, jog vis didesnė dalis cigarečių kontrabandos Lietuvoje yra skirta ne Lietuvos, o užsienio rinkoms. Remiantis Muitinės kriminalinės tarnybos duomenimis, jog 2009 m. 90 proc. sulaikytos kontrabandinės tabako produkcijos buvo skirta užsienio rinkai, ir LLRI tyrimo duomenimis, jog 2009 m. kontrabandinių cigarečių vartojimas Lietuvoje siekė 70 mln. pakelių, galima teigti, jog bendras cigarečių kontrabandos kiekis 2009 m. siekė apie 700 mln. cigarečių pakelių. Didžioji jų dalis skirta Vakarų Europos rinkoms.[122]

Nelegaliai į šalį patenkančių kontrabandinių produktų augimo mastai neapsieina be valstybės pareigūnų pagalbos. Kasdien informavimo priemonės skelbia apie sulaikytų kontrabandinių cigarečių kiekį ar nelegaliai pardavinėjamus degalus, tačiau kas žino, kokie kontrabandos kiekiai patenka per sieną bei kiek produktų su nesumokėtais akcizais realizuojama mūsų šalyje. Suprantama, kad muitinės pareigūnai neturi galimybių patikrinti kiekvieno sieną kertančio piliečio ar krovininio automobilio, bet pareigūnų pagalba kontrabandininkams yra akivaizdi. Tokių atvejų ypač padaugėjo šiais metais. Pavyzdžiui, neatkreipęs dėmesio į aiškius dokumentų neatitikimus, neįvertinęs akivaizdžių rizikos faktorių, muitinės pareigūnas leido kirsti sieną vilkikui, gabenusiam kontrabandinį cigarečių krovinį, kurio vertė beveik 4 mln. litų.[123] Kitu atveju vilkikas su kontrabandinių cigarečių kroviniu buvo pavogtas tiesiog iš muitinės pareigūnų „panosės“ - saugomo muitinės terminalo.[124] Nustatyta, kad prie įvykio prisidėjo muitinės inspektoriai. Nusikalstama veika užsiima ne tik muitininkai – gabenantis cigarečių kontrabandą buvo sulaikytas ir policijos pareigūnas.

---

[121] E. Jaunius. Blefas dėl akcizų. 2010. http://www.balsas.lt/naujiena/514470/blefas-del-akcizu/4 (žiūrėta 2010-12-07)

[122] Vytautas Žukauskas. Neigiamos tabako akcizų kėlimo pasekmės. Lietuvos laisvos rinkos institutas. http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/neigiamos_tabako_akcizu_kelimo_pasekmes/5912 (žiūrėta 2010-12-08)

[123] Teismui perduota muitinės pareigūno, į Lietuvą praleidusį kontrabandą, byla. 2010. http://www.alfa.lt/straipsnis/10428949/?Teismui.perduota.muitines.pareiguno..i.Lietuva.praleidusi.kontrabanda..byla=2010-12-08_17-38 (žiūrėta 2010-12-10)

[124] Kontrabandos vagystė neapsiėjo be pareigūnų. 2010. http://www.alfa.lt/straipsnis/10423946/?Kontrabandos.vagyste.neapsiejo.be.pareigunu.pagalbos=2010-11-17_10-34 (žiūrėta 2010-12-10)

Lietuvoje korupcija yra laikoma itin didele problema. Pasaulinio tyrimo duomenimis,[125] Lietuvoje kyšininkavimas kelia susirūpinimą - net 34 procentai Lietuvos gyventojų prisipažįsta, kad per pastaruosius dvyliką mėnesių jie yra davę kyšį bent vienam iš devynių viešųjų paslaugų teikėjų – švietimo sektoriaus, teismų, sveikatos apsaugos, policijos, registravimo ir leidimų išdavimo tarnyboms, komunalinio paslaugų teikimo įmonėms, mokesčių inspekcijai, žemėtvarkos institucijų arba *muitinės* atstovams. Nenuostabu, kad pareigūnai susigundo nelegaliais pinigais – po viešai paskelbto fakto, kad nebėra pinigų muitinės pareigūnų atlyginimams,[126] manytina, kad korupcijos mastai ir toliau augs. Juk kas norės dirbti už dyką? Išsigandusi galimų pasekmių, valdžia stambius finansinius nusikaltimus atskleidusius pareigūnus numatė skatinti finansiškai. Pareigūnai galės tikėtis paskatinimų už stambių finansinių nusikaltimų prieš valstybę atskleidimą. Vidaus reikalų ministras Raimundas Palaitis teigė,[127] kad pareigūnų skatinimas– viena iš kovos su kontrabanda priemonių.

Muitinės departamento generalinis direktorius A.Šipavičius pripažino, kad silpniausia kovos su itin pelninga (pelningesne už kitas kontrabandines prekes) tabako kontrabanda grandis - kova su korupcija, nes korupcijos atvejus itin sunku išsiaiškinti: „Neseniai pradėjome taikyti itin griežtas priemones. Anksčiau pareigūnai, įtariami įsivėlę į kontrabandos reikalus, dažniausiai buvo baudžiami dėl tarnybinių pareigų neatlikimo. Dabar turėdami įtarimų stengiamės kelti baudžiamąsias bylas, o ne taikyti tarnybinę atsakomybę. Kelios bylos jau nukeliavo į teismą“.[128]

Europos Sąjungos lygmeniu spręsti šiuos reikalus ėmėsi europarlamentarė Vilija Blinkevičiūtė.[129] Kartu su Europos Parlamente Piliečių laisvės, teisingumo ir vidaus reikalų komitete už vidaus reikalus atsakinga Europos Komisijos nare Cecilia Malmström ji diskutavo, kad labai svarbu stiprinti Europos Sąjungos saugumą. V.Blinkevičiūtė pabrėžė, kad tai ypač svarbu, kai norima realiai kovoti su kontrabanda, kuri daro didžiulę žalą Europos Sąjungos ekonomikai, žmonių gyvenimui, gilina krizę. Komisijos narė C. Malmström paminėjo, kad Komisija 2011 m. teiks pasiūlymą, kaip stebėti valstybių narių kovos su korupcija pastangas ir jas paremti. Siekiant sustiprinti

---

[125] „Transparency International“: Lietuva – korupcijos pirmūnė.2010. http://www.alfa.lt/straipsnis/10429024/?Transparency.International..Lietuva..korupcijos.pirmune=2010-12-09_08-36 (žiūrėta 2010-12-10)

[126] Muitininkai ašaroja, o jų vadai sotūs murkia. 2010. http://m.lrytas.lt/?data=20101116&id=akt16_a1101116&view=7&p=2 (žiūrėta 2010-12-10)

[127] Su kontrabanda kovojantiems pareigūnams skatinti- 5 mln. litų. 2010. http://www.balsas.lt/naujiena/511132/su-kontrabanda-kovojantiems-pareigunams-skatinti-5-mln-litu (žiūrėta 2010-12-10)

[128] Rekordinės kontrabandos renesansas. 2010. http://www.alfa.lt/straipsnis/10423902/?Rekordines.kontrabandos.renesansas=2010-11-17_07-11 (žiūrėta 2010-12-10)

[129] Ar ES tikrai pajėgi kovoti su kontrabanda ir korupcija, jei kai kur taupoma saugumo sąskaita? Vilija Blinkevičiūtė. 2010. http://myep.delfi.lt/opinion/ar-es-tikrai-pajegi-kovoti-su-kontrabanda-ir-korupcija-jei-kai-kur-taupoma-saugumo-saskaita.d?id=39237285 (žiūrėta 2010-12-10)

Europos Sąjungos teisinę sistemą konfiskavimo srityje, Komisija kitais metais pateiks teisės aktų pasiūlymų dėl didesnio masto trečiosios šalies turto konfiskavimo ir išplėsto konfiskavimo bei sieks supaprastinti valstybių narių ne apkaltinamuoju nuosprendžiu pagrįstų nutarimų konfiskuoti tarpusavio pripažinimą.

Apibendrinant galima teigti, kad šiuo metu šalyje susidariusi palanki situacija plėtotis kontrabandai bei korupcijai: sumažėjus gyventojų perkamajai galiai, išaugo kontrabandinių prekių paklausa. Vienas pagrindinių kontrabandos veiksnių - dideli akcizų tarifai, kurie padidina galutinę prekės kainą. Tokiu atveju vartotojai, atsižvelgdami į kainų skirtumus, mieliau renkasi pigesnį produktą arba iš viso atsisako šių vartojimo. Jeigu kalbėtume apie akcizų tarifų mažinimą, tai galimai šiek tiek sumažintų šios nelegalios veiklos mastus. Svarbu yra užtikrinti muitinės bei pasienio kontrolės sistemų veikimą - sustiprinus išorinės Europos Sąjungos sienos apsaugą, turėtų būti užkirstas kelias kontrabandinių prekių per sieną pralaidumui, mažėti jų realizacija vidaus rinkoje.

IŠVADOS

1. Darbe buvo analizuojama 2004-2009 metų akcizų surinkimo kaita ir kaitos įtaka biudžeto pajamoms. Išnagrinėjus padaryti tokie apibendrinimai:
    - Pajamos iš akcizų į valstybės biudžetą analizuojamais metais augo, išskyrus 2009 metus, kai pajamų surinkimas krito. Priežastimi galime laikyti šalies ūkiui įtaką dariusią ekonominę krizę bei smarkiai padidintus akcizus populiariausiems produktams – alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams, benzinui, dyzeliniams degalams, suskystintoms automobilių dujoms.
    - Akcizų tarifai palaipsniui buvo didinti nuo pat įstojimo į ES, tačiau pajamos augo tik dėl padidėjusio tarifo, nes produktų realizacija su kiekvienu akcizo tarifo pakėlimu krisdavo. 2009 metais padidintas tarifas jau nesugebėjo surinkti planuotų pajamų. Metų viduryje, peržiūrėjus biudžetą, surinkimo planas buvo sumažintas penktadaliu, tačiau net ir po tokio veiksmo pajamų iš akcizų plano nepavyko įvykdyti.
    - 2009 m. pradžioje padidintas akcizo tarifas dyzelinui, metų viduryje buvo sumažintas dėl smarkiai kritusios realizacijos, tikintis, kad tai sugrąžins sumažėjusius pardavimus bei nesurinktas į biudžetą pajamas. Prognozės nepasitvirtino – realizacija kilo nežymiai, nes dalis vartotojų, pasirinkę pigesnius, galimai nelegalius dyzelino šaltinius, „negrįžo“ prie įprasto, legalaus vartojimo
2. Akcizai, kaip netiesioginis mokestis, turi svarbią reikšmę surenkant beveik ketvirtadalį valstybės biudžeto pajamų. Bet koks valdžios veiksmas, didinant ar mažinant tarifus, turi būti įvertintas. Svarbu numatyti, kaip apmokestinimas paveiks produktų vartojimą, infliaciją, atkreipti dėmesį į tai, kokie tarifai galioja kaimyninėse valstybėse.
3. Europos Sąjungos direktyvos kai kuriems akcizu apmokestinamiems produktams numato minimalius tarifus, kuriuos privalo taikyti valstybės narės. Lietuva, stodama į ES, prisiėmė įsipareigojimus laikytis šių nuostatų. Atsižvelgus į šalies ekonominę padėtį, Lietuvai buvo suteikti pereinamieji laikotarpiai tam tikriems produktams. Valdžios sprendimu, daugumai produktų taikomi akcizo tarifai gerokai viršija ES numatytuosius.
4. ES Tarybos direktyvų nuostatos, reglamentuojančios akcizus, perkeltos į Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymą. Iškilę neaiškumai, aiškinant įstatymą, sprendžiami vadovaujantis Europos Teisingumo Teismo praktika.
5. Dėl padidėjusio akcizo tarifo keičiasi vartotojų elgesys – mažinamas produkto vartojimas arba stengiamasi produktą įsigyti pigiau. Taip atveriamas kelias nelegalių, kontrabandos būdų įgytų prekių realizavimui, tolesniam kontrabandos vystymuisi. Apklausų duomenimis, akcizinių

prekių kainų kaita lemia tai, kad kiekvienais metais vis didėja asmenų, pritarančių bei pateisinančių kontrabandą, skaičius.

6. Prognozuojant 2010 m. biudžeto surinkimą remiantis sausio-spalio mėn. akcizų surinkimo duomenimis, galima būtų teigti, kad planas nebus įvykdytas. Tačiau, atsižvelgus į aplinkybę, kad nuo 2011 m. sausio mėn. didėja akcizo tarifas dyzeliniams degalams bei cigaretėms, manytina, kad vartotojai prieš metų pabaigą suskubs įsigyti pigesnių produktų, kas ir padės surinkti trūkstamą dalį pajamų. Atsižvelgiant į tai, pajamų iš akcizų surinkimas 2011 m. turėtų mažėti dėl padidėjusio akcizo tarifo, tačiau beveik trečdaliu planuojamas sumažinti akcizas etilo alkoholiui turėtų daryti teigiamą įtaką vartotojams bei padidinti legalaus vartojimo apimtis.
7. Darbo pradžioje iškelta hipotezė, kad akcizo tarifo didinimas, siekiant į biudžetą surinkti daugiau pajamų, nepasiteisina, pasitvirtino. Kiekvienu tarifo pakėlimu prarandama dalis potencialų akcizinių prekių vartotojų, kiti pasirenka daug pigesnes kontrabandines prekes. Su kiekvienu akcizo tarifo pakėlimu, mažėja produktų realizacija, nėra surenkami planuoti akcizai, neįvykdomi biudžeto planai, didėja biudžeto deficitas.

PASIŪLYMAI

1. Valdžia turėtų siekti mažinti akcizų tarifus. Kai kuriems produktams minimalūs nustatyti reikalavimai turėtų būti pasiekti tik 2013 metais, tačiau jau dabar žemutinė tarifo riba viršijama keletą kartų. Sumažėjus akcizo tarifams, kartu kristų ir produktų kainos, todėl manytina, kad būtų sugrįžta prie vartojimo, kurio buvo atsisakyta dėl padidėjusių kainų, o pakilus realizacijai, padidėtų įplaukos iš akcizų.
2. Priimant sprendimus dėl tolimesnės Europos Sąjungos akcizų politikos, Lietuva turėtų reikšti griežtą poziciją dėl neigiamų iki šiol vykdytos mokesčių politikos pasekmių ir pasisakyti už akcizų mažinimą.
3. Lietuvai, atsakingai už išorinės ES sienos apsaugą, svarbu imtis priemonių ją stiprinti, didinti bausmes kontrabandą gabenantiems asmenims. Norint, kad pareigūnai neprisidėtų prie kontrabandinių prekių patekimo į šalį, būtina keisti jų požiūrį į atliekamą darbą, didinti atlyginimus bei griežtinti atsakomybę.
4. Keliant mokesčių tarifus, valdžia neturėtų to daryti skubotai. Svarbu atsižvelgti į šalies ekonomines prognozes, išklausyti ekspertų nuomones, pasitarti su verslo atstovais, ištirti kaimynines rinkas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Nr. 4/98 1998 m. spalio 9 d. „Dėl Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymo 13 straipsnio pirmosios dalies 2 punkto ir šio straipsnio antrosios dalies atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998. Nr.91-2533
3. Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas Nr. I-2081 „Dėl apyvartos mokesčio pakeitimo į bendrojo akcizo mokestį“ // Valstybės žinios. 1991. Nr. 36-983
4. Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymo pakeitimo įstatymas// Valstybės žinios. 2010. Nr. 45-2174
5. Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymas// Valstybės žinios. 2001. Nr. 98-3482
6. Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymo 8, 9, 11, 21, 22, 23, 24, 28, 33, 34, 35 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2007. Nr. 132-5358
7. Lietuvos Respublikos Alkoholio kontrolės įstatymo 2, 12, 16, 17, 18, 22, 29, 34 straipsnių pakeitimo ir papildymo, įstatymo papildymo III skyriaus ketvirtuoju skirsniu ir 34^1 straipsniu įstatymas// Valstybės žinios. 2008. Nr. 123-4660
8. Lietuvos Respublikos Biokuro, biodegalų ir bioalyvų įstatymas// Valstybės žinios. 2009. Nr. 10-360
9. Lietuvos Respublikos Biudžeto sandaros įstatymas // Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-596
10. Lietuvos Respublikos 2009 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 149-6020
11. Lietuvos Respublikos Tabako kontrolės įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 117-5317
12. Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymo 3, 9, 10, 15, 16, 18, 19, 21, 30, 31, 37, 43 straipsnių ir 3 priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 58(1) straipsniu įstatymo projektas. 2010. Nr. XIP-2534(2).

    http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387247&p_query=&p_tr2=
13. Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymo papildymo 58(1) straipsniu įstatymo projektas. 2010. Nr. XIP-2272.
    http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=375978&p_query=&p_tr2=
14. Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymo 24 ir 26 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas. XIP-564(5). http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=387496&p_query=&p_tr2=
15. Lietuvos Respublikos Finansų ministro įsakymas dėl Lietuvos Respublikos Finansų ministro 2003 m. birželio 20 d. įsakymo nr. 1k-169 „Dėl valstybės biudžetui priklausančių ir kitų įmokų pervedimo į valstybės iždo sąskaitas tvarkos“ pakeitimo// Valstybės žinios. 2006. Nr.: 100 - 3896
16. Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklės // Valstybės žinios 2001, Nr. 42-1455

Europos Sąjungos teisės aktai

17. Sutarties dėl Čekijos respublikos, Estijos respublikos, Kipro respublikos, Latvijos respublikos, Lietuvos respublikos, Vengrijos respublikos, Maltos respublikos, Lenkijos respublikos, Slovėnijos respublikos ir Slovakijos respublikos stojimo į Europos Sąjungą IX priedas. OL 2003 L 236, p. 842
18. 2008 m. gruodžio 16 d. Tarybos direktyva 2008/118/EEB dėl bendros akcizų tvarkos, panaikinanti Direktyvą 92/12/EEB. OL, 2008 L 9, p.12
19. 2010 m. vasario 16 d. Tarybos direktyva 2010/12/ES, iš dalies keičianti direktyvas 92/79/EEB, 92/80/EEB ir 95/59/EB dėl apdorotam tabakui taikomų akcizų struktūros ir tarifų bei Direktyvą 2008/118/EB. OL, 2010 L 50, p.1
20. 2004 m. balandžio 29 d. Tarybos direktyva 2004/74/EB iš dalies keičianti Direktyvos 2003/96/EB nuostatas dėl tam tikrų valstybių narių teisės prašyti laikinai atleisti nuo energetikos produktams ir elektros energijai nustatytų mokesčių ar sumažinti apmokestinimo lygį (OL, 2004, L 157, p.87)
21. 2003 m. gegužės 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2003/30/EB dėl skatinimo naudoti biokurą ir kitą atsinaujinantį kurą transporte. OL, 2003 L 123, p.188
22. 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyva 92/83/EEB dėl akcizų už alkoholį ir alkoholinius gėrimus, struktūrų suderinimo (OL, 1992, L 316, p. 21)
23. 1992 m. spalio 19 d. Tarybos direktyva 92/84/EEB dėl alkoholiui ir alkoholiniams gėrimams taikomų akcizo tarifų suderinimo (OL, 1992, L316, p.213)
24. 1995 m. lapkričio 27 d Tarybos direktyva 95/59/EB. dėl kitų nei apyvartos mokesčių, kurie turi įtakos apdoroto tabako suvartojimui. OL L 291 , 1995, p. 40
25. 2003 m. spalio 27 d. Tarybos direktyva 2003/96/EB pakeičianti Bendrijos energetikos produktų ir elektros energijos mokesčių struktūrą (OL, 2003 L 283, p. 51)

ETT sprendimai

26. Europos Teisingumo Teismo 1987 m. liepos 9 d. sprendimas byloje C-356/85, *Europos Komisija v. Belgijos Karalystė*, ECR 3299;
27. Europos Teisingumo Teismo 2007 m. balandžio 19 d. sprendimas byloje C-63/06, *UAB Profisa v. Muitinės departamentas prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, ECR I-03239;
28. Europos Teisingumo Teismo 2000 m. gruodžio 7 d. sprendimas byloje, C- 482/98, *Italy v. Commission,* ECR I-10861;
29. Europos Teisingumo Teismo 1998 m. rugsėjo 24 d. sprendimas byloje, C-319/96, *Brinkmann Tabakfabriken v. Skatteministeriet* , ECR I-5255
30. Europos Teisingumo Teismo 2010 m. kovo 4 d. sprendimas byloje C-198/08, *Komisija v. Austrijos Respublika.* http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008J0198:LT:HTML

Kita literatūra

31. Aleknevičienė, V. Finansai ir kreditas. Vilnius. Enciklopedija. 2005
32. Bivainis J., Butkevičius A. Nacionalinio biudžeto išlaidų planavimas// Pinigų studijos.-Vilnius: Lietuvos bankas. 2002.Nr. 4. http://www.lb.lt/lt/leidiniai/pinigu_studijos2002_4/bivainis.pdf
33. Buškevičiūtė E. Mokesčių sistema. Kaunas: Technologija, 2003
34. Cnossen S. Theory and Practise of Excise Taxation, Smoking, Drinking, Gambling, Polutting and Driving. New York: Oxford university press, 2005
35. Grakauskas E., Marcijonas A. Mokesčiai ir žemės ūkis Europos Sąjungos ir Lietuvos teisinio reglamentavimo kontekstu // Teisė. ISSN 1392–1274. 2005
36. James R. Hines Jr. Excise Taxes. University of Michigan and NBER., 2007 www.bus.umich.edu/OTPR/WP2007-2.pdf
37. Kindsfaterienė K., Lukaševičius K. The Impact of the Tax System on Business Environment // ENGINEERING ECONOMICS. ISSN 1392-2785 2008. No 2 (57)
38. Levišauskaitė K., Rūškys G. Valstybės finansai. Kaunas.Vytauto Didžiojo universiteto leidykla. 2003.
39. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Tabako akcizų politikos ir jos pasekmių Lietuvoje 2002-2010 m. tyrimas. Vilnius, 2010. files.lrinka.lt/analitiniai%20darbai/tabako%20tyrimas%202010.pdf
40. Meidūnas, V., Puzinauskas P. Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida // Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2001,
41. Rutkauskas A. V. Verslo finansų valdymo problemos ir sprendimai. Valstybės finansų sistema. http://distance.ktu.lt/kursai/verslumas/finansu_valdymas_II/fcontent.html
42. Sinkevičius V. Mokesčių konstitucinė doktrina: kai kurios formavimosi problemos // Socialinių mokslų studijos.ISSN 2029–2244. 2009, 3(3)
43. Stačiokas R., Rimas J. Mokesčiai: Teorija ir praktika // Kaunas: Technologija, 2004
44. Terra, Ben J.M; Wattel, Peter J. European Tax Law Kluwer Law International, 2008
45. Valstybinio audito ataskaita. Akcizo mokesčio administravimas // Valstybės kontrolė. Vilnius. 2010. www.vkontrole.lt/auditas_ataskaita.php?4529
46. VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2004. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222
47. VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2005. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222
48. VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2006. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222
49. VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2007. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222
50. VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2008. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222
51. VMI administruojamų nacionalinio biudžeto pajamų surinkimo apžvalga// Valstybinė mokesčių inspekcija. Vilnius. 2009. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=10121222

52. Aiškinamasis raštas dėl 2009 metų valstybės biudžeto, savivaldybių biudžetų įvykdymo ir valstybės skolos ataskaitų// Finansų ministerija. Vilnius. 2010. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Biudzeto_vykdymas/fm_2009_biudzeto_apyskaita.pdf

53. Lietuvos Respublikos 2010 metų sausio-spalio mėnesių valstybės biudžeto vykdymo planas// Finansų ministerija. 2010. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Biudzeto_vykdymas/2010mspalis.pdf

Interneto šaltiniai

54. Akcizai. Finansų ministerija. 2010. http://www.finmin.lt/web/finmin/ak (žiūrėta 2010-11-17)

55. Akcizų cigaretėms kėlimo padariniai. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. 2007. http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/akcizu_cigaretems_kelimo_padariniai/4435;from_topic_id;19 (žiūrėta 2010-11-20)

56. Akcizų mokesčio naujovės.VMI. 2004. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=1002448 (žiūrėta 2010-11-04)

57. Akcizų iš alkoholio surinkimo problemos. Išrašas iš Lietuvos Respublikos Seimo Biudžeto ir Finansų komiteto posėdžio protokolo Nr.109-P-20 , 2009-03-25 Vilnius http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6202&p_d=85323&p_k=1

58. Alkoholio vartojimo reglamentavimas. Eur-lex. Europos Sąjungos teisė. http://eur-lex.europa.eu/lt/dossier/dossier_33.htm (žiūrėta 2010-12-04)

59. Ar ES tikrai pajėgi kovoti su kontrabanda ir korupcija, jei kai kur taupoma saugumo sąskaita? Vilija Blinkevičiūtė. 2010. http://myep.delfi.lt/opinion/ar-es-tikrai-pajegi-kovoti-su-kontrabanda-ir-korupcija-jei-kai-kur-taupoma-saugumo-saskaita.d?id=39237285 (žiūrėta 2010-12-10)

60. Benzininių automobilių vairuotojus privertė remti verslą. Lietuvos žinios. 2009. http://www.infoverslui.lt/index.php?cid=158&new_id=607776 (žiūrėta 2010-11-28)

61. Blefas dėl akcizų. 2010. http://www.balsas.lt/naujiena/514470/blefas-del-akcizu/4 (žiūrėta 2010-12-07)

62. Biudžeto planavimas ir tvirtinimas. Finansų ministerija. 2009. http://www.finmin.lt/web/finmin/biudzplan (žiūrėta 2010-06-13)

63. Biudžeto pajamos. Valstybinė mokesčių inspekcija. 2010. http://www.vmi.lt/lt/?itemId=20149i (žiūrėta 2010-12-10)

64. Dėl akcizų įtakos degalų kainoms ir realizacijai. Finansų ministerija. 2010. http://www.finmin.lt/web/finmin/koment/akcdeg (žiūrėta 2010-11-25)

65. Dėl etilo alkoholio realizacijos, vartojimo bei poveikio biudžeto pajamoms. Finansų ministerija. 2010. http://www.finmin.lt/web/finmin/koment/alkoholis0915 (žiūrėta 2010-11-28)

66. Ekonomikos stimuliavimo priemonės. Forex. 2009. http://www.forex.lt/naujienos/kiti-straipsniai/10372-ekonomikos-stimuliavimo-bdai-ir-pasekms (žiūrėta 2010-12-10)

67. European Commission. Taxation and customs union. 2010. http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/excise_duties/gen_overview/index_en.htm (žiūrėta 2010-11-27)

68. Kontrabandos vagystė neapsiėjo be pareigūnų. 2010. http://www.alfa.lt/straipsnis/10423946/?Kontrabandos.vagyste.neapsiejo.be.pareigunu.pagalbos=2010-11-17_10-34 (žiūrėta 2010-12-10)

69. Lietuvos Respublikos integruotas tarifas (LITAR). http://litarweb.cust.lt/taric/web/main_LT?Year=2010&Month=11&Day=01 (žiūrėta 2010-11-01)

70. Lietuvos Respublikos 2004 metų biudžeto vykdymas. Finansų ministerija. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Biudzeto_vykdymas/2004-4.pdf

71. Lietuvos Respublikos 2005 metu biudžeto vykdymas. Finansų ministerija. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Biudzeto_vykdymas/2005-4.pdf

72. Lietuvos Respublikos 2006 metų biudžeto vykdymas. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Valstybes_biudzetas/2006m._inter.pdf

73. Lietuvos Respublikos 2007 metų valstybės biudžeto vykdymas. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Valstybes_biudzetas/2007_m.VB_vykd.(internetui).pdf

74. Lietuvos Respublikos 2008 metų valstybės biudžeto vykdymas. Finansų ministerija. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Biudzeto_vykdymas/2008_valstbiudz_vykd_met.pdf

75. Lietuvos Respublikos 2009 metų valstybės biudžeto vykdymas. Finansų ministerija. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/Biudzeto_vykdymas/2009m.pdf

76. LLRI ragina mažinti visus akcizus iki ES minimumo. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. http://www.lrinka.lt/n/index.php/meniu/ziniasklaidai/pranesimai_spaudai/llri_ragina_mazinti_visus_akcizus_iki_es_minimumo/5397 (žiūrėta 2010-11-28)

77. Mokesčių pasikeitimai 2011 m. Finansų ministerija. http://www.finmin.lt/web/finmin/2011mok (žiūrėta 2010-11-30)

78. Muitininkai ašaroja, o jų vadai sotūs murkia. 2010. http://m.lrytas.lt/?data=20101116&id=akt16_a1101116&view=7&p=2 (žiūrėta 2010-12-10)

79. Neigiamos tabako akcizų kėlimo pasekmės. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. 2010. http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/straipsniai_ir_komentarai/neigiamos_tabako_akcizu_kelimo_pasekmes/5912 (žiūrėta 2010-12-08)

80. Nuo akcizų atleidžiamos gamtinės dujos, kurias naudoja miesto autobusai. Pranešimas spaudai. Ministro Pirmininko tarnybos Spaudos tarnyba. 2010. http://www.bns.lt/topic/915/news/33539832/ (žiūrėta 2010-11-28)

81. Peticija dėl akcizų mokesčio politikos Europos Sąjungoje. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. 2006. http://www.lrinka.lt/index.php/analitiniai_darbai/peticija_del_akcizu_mokescio_politikos_europos_sajungoje/3176;read;1 (žiūrėta 2010-11-19)

82. Pranešimas spaudai: 4 iš 5 gyventojų mano, kad nelegalių prekių vartojimas paplitęs. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. 2009. http://www.lrinka.lt/index.php/meniu/ziniasklaidai/pranesimai_spaudai/pranesimas_spaudai_4_is_5_gyventoju_mano_kad_nelegaliu_prekiu_vartojimas_paplites/5338 (žiūrėta 2010-12-01)

83. Rekordinės kontrabandos renesansas. 2010. http://www.alfa.lt/straipsnis/10423902/?Rekordines.kontrabandos.renesansas=2010-11-17_07-11 (žiūrėta 2010-12-10)

84. Seimas po svarstymo pritarė akcizų alkoholiui sumažinimui. Lrytas. 2010. http://www.lrytas.lt/-12911185981289128324-seimas-po-svarstymo-pritarė-akcizų-alkoholiui-sumažinimui.htm (žiūrėta 2010-12-04)

85. Seimas pritarė siūlymui sumažinti akcizą etilo alkoholiui. Elta. 2010. http://verslas.elta.lt/zinute_pr.php?inf_id=1286215 (Žiūrėta 2010-12-04)

86. Seimas įteisino prekybą alkoholiu iki 24 valandos. 2010. http://www.lrytas.lt/-12912912031289538695-seimas-%C4%AFteisino-prekyb%C4%85-alkoholiu-iki-24-valandos-papildyta.htm?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=rss (žiūrėta 2010-12-04)

87. Seimas imasi švelninti draudimą prekiauti alkoholiu. 2010 http://www.delfi.lt/news/economy/business/seimas-imasi-svelninti-draudima-prekiauti-alkoholiu.d?id=33599007 (žiūrėta 2010-11-26)

88. Su kontrabanda kovojantiems pareigūnams skatinti- 5 mln. litų. 2010. http://www.balsas.lt/naujiena/511132/su-kontrabanda-kovojantiems-pareigunams-skatinti-5-mln-litu (žiūrėta 2010-12-10)

89. Su pakeistu planu – į šviesų rytojų! Lietuvos laisvosios rinkos institutas. 2010. http://llri.blogas.lt/kaetana-leontjeva-su-pakeistu-planu-i-viesu-rytoju-518.html (2010-11-26)

90. Teismui perduota muitinės pareigūno, į Lietuvą praleidusį kontrabandą, byla. 2010. http://www.alfa.lt/straipsnis/10428949/?Teismui.perduota.muitines.pareiguno..i.Lietuva.praleidusi.kontrabanda..byla=2010-12-08_17-38 (žiūrėta 2010-12-10)

91. „Transparency International“: Lietuva – korupcijos pirmūnė.2010. http://www.alfa.lt/straipsnis/10429024/?Transparency.International..Lietuva..korupcijos.pirmune=2010-12-09_08-36 (žiūrėta 2010-12-10)

92. Valstybės biudžeto projektas grindžiamas apdairiomis ekonominių rodiklių projekcijomis. Finansų ministerija. 2008. http://www.finmin.lt/web/finmin/pranesimai_spaudai?erp_item=naujiena_000916 (žiūrėta 2010-11-30)

93. Valstybės finansai. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. 2000. http://www.lrinka.lt/index.php?act=main&item_id=2421 (žiūrėta 2010-06-13)

94. 2011 metų valstybės pajamos. Finansų ministerija. 2010. http://www.finmin.lt/web/finmin/2011pajamos (žiūrėta 2010-12-07)

Bobelytė E. Akcizų reikšmė biudžeto surinkimo procese. / Finansų teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovė lekt. A. Visockaitė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2010. – 60 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuoti 2004-2009 metų pajamų iš akcizų surinkimo duomenys bei akcizų tarifų kaitos įtaka biudžeto pajamoms. Pirmoje darbo dalyje pateikiamos biudžeto bei akcizų sampratos, akcizų raida bei reikšmė biudžetui, apžvelgiami Europos Sąjungos teisės aktai, reglamentuojantys akcizus, atskirus akcizo objektus bei apmokestinimo jais tvarką. Darbo antrojoje dalyje, remiantis Tarybos direktyvomis, aptariamas kiekvienas akcizo objektas individualiai, pateikiant išsamius produktų aprašymus, galiojančius tarifus, akcizo mokesčio mokėtojus. Trečiojoje darbo dalyje pateikiama 5 paskutinių biudžetinių metų akcizų surinkimo analizė, aptariamos pajamų didėjimo/mažėjimo priežastys, pateikiama 2010-2011 metų biudžetų pajamų iš akcizų surinkimo prognozė, apžvelgiama nelegalios apyvartos akcizinėmis prekėmis apimtis.

Pagrindiniai žodžiai: akcizai, akcizo tarifas, biudžetas, biudžeto pajamos.

Bobelytė E. Excise duty implications in the budget assembly process/ Master’s Work in Finance Law. Supervisor assoc. lect. A. Visockaite. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2010. – 60 p.

ANNOTATION

Master's thesis analyzes the 2004-2009 income data from the collection of excise duties and excise tariff change on budget. In the first part of the work is the concept of excise duty and budget, development of excise tax and it‘s importance to the state budget, and an overview of the European Union's legislation on excise taxation and the individual subject to excise duty. In the second part of the work on the basis of the Directives refer, each individual subject to excise duty is discussed, giving detailed descriptions of products, the existing rates and excise tax payers. The third part the analysis of the five recent financial year of excise duty collection is presented, discussing the increase of excise income / loss reasons, the 2010-2011 budget revenues from excise duty collection forecasts, an overview of the illegal circulation of excise goods volume.

Key words: excise duties, excise tariff, budget, budget incomes.

Bobelytė E. Akcizų reikšmė biudžeto surinkimo procese. / Finansų teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovė lekt. A. Visockaitė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2010. – 60 p.

SANTRAUKA

Pajamos iš akcizo, kuriuo apmokestinami tokie specifiniai produktai kaip etilo alkoholis ir alkoholiai gėrimai, apdorotas tabakas, energetiniai produktai bei elektros energija, Lietuvoje sudaro reikšmingą dalį valstybės biudžeto pajamų. Kaip žinoma, apmokestinant, taip pat siekiama apriboti šių produktų vartojimą. Taip jau susiklostė, kad valdžia, norėdama padidinti pajamų surinkimą, renkasi lengviausią išeitį – padidina tarifą. Kiekvienas akcizo tarifo pasikeitimas sujudina rinką bei atkreipia vartotojų dėmesį. Darbe iškelta hipotezė, kad akcizo tarifo didinimas norint surinkti į biudžetą daugiau pajamų, nepasiteisina. Siekiant patvirtinti arba paneigti faktą, darbe buvo iškeltas tikslas - išnagrinėti 2004-2009 m. laikotarpio surinktų akcizų sumos dalį biudžete bei nustatyti akcizų tarifų kaitos įtaką biudžetui. Atlikus pasirinktų metų analizę, nustatyta, kad kiekvienas akcizo tarifo pakėlimas sumažindavo akcizinių prekių realizaciją, krisdavo planuojamų pajamų surinkimas, augo pigesnių nelegalių, kontrabandinių prekių apyvarta. Išsiaiškinta, kad analizuojamais metais pajamos iš akcizų nežymiai kildavo tik dėl padidėjusio akcizo tarifo. Sprendžiant dėl kylančių pasekmių, svarbu atsižvelgti į aplinkybių visumą: vartotojų perkamąją galią, kaimyninėse valstybėse taikomus akcizo tarifus. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog neveikiant valstybės apsaugos aparatui, pasienio, muitinės pareigūnams tinkamai neatliekant savo funkcijų, akcizų surinkimas dar pasunkėja.

Valdžia turėtų siekti mažinti akcizų tarifus, nes kai kuriems produktams minimalūs nustatyti reikalavimai turėtų būti pasiekti tik 2013 metai, o jau dabar yra taikomi kelis kartus didesni. Sumažėjus akcizo tarifams, kristų ir produktų kainos, būtų sugrįžta prie legalaus vartojimo, pakilus realizacijai, padidėtų įplaukos iš akcizų. Priimant sprendimus dėl tolimesnės Europos Sąjungos akcizų politikos, Lietuva turėtų pasisakyti už akcizų mažinimą, nes minimalūs reikalavimai buvo nustatyti neįvertinus šalies ekonominės būklės. Svarbu gerinti muitinės pareigūnų darbą, kuriems pavesta užtikrinti, kad kontrabandinės prekės nepakliūtų į rinką.

Bobelytė E. Excise duty implications in the budget assembly process/ Master's Work in Finance Law. Supervisor assoc. lect. A. Visockaite. – Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University, 2010. – 60 p.

SUMMARY

Revenues from the excise duty levied on specific products such as ethyl alcohol and alcoholic beverages, manufactured tobacco, energy products and electricity in Lithuania is an important part of state budget revenues. As well known, charging is for limiting the use of these products. It is so when the government wants to improve revenue collection, it chooses the easiest way out –to increase the rate. Any change in excise duty stir up the market and draws the attention of the consumers. The hypothesis that the excise rate increase to generate more revenue in the budget, is not justified. In order to confirm or deny the hypothesis, the objective of the work was to analyze the 2004-2009 period, the amount of duty collected in the budget and the excise tariff change on the budget. From the analysis of the selected year, it was found that each excise dutie's rate increase was followed by the reduce of realization of excisable goods, the expected revenue collection would fall, the growth of circulation of cheaper, smuggled goods increased. It was found that there have been only a slight increase on incomes due to the increase of excise tarrif rate. In deciding on the consequences of the increase of the excise tarrif rate, it is important to take into account all the circumstances as the consumer purchasing power and the excise duty rates, applied in neighboring countries. It is also noticable that if the state "machine for the protection" is not working, customs, border officials not performing their proper functions, excise duty collection is getting complicated.

The government should seek to reduce the excise duty rates for certain products, the minimum requirements should be achieved only in 2013, and it is already used several times higher. If to reduct excise duty rates, the prices would fall, the consumption would return to the use of legal, realization would go up and increase revenue from excise duties. When making decisions in the future of the European Union excise policy, Lithuania should support the idea of the reduction of excise duty, as the minimum requirements were established before considering the country's economic sutuation. It is important to improve the customs officials work, who are responsible for ensuring that the smuggled goods are not fall into the market.

Bobelytė E. Akcizų reikšmė biudžeto surinkimo procese. / Finansų teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovė lekt. A. Visockaitė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2010. – 60 p.

Eglė Bobelytė
ebobelyte@gmail.com